AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Abdullahi Mohamed NUR

İSLAMİ BANKACILIĞIN (KATILIM BANKACILIĞININ) GELİŞİMİ VE PERFORMANS AÇISINDAN DEĞERLEMESİ: TÜRKİYE VE MALEZYA ÖRNEĞİ

İşletme Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2016

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Abdullahi Mohamed NUR

İSLAMİ BANKACILIĞIN (KATILIM BANKACILIĞININ) GELİŞİMİ VE PERFORMANS AÇISINDAN DEĞERLEMESİ: TÜRKİYE VE MALEZYA ÖRNEĞİ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Eda ORUÇ ERDOĞAN

İşletme Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2016

Akdeniz Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Abdullahi Mohamed NUR'un bu çalışması, jürimiz tarafından İşletme Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan	: Prof. Dr. Mehmet ŞEN	(İmza)
Üye (Danışmanı)	: Yrd. Doç. Dr. Eda ORUÇ ERDOĞAN	(İmza)
Üye	: Doç. Dr. Feride H. BAŞTÜRK	(İmza)

Tez Başlığı: İslam Bankacılığın (Katılım Bankacılığının) Gelişimi ve Performans Açısından Değerlemesi: Türkiye ve Malezya Örneği

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 19/08/2016

Mezuniyet Tarihi : 08/09/2016

(İmza)

Prof. Dr. İhsan BULUT

Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "İslami Bankacılığın (Katılım Bankacılığının) Gelişimi ve Performans Açısından Değerlemesi: Türkiye ve Malezya Örneği" adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımca yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

……/……/ 2016

Abdullahi Mohamed NUR

İmza

İ Ç İ N D E K İ L E R

ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **iv**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **v**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **vi**
ÖZET ..... **vii**
SUMMARY ..... **viii**
ÖNSÖZ ..... **ix**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM
FİNANS SİSTEMİ VE BANKACILIK

1.1 Bankanın Genel Tanımı 4
1.2 Finansal Aracı Kurumların Sağladığı Faydalar 4
1.3 Bankaların Fonksiyonları 8
1.4 Banka Türleri 14
1.4.1 Sermaye Kaynaklarına Göre Bankalar 14
1.4.2 Yaptıkları İşlere Göre Bankalar 15
1.5 Türk Bankacılığının Tarihsel Gelişimi 18
1.5.1 Osmanlı Devletinde Bankacılık Sistemi 18
1.5.2 Cumhuriyet Dönemi Türk Bankacılığı 20

İKİNCİ BÖLÜM
İSLAMİ BANKACILIĞININ GENEL BİR BAKIŞ

2.1 İslami Bankacılık 28
2.2 İslam Bankalarının Amaçları 29
2.2.1 Faizsiz Hizmetleri Sağlamak 29
2.2.2 Sosyo-Ekonomik Amaçlara Ulaşılmasını Kolaylaştırma 29
2.2.3 Dengeli Bir Finansman Sistemi Kurma 29
2.2.4 Medeniyete Faydalı Bir Kurum Kazandırma 29
2.2.5 Kar 29
2.3 İslami Finans 30
2.4 Dünyada İslami Bankacılığın (Katılım Bankalarının) Gelişimi 31
2.4.1 Dünyada İslami Bankacılık Sektörü 33
2.4.2 Çeşitli Ülkelerde İslami Bankacılık Uygulamaları 33

2.5 İslami Finans Yöntemleri 35
2.5.1 Kar ve Zarar Ortaklığı Esasına İşleyen Teknikler 35
2.5.1.1 Mudarebe 35
2.5.1.2 Müşaraka 37
2.5.2 Satış Yöntemi Olarak Kullanılan Teknikler 40
2.5.2.1 Murabaha 40
2.5.2.2 Kiralama 42
2.5.2.3 İslami Finansman Modeli Olarak Selem 44
2.5.2.4 İslami Finansman Modeli Olarak İstisna 46
2.6 İslami Finanse Araçlardan Bazıları: Sukuk 47
2.6.1 Sukuk Tanım ve Kapsamı 47
2.6.2 Sukuk Çeşitleri 48
2.6.3 Müşaraka Sukuku 49
2.6.3.1 İşlem Adımları 50
2.6.3.2 Müşaraka Sukuku Uygulaması 51
2.6.4 Mudarebe Sukuku 51
2.6.4.1 Mudarebe Sukuku Uygulaması 52
2.6.5 İcara Sukuku (Finansal Kiralama) 52
2.6.5.1 İcara Sukukun Özellikleri 53
2.6.6 Türkiye'de Sukuk Uygulaması 55
2.7 Tekafül (İslami Sigortası) 56
2.7.1 Tekafüle Genel Bir Bakış 56
2.7.1.1 Tekafül Kavramı 56
2.7.1.2 Tekafül (İslami Sigortacılığının) Sistemi 57
2.7.1.3 Tekafül Poliçeleri için, Toplanan Paraların Nasıl Değerlendirilmesi 57
2.7.1.4 Tekafülün Bedel İadesi 57
2.7.1.5 Mudarebe Temelli Tekafül Modeli 58
2.7.1.6 Vekâlet Temelli Tekafül Modeli 59
2.7.2 Dünya'da Tekafül Sistemi 59
2.7.3 Türkiye'de Tekafül Sistemi 60
2.8 Literatür Taraması 61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
VERİ VE METODOLOJİ

3.1 Araştırmanın Amacı 65
3.2 Örneklem, Metodolji ve Veri Toplamı 65
3.3 Araştırma Hipotezleri 66
3.4 Model Metodoloji 67
3.4.1 Bağımlı Değişkenler 68
3.4.1.1 Aktif Karlılığı 68
3.4.1.2 Özsermaye Karlılığı 68
3.4.2 Bağımsız Değişkenler 68
3.4.2.1 Sermaye Yeterliliği 68
3.4.2.2 Yönetim Kalitesi 69
3.4.2.3 Kazanç Kalitesi 69
3.4.2.4 Likidite 69
3.4.2.5 Banka Büyüklüğü 70
3.4.2.6 Gayrisafi Yurtiçi Hasıla 70
3.4.2.7 Enflasyon Oranı 71
3.5 Bulgular ve Yorumları 71
3.5.1 Korelasyon Analizi 76
3.5.2 Regresyon Analizi 78

SONUÇ 83
KAYNAKÇA 85
ÖZGEÇMİŞ 91

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1 İslami Prensiplerinin İlişkileri 30
Şekil 2.2 Faizsiz Banka Sayısı, 2014 33
Şekil 2.3 Mudarebe Model İşleyişi 36
Şekil 2.4 Müşaraka Model İşleyişi 39
Şekil 2.5 Murabaha Model İşleyişi 41
Şekil 2.6 Kiralama Modeli Yapısı 44
Şekil 2.7 Küresel Sukuk İhraçları (Milyar Amerikan Doları) 47
Şekil 2.8 Küresel Sukuk Yeni İhraçlar: Ülke ve Payı (1Q 2015) 48
Şekil 2.9 Uluslarasaı Kurumsal Sukuk İhrac Yapısı (2001-2015) 49
Şekil 2.10 Mudarebe Modeli 58
Şekil 2.11 Vekale Modeli 59
Şekil 3.1 Aktif Kârlılığı 72
Şekil 3.2 Özsermaye Karlılığı 73
Şekil 3.3 Sermaye Yeterlilik 73
Şekil 3.4 Kredi Mevduat 74
Şekil 3.5 Kazanç Kalitesi 75
Şekil 3.6 Likit Aktiflerin Toplam Aktiflere Oranı 75
Şekil 3.7 Bank Büyüklüğü Oranı (BBO) 76

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.1 Küresel Bağımsız Sukuk İhracı: Seçilen Sukuk Değerleri.....54
Tablo 2.2 Türkiye'deki Sukuk İhracı, 2014.....56
Tablo 3.1 Çalışmada Kullanılan Bankaların Örneği.....65
Tablo 3.2 Çalışmada Kullanılan Ölçümler ve Açıklayıcı Değişkenler Gösterir.....66
Tablo 3.3 Türk İslam Bankalarının Betimsel İstatistikler.....71
Tablo 3.4 Malezya İslam Bankalarının Betimsel İstatistik.....72
Tablo 3.5 Türkiye'deki İslam Bankalarının Korelasyon Analizi.....76
Tablo 3.6 Malezya'daki İslam Bankalarının Korelasyon Analizi.....77
Tablo 3.7 Türkiye ve Malezya İslam Bankalarının Regresyon Analizi.....78
Tablo 3.8 Türkiye ve Malezya İslam Bankalarının Regresyon Analizi.....79
Tablo 3.9 Oluşturulan Hipotezlerin Özeti.....82

KISALTMALAR LİSTESİ

ROA	Aktif Kârlılığının Oranı
ROE	Özsermaye Karlılığının Oranı
SYO	Sermaye Yeterliliğinin Oranı
YKO	Yönetim Kalitesinin Oranı
KKO	Kazanç Kalitesinin Oranı
LAO	Likidite Aktiflerinin Oranı
BBO	Banka Büyüklüğünün Oranı
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
ENFO	Enflasyon Oranının
POLS	Pooled Odinary Least Square Method
T İB	Türk İslami Bankalar
M İB	Malezya İslami Bankalar
KMO	Kredi Mevduat Oranı
GGO	Gider Gelir Oranı
LATAO	Likit Aktifler Toplam Aktifler Oranı
KUD	Kukla Değişkenler
İKO	İslam Konferansı Organizasyon
İFK	İslam Finansal Kurumlar
KZK	Kâr ve Zarara Katılma
NFM	Net Faiz Marjı
TÖTA	Toplam Özkaynak Toplam Aktiflerin Oranı
BI	Borsa İstanbul

ÖZET

Bankalar hiç şüphesiz ülkelerin ekonomisinde hayati bir rol oynar. Ekonominin istikrarı temelde bir ülke içinde bankaların iyi performansına dayanır. Çalışma 2000-2015 yılları arasında, iki farklı ülkede (Malezya ve Türkiye) bulunan İslami bankaların finansal performansını değerlendirmeyi hedeflemektedir. Ayrıca bu iki ülkede bulunan 12 İslami bankadan elde edilen veriler kullanılarak banka karlılığı ile bankaya özgü ve makroekonomik özellikleri arasındaki ilişkiyi de araştırır.

Çalışmada yapılan betimsel istatistiklere göre, Türk İslami bankalar Özsermaye Karlılığı ve Yönetim Kalitesi alanında daha iyi performans gösterirken, Malezya'daki İslami bankalar Aktif Kârlılık, Sermaye Yeterliliği ve Kazanç Kalitesi açısından daha iyi performans göstermektedir.

Bu tez Sermaye Yeterliliği, Yönetim Kalitesi, Kazanç Kalitesi, Likidite, Banka büyüklüğü, Gayri safi yurtiçi hasıla ve Enflasyon Oranının temel Kârlılık Göstergeleri (Aktif Kârlılık ve Özsermaye Karlılığı) üzerindeki etkilerini ayrı ayrı araştırırken Eviewes programı versiyon 8.1 POLS (Pooled Ordinary Least Square) uygulanmıştır. Korelasyon ve regresyon analizleri da yapılmıştır.

Ampirik sonuçlar ayrıca bu bağımsız değişkenlerin çoğunu kârlılık (bağımlı) değişkenlerinin üzerinde güçlü bir etkisi olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: İslam Bankacılığının Gelişimi, Performans Değerlendirmesi, Finansal Oranlar, Karlılık Belirleyiciler, Bağımlı Değişkenler.

SUMMARY

ISLAMIC BANKING (PARTICIPATION BANKING) DEVELOPMENT AND PERFORMANCE EVALUATION: TURKEY AND MALAYSIA EXAMPLE

There is no doubt that banks play a vital role in the economy of all countries. Stability of economy depends basically on banks' well-performance within a country. The paper analysis how bank characteristics and the overall financial environment affect the performance indicators of İslamic banks in Malaysia and Turkey from 2000 to 2015.

Avariety of internal and external banking characteristics were used to predict profitability and efficiency. It also investigates the relationships between bank-specific and macroeconomic characteristics with the bank profitability by using data 12 İslamic banks from these two countries.

According to the descriptive statistics in this research, İslamic banks in Turkey had performed better on the Return on Equity (ROE) and Management Quality (LDR); While the Malaysian İslamic banks had performed better on Capital Adequacy (TETA), Earning Quality (ERR) and Return on assets (ROA).

With the help of Eviews program version 8.1, correlation and regression analysis were carried out to investigate the impact of Capital Adequacy (CAR), Management quality (LDR), Earning quality (ERR), Liquidity (LAR), Bank size (BSİZE), Gross Domestic Product (GDP), İnflation Rate (İNF) ve Dummy variable on major profitability i.e... Return on Assets (ROA) and Return on Equity (ROE).

The empirical results had shown that, most of the independent variables have a strong impact on the profitability (dependent variables).

Keywords: İslamic Banking Development, Performance Evaluation, Financial Ratios, Profitability Determinants, Dependent Variables.

ÖNSÖZ

Yüksek lisans boyunca bana emeği geçen bütün hocalarıma, tez konusu seçmemde bana yardımcı ve her zaman destek olan eski danışmanım Yrd. Doç. Dr. Ayşe EREN ÖZDEMİR'e; tezin hazırlanması süresince engin bilgisini ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen tez danışmanın Yrd. Doç. Dr. Eda ORUÇ ERDOĞAN'a ve bana hayatım boyunca her konuda destek olan aileme teşekkürlerimi sunarım.

Tezimin tamamlanması kadar olan süreçte benimle birlikte tüm sıkıntılara katlanan ve bana büyük bir manevi destek sağlayan arkadaşlarım Abdullahi Wethow ISSACK'a ve Shamso Mohamed OSMAN'a sonsuz teşekkürler ederim.

Abdullahi Mohamed NUR

Antalya, 2016

GİRİŞ

Bu çalışma 2000-2015 yılları arasında seçilen bankaların finansal ve kârlılık performansını analiz ederek ve her bir bankanın finansal kârlılık performansı özelliklerini inceleyerek Malezya ve Türkiye'deki İslami bankaların nasıl çalıştığı üzerine ışık tutmayı hedeflemektedir.

Kar ve zarara katılma esasına göre çalışan ve risk paylaşımını öngören sistem, dünyada daha çok faizsiz bankacılık ya da İslami bankacılık olarak bilinmesine rağmen, Türkiye'de Katılım Bankacılığı (participation banking) olarak bilinmektedir.

Dünyada 1960'lı yılların sonlarına doğru varlığını hissettirmeye başlayan 'faizsiz bankacılık' atıl fonların değerlendirilmesi ve kalkınma üzerindeki etkileri ile dikkat çekerek pek çok ülkede hızla faaliyet alanı bulmuştur. Katılım Bankaları Türkiye'de ise 1980'li yılların başlarında gündeme gelmiş olup yaklaşık 25 yıllık bir geçmişe sahiptir (Eskici, 2007).

Dünya'da 'faizsiz bankacılık' adı altında yaygınlaşan Katılım Bankaları, daha çok Körfez bölgesinde Müslüman nüfusun yaşadığı yerlerde önemli miktarlarda tasarrufların birikmesi ve bu tasarrufların değerlendirilmesi ihtiyacından ortaya çıkmıştır. Türkiye'de yakın tarihe kadar 'Özel Finans Kurumu' olarak adlandırılan söz konusu kuruluşlar 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda yapılan değişiklikle 2006 yılı başından itibaren 'Katılım Bankası' olarak adlandırılmaya başlanmıştır.

Öncülüğünü İslam Kalkınma Bankası'nın yaptığı 'faizsiz bankacılık' girişimi neticesinde ortaklıklar ve müstakil müesseseler olarak kurulan Katılım Bankalarını bugün dünyanın pek çok ülkesinde görebilmekteyiz. Bu tür kuruluşlar, Müslüman toplumların ya da Müslüman azınlıkların yaşadığı ülkelerde yaygın bir şekilde yer almaktadır.

Finans ve bankacılık sistemi ile ilgili olarak yapılan araştırmalarda Türkiye'de atıl durumda, üretime aktarılamayan yüksek miktarlarda fon bulunduğu saptanmış ve bu fonların ülke ekonomisine kazandırılamamasının temel gerekçelerinden biri olarak da fon sahiplerinin faize dayalı araçlardan uzak durmak istemesi vurgulanmıştır.

Türkiye ekonomisinin dışa bağımlılığı ve borç stoku dikkate alındığında, atıl fonlardan yararlanabilme olanağı daha da önem arz ederek Türkiye ulusal sınırları içerisinde bulunan faize duyarlı kesim yanında, faize duyarlı uluslararası fonlardan da yararlanabilmek için faizsiz esaslara dayalı finansal araçlar önem kazanmıştır.

Katılım Bankaları, faizsiz finansal enstrümanlar ile bu boşluğu doldurarak atıl kalmış fonların finans ve bankacılık sistemine dahil edilmesinde kendine özgü yöntemleri ile özellikle reel sektörü destekleyici, kayıt dışı ekonomiyi önleyici, istihdam ve rekabeti artıcı rol üstlenmektedirler.

1983 yılında Bakanlar Kurulu tarafından yayınlanan Kanun Hükmünde Kararname ile faaliyet izinleri sağlanan Katılım Bankaları, geride bıraktıkları süreç içerisinde topladıkları fonların büyük çoğunluğunu Türkiye ekonomisine geri kazandırarak kalkınmaya ve reel sektörün gelişimine katkı sağlamışlardır.

1983'ten günümüze Türk ekonomisi çeşitli kalkınma hamleleri ve ciddi krizlerin bulunduğu önemli ekonomik hadiseler yaşamıştır. Katılım Bankaları bu süreçlerde hem kalkınmaya katkıları hem de kriz dönemlerinde sektör içerisindeki konumları itibariyle dikkat çekmiştir. Ancak sağladıkları tüm katkı ve konumlarına rağmen Katılım Bankalarının ekonomi içerisindeki payı halen az sayılabilecek oran ve tutarlarla ifade edilebilmektedir.

Tüm dünya ekonomilerini etkileyen 2008 Küresel Krizi ile birlikte para ve sermaye piyasalarında yeni sistemler, finansal hizmetler ve ürünler için birtakım arayışlar başlamıştır. Krizden çıkış yolu olarak görülen alternatif sistemlerin en önemlilerinden birisi de "İslamî Finans" tır.

Bugün dünya ekonomisinde ve Türkiye'de ciddi bir fon toplama ve fon kullandırma kaynağı olarak piyasalardaki etkilerini hızla arttırmakta olan faizsiz bankaların uzantısı olarak halen Türkiye'de Albaraka Türk, Bank Asya, Kuveyt Türk ve Türkiye Finans Katılım Bankaları hizmet vermektedir.

Bu çalışmanın hedefi Türkiye ve Malezya'daki islam bankalarının mali performansını ve banka özelinde faktörler ile makroekonomik faktörlerin Türkiye ve Malezya'daki islam bankaların karlılığını nasıl etkilediğini araştırmaktır. Bu çalışma nicel araştırma metodolojisini kullanmaktadır. Bankaların finansal performansını değerlendirmek için, finansal oran ölçüleri uygulanacaktır. Bilançolar ve gelir beyanı verileri bankalardan elde edilmiştir ve çalışma sürecinde de panel verileri kullanılacaktır.

E-view 8.1 yazılımı uygulanarak, verileri üzerinde betimsel analiz, korelasyon ve regresyon analizi uygulanacak ve bağımsız değişkenlerin (Sermaye Yeterliliği, Yönetim Kalitesi, Kazanç Kalitesi, Likidite, Banka büyüklüğü, Gayri Safi Yürtiçi Hasıla ve Enflasyon Oranı Aktif Kârlılık ve Özsermaye Karlılığı gibi bağımlı değişkenler üzerindeki etkisi öğrenilmeye çalışılacaktır.

Bağımsız değişkenler *içsel* ve *dışsal* faktörlerden meydana gelir. İçsel faktörler veya (bankaya özel değişkenler) arasında Sermaye Yeterliliği, Yönetim Kalitesi, Kazanç Kalitesi, Likidite ve Banka büyüklüğü bulunur. Dışsal faktörler veya (makroekonomik değişkenler) arasında Gayrisafi Yurtiçi Hasıla Büyüme Hızı, Enflasyon Büyüme Hızı ve Kukla Değişken bulunur.

Bu tez aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir: Birinci bölümünde, finansal sistem ve bankacılığının genel tanımı, türleri, fonksiyonları kavramsal açısından incelenmiştir. İkinci bölümünde, İslami bankacılığının kavramı, prensipleri, hukuku ve yöntemleri hakkında bahsetmiştir. Üçüncü bölümünde ise, Türkiye ve Malezya'daki İslami bankalarının performans açısından bir araştırma yapılmış, araştırma bulguları bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenlerin etkilerine incelenmiş ve sonuçları değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM
FİNANS SİSTEMİ VE BANKACILIK

1.1 Bankanın Genel Tanımı

Günümüzde bankaların fonksiyonları çok çeşitlenmiş olduğundan tam bir tanım yapmak zordur. Ancak, çok genel olarak banka, mevduat toplayarak kredi veren finansal kuruluş olarak tanımlanabilir. Bankalar kısa vadeli fon arzlarıyla uzun vadeli fon taleplerini karşılamaktadır. Bankaların finansal kuruluşlar arasında ayrı bir önemi vardır. Bunu nedeni ise bankaların kaydi para yaratabilmeleridir. Bankaların bu özelliği, para politikası uygulamaları açısından önemli bir unsur teşkil etmektedir (Pınar ve Erdal, 2005).

Klasik anlamda banka; para ödeme işlemlerini, kredi işlemelerini ve yatırım işlemlerini yürüten kurumlardır. Bankalar, toplumda bazı insanların üretim yoluyla ya da başka yollarla elde ettikleri alım güçlerinin tüketilmeyen kısmını (tasarruflarını) başkasına kullandırarak elde ettiği parasal farkla faaliyetlerini sürdüren bir kuruluştur. Ekonomideki işlevleri açısından bankalar, kitlelerden mevduat ve diğer isimler altında kaynak toplayan, bu kaynakları kredilendirme ve diğer mali işlemlerde kullanan, bu işlemleri devamlı olarak yapan, ekonomide kaydi para yaratan mali kurumlar olarak tanımlanmaktadır.

Diğer bir tanım olarak banka, para, kredi ve sermaye konularına giren her çeşit işlemleri yapan ve düzenleyen, özel veya kamusal kişilerle işletmelerin bu alandaki her türlü ihtiyaçlarını karşılama faaliyetlerinde bulunan bir ekonomik birimdir. En basit tanımını ise şöyle yapabililiriz: Bankalar faizle para alıp veren, kredi, iskonto, kambiyo işlemleri yapan, kasalarında para, değerli belge, eşya saklayan ve bunun dışındaki diğer ekonomik etkinliklerde bulunan kuruluşlardır.

1.2 Finansal Aracı Kurumların Sağladığı Faydalar

Finansal aracılar, fonların, tasarruf sahiplerinden yatırımcılara aktarılmasında aracılık yapan kuruluşlardır. Finansal aracılar, küçük tasarruf sahiplerinin yatırmış olduğu küçük miktarlardaki tasarrufları birleştirerek büyük bir fon havuzu oluşturmakta ve bu fon havuzundan ihtiyacı olanlara kredi vermektedir. Finansal aracılar, "düşük faiz oranı" ile tasarruf sahiplerinden borçlanmakta ve "yüksek faiz oranı" ile yatırımcılara kredi vermektedir. Faiz oranları arasındaki fark, finansal aracının, aracılık işleminden kazanmış olduğu kâra eşittir (Pınar ve Erdal, 2005).

Finansal aracıların bulunması, atıl tutulmakta olan fonların piyasaya girmesini taşvik edeceğinden, reel yatırımları artarak ekonomik kalkınmanın hizlanması beklenir.

Ekonomideki para stokunun optimum düzeyde kullanılmasını sağlayarak ekonomik istikrarın sağlanmasına katkıda bulanabilir. *Bundan sonra, finansal araclar varlık nedenleri bakacağız:*

Tasarruf Sahibi ve Yatırımcının Kolaylıkla Birbirlerini Bulmasını Sağlamak;

Tasarruf sahiplerinin özellikle de bireylerin tasarruflerini değerlendirmek amacıyla borç verecek borçlanıcıları bulmaları veya yatırım yapacak olan şirketlerin istedikleri zaman ihtiyaçları olan fonları borç alacakları tasarruf sahiplerini bulmaları oldukça zordur. Finansal araçları bu süreci kolaylaştırmaktadır. Tasarruf sahipleri, atıl fonlarını finansal aracıya yatırmak suretiyle güvenilir bir şekilde değerlendirirler. Fona ihtiyacı olan yatırımcılar da tasarruf sahiplerini aramak yerine istedikleri zaman finansal aracıya müracaat ederek borç alabilirler.

Ölçek Ekonomisini Kullanmak Suretiyle Düşük Maliyetli Fon Sağlamak;

Finansal aracılar, tasarruf sahiplerinin yatırmış olduğu fonların toplamını değerlendirirler. Büyük miktarlarda fonların değerlendirilmesi, ölçek ekonomisi nedeniyle işlem maliyetlerini düşürebilmektedir. İşlem maliyeti, finansal bir işlemin gerçekleştirilmesi için gerekli olan zaman ve para olarak tanımlanır. Örneğin, elinizde bulunan tasarrufunuzu belli bir süreliğine borç vererek değerlendirmek istiyorsunuz.

Ancak borç verdiğiniz parayı geri alabilmeyi garantilemek amacıyla bir de borç sözleşmesi yapmak istiyorsunuz. Bu sözleşmeyi hazırlamak için bir avukatla görüşüyorsunuz ve yaptığınız sözleşmeyi notere tasdik ettiriyorsunuz. bütün bu işlemler için masraf ödüyorsunuz ve zaman harcıyorsunuz. Eğer işlem maliyetleri borç vermek süretiyle elde edeceğiniz getiriyi aşar veya ona yaklaşırsa, borç vermenizin hiç bir anlamı olmaz.

Finansal aracılar, bu konuda uzmanlaştıkları ve ölçek ekonomilerinden yararlandıkları (işlem hacmi arttıkça işlem başına düşen maliyetin azalması) için, işlem maliyetlerini önemli ölçüde azaltmaktadırlar. Örneğin bir banka, kredi sözleşmeleri konusunda uzmanlaşmış bir avukatın nasıl bulunabileceği ve iyi bir kredi sözleşmesinin nasıl hazırlanacağı konusunda uzmanlaşmıştır. Öte yandan, banka bir kez hazırlanmış olan kredi sözleşmesini kredi işlemlerinde tekrar kullanarak işlem başına maliyeti önemli ölçüde düşürülebilir.

Büyük Miktarlarda Fonların Bulunması Nedeniyle Portföy Çeşitlendirmesine Giderek Riski Azaltmak ve Dağıtmak;

Finansal arcılar, ellerinde bulunan küçük miktarlardaki fonları birleştirmek suretiyle büyük bir fon oluştururlar, ve bu fonlar menkul kiymet satın alarak veya kredi vererek değerlendirirler. Fon miktarının büyük olması, satın alınacak menkul, kiymet miktarını

artırdığı gibi satın alınacak menkul kiymet çeşidini de artırmaktadır. Böylece farkli riskelere sahip menkul kiymetlerin aynı portföyde bulunması riskin dağıtılmasını sağlayacaktır.

Yatırımcı, çeşitli yatırım araçları arasında parasını dağıtarak bir yatırımdan para kaybederse diğerinden para kazanacağını umarak toplam riske karşı kendisini koruyabilir. Bunu çeşitlendirme denir. Buradaki temel fikir "bütün yumurtaları aynı sepete koymamak" şeklinde özetlenebilir. Bu yöntemle yatırım araçlarının kendine has riskleri dağıtılarak bir koruma sağlanmış olur, ancak piyasanın genelini etkileyen risklerden bu yöntemle kurtulmak mümkün değildir (Sermaye Piyasa Kurulu, 2012: 10).

Risk bir varlığın gelecekteki değeri konusunda mevcut olan belirsizliktir. Örneğin, bugün bir şirketin çıkartmış olduğu bir tahvili satın aldığınızda, faiz oranlarında meydana gelen dalgalanmalara ve şirketin durumuna bağlı olarak bu tahvilin bir yıl sonraki değeri değişiklik gösterebilir.

Çoğu tasarruf sahibi kumar oynamak gibi bir maçla hareket etmeyi beklerler. Doğal olarak, bu beklenti sadece tek bir varlığa ilişkin değildir; tasarruf sahipleri elde ettikleri tüm varlıkları istikrarlı bir getiri beklentisi içinde mevcut varlık sepetlerine dahil etmektedirler. Çeşitli varlıklardan oluşan bu sepete portföy diyoruz.

Portföyde bulunan varlıkların birisi veya bir kismi kötü bir performans sevgilesi bile, ortalama anlamda portföyün performansı istikrarlı bir getiri sağlama eğilimi gösterecektir. Servetin çeşitli varlıklar arasında dalgıtılması çeşitlendirme olarak adlandırılır. Portföyde yer alan tüm varlıkların getirisi aynı yönde değişmediği sürece, çeşitlendirme ile portföyün toplam değerinde ortaya çıkabilecek dalgalanmalarının önüne geçilmiş olur.

Finansal sistem tasarruf sahiplerine çeşitli finansal varlıkları elde tutma olanağı sağlayarak, riskin dağıtılmasını mümkün hale getirmektedir. Finansal piyasalar belirsizlikten hoşlanmayan borç verenlere ve borç alanlara riski transfer edebilecekleri aracıları sunarlar (Kılıç, 2004).

Borç Verenlerle Borç Alanlar Arasında Oluşabilecek Vade ve Miktar Uyuşmazlıklarını Çözümlemek;

Borç verenlerle borç alanların vade ve miktar konusundaki arz ve talepleri birbiriyle uyuşmayabilir. Bu uyuşmazlık çözülemediği sürece, borçlanma işlemi gerçekleşmez. Finansal aracılar oluşabilecek vade ve miktar uyuşmazlıklarını çözebilmektedir.

Asimetrik Bilgiden Kaynaklanan Tersi Seçim ve Ahlaki Çöküntü Problemlerini Minimize Etmek Tasarruf Sahibi ve Yatırımcıları Bilgilendirmek;

Finansal sözleşmeyi yapan tarafların eşit (simetrik) bilgiye sahip olmamasına veya taraflardan birinin diğerine göre daha fazla bilgiye sahip olması asimetrik bilgi olarak adlandırılmaktadır.

Örneğin, bir şirketin yöneticisinin şirketin faaliyetlerini, şirketin hisse senedi veya tahvillerini satın alan yatırımcılara kıyasla daha iyi bilmesi, bankadan proje kredisi almak için başvuran bir mühendisin projenin uygulanabilirliği hakkında banka çalışanlarına göre daha fazla bilgi sahibi olması veya bir satıcının ürününü alıcılardan daha iyi tanıması gibi.

Borç talep edenlere borç verenlere göre yatırım yapacakları projelerle ilgili daha çok bilgiye sahip oldukları için bilgi avantajına sahiptirler. Asimetrik bilgi sorununun piyasa üzerindeki etkilerini inceleyen Akerlof (1970) "ikinci el araba piyasası" örneği ile asimetrik bilgi sorununun sonuçlarını analiz ederek araba alıcı ve satıcılarının farklı bilgi kümelerine sahip olmaları sonucu piyasa mekanizmasının etkin işleyemeyeceği sonucunu ortaya koymuş, böyle bir durumda devlet müdahalesinin böyle bir durumda piyasa katılımcılarının refah düzeyini arttırabileceğini belirtmiştir (Tuncel, 2013).

Ters Seçim;

Ters seçim, adından da anlaşılacağı üzere uygun olmayan yanlış seçimdir. Finansal sistemde ters seçim, bilgi eksikliği nedeniyle riskli menkul kıymetlere yatırım yapılması veya geri ödememe olasılığı yüksek kişi veya firmalara kredi verilmesi olarak tanımlanmaktadır.

Örneğin, tasarruf sahipleri tasarruflarını değerlendirmek amacıyla tekstil sektöründe faaliyet gösteren bir şirketin hisse senetlerini satın almak istemektedir. Bu amaçla, şirketler hakkında inceleme yaparlar. Tasarruf sahipleri açısından sektördeki şirketler arasında çok büyük farklılıklar görülmemekle birlikte, şirketlerin faaliyetleri ve karlılığı hakkında tasarruf sahiplerine oranla daha fazla bilgiye sahiptir.

Proje veya işletmenin niteliği konusunda ex ante bilgi asimetrisi ters seçim problemine yol açmaktadır. Borçlanma işlemi öncesinde ortaya çıkan ters seçim probleminin, piyasanın etkin işleyişini nasıl engellediği hakkında ayrıntılı bir izah Akerlof (1970) tarafından ikinci el otomobil örneği ile verilmiştir. En aktif bir şekilde borç arayanlar, olumsuz sonuçlar doğurma olasılığı en yüksek olan, yani kredi riski kötü olanlardır.

Geri ödeme olasılıklarının düşük olduğunu bildikleri için büyük risk almakta ve borçlanmaya istekli davranmaktadır. Böylece borcun kredi riski kötü olana verilme olasılığı artmaktadır. Burada projenin niteliği ve getirisinin ne olacağı bilinmemektedir. Diğer bir ifadeyle borç verenler işletmenin niteliği ve projenin riski konusunda ayrım yapmada güçlük

çekmekte ve asimetrik bilgiden dolayı tasarruf sahipleri geri ödeme olasılığı düşük, riskli projelere sahip işletmelere fon kullandırabilmektedir. Proje getirisi geri ödemeden daha düşük olduğunda firmanın iflası vuku bulacağı için geri ödeme gerçekleşmeyecektir (Cengiz, 2013: 154).

Ahlaki Çöküntü veya Ahlaki Riziko (Moral Hazard) ;

Ahlaki çöküntü veya ahlaki riziko (moral hazard), finansal sözleşme gerçekleştikten sonra sözleşme gereklerinin getirilmesine engel olabilecek faaliyetlerde bulunulmasıdır. Bu durum, alınan kredinin geri ödenmemesi ve menkul kıymetin faiz veya ana parasının ödenmemesine neden olabilir. Ahlâki çöküntü ise, insanların ve kurumların riskli davranlarının sonuçlarına kar korunmu olduklar zaman daha fazla risk almalar nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Bu durumda karar alıcılar risk üstlenmekle birlikte riskli davranın tüm maliyetine katlanmamaktadırlar (Göker, 2009).

Örneğin, alınan kredinin farklı alanlarda kullanılması veya satın alınan tahvilleri ihraç eden firmanın gereksiz yerlere yatırımlar yapması sonucunda borç alınan paranın geri ödenmemesi riski doğabilir.

Finansal aracılar, asimitrik bilgiyi büyük ölçüde önlemektedir. Finansal aracılar, kredi vermeden önce kredi isteyen kişi veya şirketler hakkında detayli olarak bilgi toplayıp değerlendirdikten sonra kredi vermektedir. Benzer şekilde, bir şirketin ihraç ettiği tahvil veya hisse senedini alırken de şirket hakkında detaylı bilgi topladıktan sonra satın almaktadır. Finansal aracılar, tasarruf sahiplerini tahvil ihraç eden şirketler hakkında doğru bilgilendirir. Yatırımcının doğru bilgi sahibi olması, doğru kararlar almasını sağlayacaktır.

1.3 Bankaların Fonksiyonları

Fon Aktarma Fonksiyonu: Bankaların en temel fonksiyonu, finansal sistem içinde tasarruf edilen fonları fon fazlası olanlardan toplayıp, fon ihtiyaçı duyan kesime en uygun şekilde aktarmaktır. Bu aracılık karşılığında bankalar, faiz ve masraf geliri elde ederler. Bankalar, fon aktarımı yaparken bu kaynağı en verimli olarak kullanacak ve zamanında eksiksiz olarak geri ödemesini gerçekleştirecek kişi ve kurumlara bu kaynakları aktarmayı tercih ederler.

Risk yönetimi nedeni ile kaynak dağılımının en yüksek verimi sağlayacak şekilde gerçekleştirilmesi ekonomi üzerinde de olumlu etki yaratacaktır. Farklı vadelerde ve büyüklük ve vadedeki fon açıklarının karşılanmasında kullanılmaktadır. Ayrıca bankalar gelir dağılımının düzenlenmesine ve refah artışına katkıda bulunmaktadırlar.

Aydın vd (2012), gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde finansal sistemin temel kurumu olan bankaların daha çok da mevduat bankalarının ekonomideki fonksiyonları şu şekilde özetlenebilir:

Finansal Aracılık: Bankaların diğer finansal kurumlar gibi başlıca fonksiyonu kişi ve kurumların tasarruflarını toplayarak bunları yine kişi ve kurumlara aktarılmasında aracılık yapmaktır. Fon arz edenlerin ve fon talep edenlerin çok sayıda, farklı yerlerde sunulan fonların farklı miktarlarda, farklı vadelerde olması gibi nedenlerle aracı kurumlar olmaksızın fonların ihtiyaç sahiplerine transferi zordur.

Fon arz ve talep edenlerin bilgi düzeylerinin farklı olması da, diğer bir ifade ile asimetrik bilgi durumu da doğru kararların verilmesine engel oluşturacaktır. Tarafların birbirleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları yanlış kararlara, bu da fonların yanlış kullanımına neden olacaktır. Dolayısıyla finansal aracı kurumlar olmaksızın fon arz ve talebinin etkin bir biçimde karşılaşması pek mümkün olmamaktadır.

Finans piyasalarında fon arz ve fon talebin olan taraflar karşılıklı olarak fon ve finansal enstrüman değişimi yapmak amacı ile organize veya organize olmayan piyasalarda bir araya gelirler. Tarafların para ve finansal enstrüman değişiminin sağlanmasında aracı görevi gören en önemli kurumlardan biri de bankalardır (Yazıcı, 2013).

Kaynak Akıcılık Sağlama: Bankacılık sistemi paranın transfer sistemi olma görevi ile ulusal ve uluslararası düzeyde kaynaklara akıcılık sağlar. Yani, paranın bir müddet için ihtiyacı olmayanlardan ihtiyacı olanlara aktarılması işlevini görür.

Kaynak Kullanımında Etkinliği Sağlama: Bankalar sahip oldukları uzmanlıkları nedeniyle topladıkları fonları uygun sektörlere, öncelikli sektörlere, verimli ve kârlı alanlara aktararak kaynakların kullanımında etkinliği sağlarlar. Bankalar kaynakların kullanımında etkinliği artırdığı ölçüde ekonomik gelişim artmaktadır.

Kaynaklarda Vade ve Miktar Ayarlaması Yapma*:* Bankalar farklı yerlerdeki fon açıkları ile fon fazlalarını buluşturarak fonlara akıcılık kazandırdığı gibi, farklı vadelerdeki ve farklı miktarlardaki fon arz ve talebini de buluşturmaktadırlar. Genellikle tasarruf sahipleri küçük miktarlarda ve kısa süreli olarak fon sunarlarken, fon talep edenler daha uzun süreli ve büyük tutarlarda fon talep etmektedirler.

Bankalar farklı tutarlarla ve farklı vadelerle sunulan fonları toplayarak farklı vade ve tutarlı fon talep edenlere sunarak vade ve miktar ayarlaması yapmaktadırlar. Böylelikle bankalar kısa süreli ve küçük miktarlardaki tasarrufları yatırımların finansmanında kullanılacak kaynaklar haline dönüştürmektedirler. Kaynakların miktar ve vadesinde gerçekleştirilen bu dönüşüme bankaların transformasyon fonksiyonu denir.

Kaydi Para ya da Banka Parası Yaratma: Ticari ya da mevduat bankalarının en önemli özelliği mevduat ve mevduat benzeri kaynaklar toplayarak satınalma gücü yaratabilmeleridir. Kaydi para ya da banka parası, fiziki varlığı olmayan, sadece bankaların hesaplarına alacak ya da borç kaydı düşülerek yaratılan bir ödeme aracıdır (Çivi, 1985).

Bankalar üzerine çek çekilmesi, çeklerin ödeme aracı olarak kullanılması, verilen ödeme emirleri ile bankalardaki paraların bir hesaptan bir hesaba para aktarılması bankalara kaydi para yaratma olanağı vermektedir. Kaydi para yaratılmasında bankaya para yatırılması da zorunlu değildir; bankaların kredi açması ve bu kredi sınırları içinde çek çekilmesi ya da ödeme emri verilmesi gibi durumlarda da kaydi para yaratılabilmektedir.

Uluslararası Ticareti Geliştirme: Bankalar, yeni ödeme ve kredilendirme yöntemleriyle ulusal ve uluslararası ticaretin gelişmesinde önemli rol oynamaktadırlar. Dünyada artan rekabet bankaların yeni finansman yöntemleri (finansal kiralama, faktoring, forfaiting gibi) ve yeni ödeme yöntemleri (teminat mektupları, vesaik mukabili ödeme, akreditif gibi) geliştirmelerine neden olarak ulusal ticaretin yanında uluslararası ticareti de geliştirmektedir.

Para Politikasının Etkinliğini Artırma*:* Gelişmiş bir bankacılık sistemi o ülkede para politikalarının etkinliğini artırmaktadır. Bunların yanısıra, bankalar, para politikası uygulamalarının ekonomiye yansıtılmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Merkez bankaları, para politikası uygulamalarını faiz, reeskont ve zorunlu karşılık oranlarını değiştirerek veya açık piyasa işlemleri yaparak yürütmektedir.

Sözkonusu araçların hangisi kullanılırsa kullanılsın yapılan değişiklikler bankaların verecekleri kredi miktarını topladıkları mevduatı ve bunların faiz oranlarını doğrudan etkilemekte olup, para politikası değişiklikleri bankalar aracılığıyla ekonomideki diğer sektörlere aktarılmaktadır. Bu nedenle, etkin çalışan bir bankacılık sektörü para politikasının etkin bir şekilde uygulanmasının da bir önkoşuludur (Pınar ve Erdal, 2005).

Likidite Yaratmak: Bankalar sundukları vadesiz mevduat hizmetiyle kişilere ve firmalara ne zaman isterlerse harcama yapma imkanı sağlarlar. Ayrıca sağladıkları kredi imkanlarıyla, likiditenin ekonominin geneline yayılmasına katkı sağlarlar. Kamunun bankaların mevduata ilişkin yukumluluklerini yerine getirebileceğine olan güveni, bankanın varlıklarının kalitesine ve genel finansal durumuna bağlıdır.

Diğer kurumların gercekleştiremediği durumlarda bile bankaların kredi ve likidite arz etme kabiliyeti vardır cünkü bankaların mevduat yaratma fonksiyonu, diğer kurumlar icin hemen ulaşılabilir olmayan, kredi ve likidite esnekliği sağlar (Yağcılar, 2011: 6).

Ekonomi İstikrarı Etkilemek: Merkez bankası, bir ülkenin ya da ülkeler grubunun para politikasından sorumlu kurumdur. Merkez bankasının temel amacı para biriminin ve para

arzının istikrarının sürdürülmesidir. Fakat merkez bankalarının bunun dışında bankacılık sektörünün son kredi mercii olmak, faiz haddinin kontrolü gibi görevleri de vardır. Bunun yanında merkez bankasının, bankalar ve diğer finansal kurumları, tedbirsizlik ve dolandırıcılığa karşı, denetlemek gibi yetkileri de olabilir.

Günümüzde birçok zengin ülkenin, siyasî müdahaleleri engelleyen yasalarla çalışan, bağımsız merkez bankaları bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Bank of England, Şili Merkez Bankası, Reserve Bank of Australia, Reserve Bank of India, Avrupa Merkez Bankası, Bank of Canada, Banco de la República de Colombia, Norveç Merkez Bankası ve Federal Reserve günümüz bağımsız merkez bankası örnekleridir. http://tr.wikipedia.org/wiki/Merkez_bankas%C4%B1. (erişim tarihi:17.07.2015).

Bir merkez bankasının üstlendiği en önemli görev, ulusal ekonomik hedeflerin başarılmasını kolaylaştırmak için, ülkedeki para sistemini kontrol ederek istikrarlı bir şekilde çalışmasına olanak tanımaktır. Merkez bankası bu amaca yönelik olarak para ve kredinin arzını, maliyetini ve elde edilebilirliğini düzenler.

Merkez bankalarının para arzını kontrol etme fonksiyonu, bir yönüyle banknot ihraç etmedeki tekelci güçlerinden, diğer yönüyle de kredi vererek ve menkul kıymet satın alarak rezerv yaratma ve yok etme güçlerinden kaynaklanmaktadır. Banknot ihracı tarihsel gelişimi içerisinde bir egemenlik simgesi olarak kabul edildiği için, merkez bankaları kâr amacı güden kuruluşlar olarak değil, ulusal çıkarları ön planda tutan ve kamu hizmeti sunan kuruluşlar olarak faaliyet gösterirler. http://www.ekodialog.com/finansal. (erişim tarihi: 19.07.2015).

Para piyasalarında istikrarı sağlanması fonksiyonuna daha geniş bir perspektifle bakıldığında, merkez bankalarının önemi daha iyi kavranabilir. Bir ülkedeki fınansal sistem elinde fon fazlası olan tasarruf sahiplerinden yatırım yapmak için fona gereksinim duyanlara fon aktarılması görevini üstlenir. Ancak bu sayede, yani yatırım yapılması ile reel anlamda bir üretim artışından bahsedilebilir. Finansal sistemin üstlendiği bu fon transferi görevinin yerine getirilebilmesi için halkın bu sistem içerisinde faaliyet gösteren kurumlara güven duyması ve tasarruflarını bu kurumlara teslim etmede istekli olması gerekir.

Faiz oranlarında sık sık ortaya çıkan büyük dalgalanmalar nedeniyle finansal piyasalar istikrarsız çalışıyorsa veya finansal kurumlar sık sık ödeme güçlüğü içine düşüyorlarsa, halkın bu piyasalarda faaliyet gösteren kurumlara güveni kaybolabilir. Sonuçta sermaye birikimi için gerekli fon akımında daralma, ekonomik büyümede gerileme ve işsizlik oranında artış ortaya çıkabilir. Bu yüzden merkez bankaları finansal piyasaların gelişimini ve fonların bu piyasalar aracılığı ile istikrarlı akışını sağlamada önemli bir rol oynarlar.

Ödeme Sistemlerinin Sağlıklı İşlemesini Sağlamak: Ödeme sistemleri, ekonomik birimler arasında mal ve hizmetlerin değişimini kolaylaştıran araçları, kurumsal ve örgütsel çatıyı, işletim süreçlerini ve haberleşme ağını kapsamaktadır. Günümüzde, ödeme sistemleri merkez bankacılığının önemli işlevlerinden biri haline gelmiş bulunmakta, ülke finansal sisteminin sağlıklı çalışması ve para politikalarının başarı ile uygulanabilmesi sürecinde en önemli unsur olarak ele alınmaktadır (Pınar ve Erdal, 2005: 20).

Ödeme sistemlerinin finansal piyasalarda özel bir rolü bulunmaktadır. Finansal piyasalarda yapılan ödemelerin yüksek tutarlı olması ve bu piyasalarda çok hızlı bir parasal dönüşüm olması, ödeme sistemlerinin bu piyasalar için önemini artırmaktadır. Finansal piyasa katılımcıları arasındaki bağımlılıkların artmasıyla bu piyasalarda gerçekleştirilen ödemeler sistemik olarak önemli hale gelmiştir.

Finansal kuruluşlardan herhangi birinin yüksek tutarlı bir ödemeyi zamanında gerçekleştirememe veya hiç gerçekleştirememe durumu, tüm finansal sistemi ciddi likidite ve kredi risklerine sürükleyebilmektedir. Ödeme sistemlerinden kaynaklanan ve finansal sistemin bir bölümünde başlayan sorun, diğer alanlara da sirayet ederek finansal istikrarı tehdit edebilmektedir (Türkiye Cumhuriyet Markez Bankası, 2014).

Dünya ekonomisinde yaşanan finansal krizlerin ardından fiyat istikrarını sağlamak görevinin yanı sıra finansal istikrara katkıda bulunmak, merkez bankalarının temel görevleri arasında yerini almıştır. Ödeme sistemlerinin, finansal istikrar açısından gün geçtikçe daha fazla önem kazanması, merkez bankalarının ödeme sistemlerinin kesintisiz, güvenli ve etkin çalışması konusunda daha fazla rol üstlenmelerine yol açmıştır.

Finansal istikrarın sağlanmasında ödemeler sisteminin etkin işlemesi, kurumların sağlıklı olması ve piyasanın çalışır nitelikte bulunması herşeyden önemlidir. Bütün bunlar oluşabilecek sistemik bir riskin de önleyicisidir. Ayrıca, küreselleşme sürecinde ödeme sistemlerinin dış bağlantılarının gerçekleştirilmesi, ülkenin kalkınması ve yabancı sermayenin ve yatırımcıların cezbedilmesi hedeflerinin vazgeçilmez bir öğesi olarak görülmektedir (Erçel, 1998: 3).

Kredi Talep Edenleri Değerlendirmek ve İzlemek*:* Kredi, bir bankanın yapacağı istihbarat sonucunda gerçek veya tüzel kişilere; yasa ve bankanın iç kurallarını ve kaynaklarını da göz önünde bulundurarak, teminat karşılığı ya da teminatsız olarak para, teminat veya kefalet vermek şeklinde tanınan olanak veya limittir. Bankalar, fon fazlası olan finansal aktörlerden topladığı menkul kıymetleri, fon ihtiyacı olan finansal aktörlere kredi şeklinde transfer ederler (Bozkaya vd, 2013: 15).

Her toplumda kişi ve kuruluşların riski azaltmak için çaba göstermesi doğal, hatta zorunludur. Ancak konu bankacılık açısından çok yönlü ve büyük çaplıdır. Bankalar riski azaltmak için siyasal ve ekonomik gelişmeleri, ülkenin ticari ve endüstriyel yapısını, kendi mevduat ve kasa durumlarını, geçmişte aldıkları sonuçları yakından izlemek, gerekli önlemleri zamanında almak zorundadır.

Riskin doğması halinde uğrayacakları zarar sadece mevduatın yok olmasına yol açmayacak, sektörün itibarı yanında ülke ekonomisi de olumsuz yönde etkilenecektir. Bu nedenle bankalar kredi tahsis etmeden önce yasaların işaret ettiği doğrultuda hangi iş koluna, ne miktarda ve ne çeşit kredi tahsis edeceğini, kredi vereceği kişi ve kuruluşların mali güçlerini, borcunu geri ödeme eğilimini sağlıklı biçimde etüt etmeli, toplayacağı bilgileri doğru olarak değerlendirmelidir (Tokel, 2004).

Kredinin güvenli, verimli ve akışkan (seyyal) olarak plase edilmesi, riskin asgariye indirgenmesi, iyi bir istihbarat ile yapılacaktır**.** İstihbaratın sözlük anlamı; haber, bilgi toplamak, araştırmak, soruşturma yapmak şeklinde belirtilmektedir. Bankacılıkta ise; kredi değerliliğinin tespiti ve riskin azaltılması amacıyla, gizlilik ve tarafsızlık içinde, bankalar tarafından şahıslar veya firmaların ahlaki ve mali durumlarını doğru olarak tespit için çeşitli kaynaklardan yapılan bilgi toplama ve değerlendirme işine istihbarat denilmektedir.

Kredinin seyyal olarak çalışması, verimli ve güvenli bir şekilde kullandırılması, kredi talebinde bulunan işletmenin tanınması ile mümkündür. Kredinin geleceğinin güvencede olması ve riskin vadesinde tahsil edilebilmesi; müşterinin ve onun kredi limitinin en iyi bir şekilde tespiti ve işletmelerin tanınması ise ancak yapılacak iyi bir istihbarat ile sağlanmaktadır. Bu açıdan istihbarat bankalar için büyük önem taşımaktadır.

İstihbaratın amacı; müşterilerin veya müşteri olabilecek firmaların hukuki, mali ve ahlaki durumlarını, iş yeterliliği ve girişimciliğini, sektörün ve ekonominin genel durumu çerçevesinde değişik ve inanılır kaynaklardan saptayabilmek ve izleyebilmektir. Kredi, belirli miktarda bir satın alma gücü veya kefaletin belirli bir zamanda iade edilmek şartıyla, belirli menfaatler karşılığında itimat edilen şahıs lehine verilmesidir. Kredi işlemi ise, borçlunun aldığı parayı vadesinde ödeme sözüne dayanmaktadır. Zaman unsurunun bulunduğu her işlemde olduğu gibi kredilerde de risk mevcuttur. http://firmaistihbarat.blogcu.com/istihbarat/8615282. (erişim tarihi: 21.07.2015).

İstihbaratın amacı; işletmelerin genel durumları hakkında bilgi ve görüş sahibi olmak, kredi hazırlığını belirli usul ve esaslara dayanan bir disiplin altına almak, işletmenin ödeme gücünü tespit etmek sureti ile kredi riskinin azaltılmasını sağlamaktır. Bankaların kredi

risklerini azaltmaları ancak istihbarat yapmaları ile mümkün olabilmektedir. Kredinin nerede kullanılacağı ve nasıl geri ödeneceğini kredi açan bankanın önceden bilmesi gerekmektedir.

Kredi taleplerinin değerlendirmesi, bireysel müşteriler ile iş yeri sahibi kişi ve kuruşlar için farklı esaslara tabi tutulmaktadır.

Bireysel kredi taleplerinin değerlendirilmesi, ticari faaliyeti olan kişi ve kurumlara göre daha basit ve kısa sürede tamamlanır. Kredi talebinde bulunan bireysel müşteriden nüfus cüzdanı, maaş bordrosu, maaşında haciz olmadığına dair yazılı bilgi, çalışanın işyerinin imza sirküsü, vergi ve vatandaşlık numarası, ikametgah belgesi ya da ikametgahını gösteren elektrik, su vb. faturası gibi evrak ile sahip olduğu taşınır ve taşınmaz varlıklara ait belgeler istenmektedir. Bu belgelerin sadece kredi talebinde bulunan müşteri için değil aynı zaman da kefalet verecek kişi içinde alınması gerekmektedir.

Bankalar ticari faaliyeti olan kişi ve kuruluşlar üzerinde, bireysel müşterilere göre daha farklı incelemelerde bulunurlar. Bu nedenle daha farklı bilgi, özellikle finansal belgeler isterler. Şirketin finansal oranlarla ölçülen finansal durumunu, finansman kaynaklarının çeşitliliğini ve ileriye yönelik finansal tahminleri içerir. İşletmenin faaliyetlerinin güçlü ve zayıf yönlerinin değerlendirilmesi.

Bu değerlendirme şirketin pazar payını ve pazardaki konumunu, şirketin faaliyet gösterdiği piyasaların döngüselliği ve rekabet dinamiklerini kapsar (Belkis Seval, 2014; 21). Bu belgeler incelenen firmanın son üç yıllık bilanço, gelir tablosu ve mizanları; inceleme dönemi itibariyle ara mizan; üçer aylık dönemlerde düzenlenen geçici vergi beyannamesi ve gelir tablosu; kuruluş ve değişikliklerle ilgili ticaret sicil gazeteleri; oda kayıt belgesi; yatırım teşvik belgesi ve ekleri; kredi ve yatırımlarla ilgili düzenlenen yeminli mali müşavir raporları ve imza sirküleri gibi belgelerdir.

1.4 Banka Türleri

1.4.1 Sermaye Kaynaklarına Göre Bankalar

Sermaya kaynaklarına göre bankalar ikiye ayrılır, milli sermaye ile kurulan ve yabancı sermaye ile kurulan bankalar.

Milli Sermaye ile Kurulan Bankalar: Türk kanunlarına göre kurulmuş olan, sermayesi Türk parası olarak konulan, sermayesinin çoğunluğu ve yönetimle denetimi Türklere ait olan bankalar bu grupta yer alır. Bu tür bankalar kendi aralarında şöyle sıralanır.

Devlet Bankaları: Sermayelerinin tümü kamuya, yani kamu adına hazineye ya da diğer kamu tüzel kişilerine ait bankalardır. Örneğin T.C Ziraat Bankası, İller Bankası, Vakıf Bankası, Halk Bank, Türk Kalkınma Bankası gibi bankalar devlet sermayeli bankalar.

Özel Sermayeli Bankalar: Sermayesinde kamu payı bulunmayan, özel kişi ve kuruluşların sahip olduğu bankalar bu niteliktedir. Özel sermayeli bankalar, genellikle ticaret, mevduat ya da yatırım bankası şeklinde kurulurlar.

Karma Sermayeli Bankalar: Özel sektör ile kamu sektörünün belirli oranlarda sermaye koymaları ile kurulan bankalardır.

Yabancı Sermaye ile Kurulan Bankalar: Sermayesinin tamamı yabancı uyruklu kişi ve kuruluşlara ait olan bankalardır. Bu bankaların yönetim ve kuruluş merkezleri Türkiye sınırları dışında bulunur. http://www.muhasebedersleri.com/banka-islemleri/banka.html. (erişim tarihi: 23.07.2015).

1.4.2 Yaptıkları İşlere Göre Bankalar

Bu grupta yer alan bankaları beşe ayırabiliriz. Bunlar: Emisyon Bankaları (Merkez Bankaları), İş ve Ticaret Bankaları, Tasarruf (Mevduat) Bankaları, Ziraat ve Sanayi Bankaları, Yatırım ve Kalkınma Bankalarıdır.

Emisyon Bankaları (Merkez Bankası): Ülkelerin para politikalarından sorumlu olan merkez bankalarının davranışları ve politika uygulamaları, faiz oranları, krediler, para arazı, döviz kurları gibi değişkenler üzerinde çok büyük etkiye sahiptir. Bu nedenle finansal sistem içinde en önemli kurumlar merkez bankalardır. Temel amacı, ülkede fiyat istikrarını sağlayarak sürdürülebilir büyümeye katkıda bulunmak ve finans sisteminin sağlıklı işlemesini sağlamak olan merkez bankalarının temel görevleridir (Günal, 2012: 76).

T.C Merkez Bankası 11 hazıran 1930 yılında kurulmuştur. Aynı zamanda, devlet adına banknot çıkarmak suretiyle devlet adına para hareketlerini düzenleme yetkisine sahiptir. Merkez bankalarının temel işlevleri, fiyat istikrarını sağlamak, ülke içindeki para piyasasını düzenlemek, ülkedeki kredi hacmini ve dağılımını ayarlamak, ülkenin altın ve döviz rezervlerini yönetmek, dış ödemeleri düzenlemek ve devletin vezne darlığı ve mali ajanlığı işlevlerini yerine getirmektir.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB), fiyat istikrarını sağlamak için uygulayacağı para politikasını ve araçlarını seçmekte tam bağımsızlığa sahiptir. Ancak bu bağımsızlık hükümet ve devlet kurumları ile ne pahasına olursa olsun çelişmek anlamını taşımamaktadır. Merkez bankası politikaları temel olan fiyat istikrarı amaçı ile çelişmemek kaydıyla, hükümetin büyüne ve istihdam politikaları ile uyum içerisinde olmalıdır.

Diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti'nde de kağıt para (banknot) basma yetkisi Merkez Bankası'ndadır (Yazıcı, 2013: 109). Merkez bankasının bunun dışında bankacılık sektörünün son mercii olmak ve faiz haddinin kontrolü gibi görevleri de vardır.

Bunun yanında merkez bankasının, bankalar ve diğer finansal kurumları, tedbirsizlik ve dolandırıcılığa karşı denetlemek gibi yetkileri de olabilir. Günümüzde birçok zengin ülkenin, siyasi müdahaleleri engelleyen yasalarla çalışan, bağımsız merkez bankaları bulunmaktadır. http://tr.wikipedia.org/wiki/Banka#Banka_t.C3.BCrleri. (erişim tarihi: 25.07.2015).

Ticari Bankaları: Temel fonksiyonları halkın tasarruflarını mevduat olarak toplamak ve bunlarla müşterilerine kısa - vadeli kredi açmak olan bankalardır. Bunlara bazan mevduat bankaları da denir. Bankalar emisyon bankası, yatırım ve kalkınma bankaları, özel amaçlı bankalar ve ticaret bankaları olarak sınırlandırıldığında, çoğu ülkelerde bunlar arasında en büyük payı ticari bankalar oluşturur.

Topladıkları fonların bir kısmını (merkez bankasınca belirlenen mevduat munzam karşılıkları) günlük ihtiyaçlar için karşılık olarak ayırır, geri kalanı ise ticari ve sınai plasmanlarda kullanırlar.Ticari bankalar tasarruf sahipleri ile sıkı ilişki içerisindedir**.** http://ticaribankalar.nedir.com/. (erişim tarihi: 28.07.2015).

Ticari bankaların temelde yerine getirdikleri fonksiyonlar; kaydi para yaratma ve hizmet fonksiyonudur.

Kaydi Para Yaratma Fonksiyonu: Ticari bankalardaki vadesiz mevduatın bir ödeme aracı olarak kullanılması, bu hesap üzerine çek verilmesiyle olur. Böylece mevduat sahipleri ticari bankaların sağlamış olduğu bu imkanla nakdi para almadan satın alma güçü elde etmiş olurlar. Bu nedenle vadesiz mevduat hesabına banka parası ya da kaydi para denir.

Hizmet Fonksiyonu: Ticari bankalar vadesiz ya da kısa vadeli mevduat toplama ve bunları kısa vadeli kredi olarak dağıtmanın yanısıra müşterilere bir takım hizmetler de sunarlar. Bu hizmetlerin büyük kısmı bankaya kazanç getirir.

Ticari Bankaların Amacı: Diğer ticari işletmeler gibi ticari bankaların temel amacı; kar etmektedir. Ancak, kar kavramı açık bir kavram değildir. Kisaca değinmek gerekirse, kar bilanço karı ya da daha başka bir kavram, mutlak veya oran olarak kullanılabileceği gibi, kardan biraz farklı bir kavram olarak işletmenin cari pazar değerini maksimum yapmaktır denebilir.

İşletmelerde karlılığın ençoklanması, ticari bankaların da bir ticari işletme olması nedeniyle, karlılığı ençoklamasının kriteri, özsermayenin verimliliği ve karlılıkta kullanılan oranların kullanılmasının yanı sıra; sektördeki işletmelerin karlılıklarıyla karşılaştırılması gerekir. Tek bir işletmenin bilanço karlılıkla ilgili fazla bir anlam ifadetmez.

Kısa dönemde işletmelerin karlılığı önemli olmakla birlikte, uzun dönemde firmanın amacı piyasa değerini dolayısıyla firma sahiplerinin servetlerini en yüksek düzeye çıkarmaktır. Firmanın amacı, piyasa değerini maksimize etmek olmalıdır. Günümüzde ticari

bankalar, işletmelerin kısa vadeli kredi ihtiyacını karşılamakta, mevduat ve diğer kaynaklardan sağladığı fonları, işletmelere kredi olarak vermekte bir köprü görevi görerek, ülkenin iktisadi hayatının gelişmesine katkıda bulunmaktadır (Takan, 2001: 60-61).

Ticari bankalar para politikasının etkinliğini artırır. Bir ülkede etkile bir para politikasının izlenebilmesi için gelişmiş bir bankacılık sisteminin varlığı gereklidir. Merkez bankalarının para politikasına ilişkin olarak kullandıkları tüm araçlar (avans ve reeskont faiz hadleri, açık piyasa işlemleri, karşılık oranlarının belirlenmesi, selektif kredi kontrolü, kredi tavanları tespit edilmesi) ancak gelişmiş bir ticari banka sisteminin varlığı koşuluyla ekonomi üzerinde etkili olabilir. Bir ekonomide hükümetler para politikasını belirlemekte, merkez bankaları bu politikayı yürütmekte, bankalar da para politikasının yürütülmesinde gerekli araçlı oluşturmaktadır.

Yatırım ve Kalkınma Bankaları: yatırım kurumları olan yatırım ve/veya kalkınma bankaları sermaye piyasasında faaliyet gösterirler. İşletmelere orta ve uzun vadeli krediler açarak yatırımlara destek sağlayan finansman kurumlarıdır. Özellikle II. Dünya Savaşı 1945 yılından sonrası yatırım bankaları önem kazanmaya başladı. Şüphesiz böyle bir yönetimin altında az gelişmiş ülkelerin siyasi bağımsızlık hareketlerinin arkasında iktisadi bağımsızlığı sağlamak için hızla bir kalkınma arayışına başlamış olmaları yatmaktadır. karşılarına çıkan sermaye birikimi sorununu yenmek için ticari bankaların dışında farklı statüye sahip bankalar kurulması öngörülmüştür (Çivi, 1985: 54-56).

Yatırım bankalarının verdikleri krediler orta ve uzun vadeli kredilerdir. Türkiye'de vadesi 1 yıla kadar olan krediler kısa vadeli krediler olarak nitelendirilirken, 1-5 yıl arasında değişen vadeli krediler orta vadeli, 5 yıl ve daha uzun süreli krediler ise uzun vadeli krediler olarak belirtilir. Orta vadeli krediler bu sınıflandırmaya karşın vade kesin bir sınır taşımamaktadır. Kalkınma bankalarının fonksiyonları biraz daha değişiktir.

Üretim kapasitesinin genişlemesini sağlayacak ve hızlı bir ekonomik kalkınmayı olanaklı kılacak olan uzun süreli yatırımlarda tıkanıklık yaratan nedenler yalnız fon akımları sorunuyla ilgili değildir. Özellikle az gelişmiş ekonomilerde, yatırım projelerinin hazırlanması ve değerlendirilmesinde teknik bilgi ve deneyim noksanlıkları vardır. İşletmelerin kuruluş ve yönetimini gerektiren bilgiler de tam değildir.

Ayrıca yapılması zorunlu olan yatırımların finansmanı için iç tasarrufların yetersizliği de söz konusudur. İç ve dış kaynaklardan elde edilen tasarrufların rasyonel kullanılması, bu fonların tahsis edileceği yatırımların gereksinme duyduğu teknik bilginin sağlanması, yine bu yatırımlara tahsis zorunlu olan uzun vadeli kaynakların bulunabilmesi gibi sorunlar kalkınma bankaları denilen yeni tip bankaların kurulmasına neden olmuştur.

Gelişmekte olan ülkelerde yatırım sermayesi eksikliğini gidermek ve kalkınmada oncelikli bolgelere finansman sağlamak amacıyla kurulmaktadırlar. Hukumetler veya uluslararası kurumlar tarafından sağlanan fonlar ve tahvil ihracı yoluyla kaynak temin ederler (Yağcılar, 2011:14).

Kakınma bankalarının, genellikle devletin özel ilgisiyle ve çoğu kere bu bankaların faaliyetlerini düzenleyen özel yasalarla kuruldukları söylenebilir. Bu bankalar, verimli ve ekonomik kalkınma açısından önemli olan yatırım projelerine fon sağlamaya çalışırlar. Bu projelerin hazırlanmasına yardımcı olurlar. Verilen kredileri projedeki aşamalara göre denetleyerek, amacına uygun bir şekilde kullanılmasını sağlamaya uğraşırlar. İşletmelere, kuruluş ve faaliyet dönemlerinde teknik yardım sağlayabilirler.

Katılım Bankaları: Katılım bankacılığı, faizsizlik prensiplerine göre çalışan, bu prensiplere uygun her türlü bankacılık faaliyetlerini gerçekleştiren, kar ve zarara katılma esasına göre fon toplayıp, ticaret, ortaklık ve finansal kiralama yöntemleriyle fon kullandıran bir bankacılık modelidir. http://www.bireyselyatirimci.com/katilim-bankaciligi-nedir/ (erişim tarihi: 29.07.2015).

1.5 Türk Bankacılığının Tarihsel Gelişimi

Turkiye'de bankacılığın geçmişi incelenirken cumhuriyet öncesi ve cumhuriyet sonrası şeklinde bir ayırımın yapılması en yaygın yöntemdir. Alt dönem ayrımlar yaparken Osmanlı Devletinde Bankacılık Döneminden 2001'e kadar ayrımlar yapıldığı gibi: Ulusal Bankalar Dönemi,Yeni Devletçi ve Liberal Dönemi, Planlı Dönemi, Diş Acılma ve Piyasa Ekonomisi Dönemi, Bankacılık Sektöründe Yeniden yapılanma dönemi olarak da sınıflandırılabilmektedir.

1.5.1 Osmanlı Devletinde Bankacılık Sistemi

Cumhuriyet öncesi dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nda padişah ile dini ve askeri sınıfların üst seviyedeki mensupları devletin merkezde ve taşradaki yöneticilerini oluşturmaktaydı. İmparatorluğun milli gelirini yaratan tacir, esnaf, zanaatkar veya köylülerden oluşan üretici sınıf ise, yönetilenleri temsil etmekte idi. Osmanlı İmparatorluğu'nda halk, çeşitli dil, din, ırk, örf ve adetlere sahip, üç kıtada yerleşik olarak yaşamaktaydı. İmparatorlukta, Osmanlı ile birlikte yabancılar da yaşamaktaydı (Çabukel vd, 2012: 57).

19. yüzyılın başlarına gelindiğinde, yabancı sermayeli banka ve bankerler, Osmanlı topraklarındaki bankacılık hizmetlerini yerine getirmekteydi. Tanzimat Dönemi'ne kadar geçen sürede bankacılıkla ilgili herhangi bir ize rastlanmamaktadır. Faizcilik gibi işler

gayrimüslimler tarafından yapılmaktayken Türkler, daha çok askerlik ve yöneticilik gibi işlerle uğraşmışlardı. Osmanlı Hazinesinin sıkıntıya düşümesi ile birlekte, kendilerine sarraf ve galata bankerleri adı verilen bazı kişiler etkinlik kazanmıştır. Böylece, kismen de olsa bankacılık benzeri bir sistem oluşmuştur (Yazıcı, 2013: 4).

Avrupa'da gerçekleşen sanayi devrimi ve onun devlet politikası haline getirilmesi ile para ve finansman talebi büyük ölçüde artmıştır. 18 yüzyılın başından itibaren özellikle büyük sanayi işletmelerin haftalık ve günlük ihtiyaçlarına cevap verecek bir banka sisteminin kurulması gerekiyordu. Dolayısıyla, bu gelişmelerle Avrupa'da bankacılık sistemi Osmanlı'dan çok daha önce yerleşmiştir. http://www.ekodialog.com/osmanli_ekonomisi/osmanli-devletinde-bankacilik-sistemi.html. (erişim tarihi: 03.08.2015).

Osmanlı İmparatorluğu'nda bankacılığın 1856 yılında kurulan Osmanlı Bankası ile başladığı yaygın olarak kabul edilen bir görüştür. Osmanlı Bankasını imparatorlukta faaliyet göstermiş diğer yabancı bankalardan ayıran en önemli özellik, bankaya 1863 anlaşması ile para basma ayrıcalığının tanınmış olmasıdır. Bu bankaya devlet bütçesi denetleme yetkisi verilmiştir. Tüm bunların karşılığında banka hükümete teminat karşılığı kısa vadeli avans vermekle yükümlü tutulmuştur.

1839 Tanzimat Dönemi başlarına kadar geçen dönemde, Osmanlı Devleti'nde bankacılık faaliyetlerine rastlanılmamaktadır. Ülkemizde gerçek anlamda ilk banka Tanzimat'ın ilanından sonra 1847'de İstanbul Bankası adıyla, kurulmuştur. Cumhuriyetten önce piyasada faaliyet gösteren bankalar, daha çok yabancı sermaye tarafından ya da yabancı iştirakiyle, özellikle Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı şirketleri finanse etmek amacıyla kurulmuştur.

Osmanlı Devleti'nde kurulmuş olan ilk ulusal sermayeli banka ise; 'Memleket Sandıkları'dır. İlk tarımsal kredi sandığı özelliği taşıyan kurum, 1861 yılında Mithat Paşa tarafından kurulmuştur. 1868 yılında yine Mithat Paşa tarafından tasarruf toplama amacıyla "Emniyet Sandığı" kurulmuş olup, bir süre sonra her iki banka da, 1888 yılında yine Mithat Paşa tarafından kurulan Ziraat Bankası ile birleştirilmiştir.

1916 yılında yasayla kurulmuş bir kamu kurumu niteliği kazanan Ziraat Bankası, Osmanlı Devletinden Cumhuriyet dönemine geçen ve günümüze kadar gelen en köklü ulusal kuruluşlardan biridir. 1908 yılından sonra gelişmeye başlayan Ulusal Bankacılık ise, özellikle Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra hız kazanmıştır. Cumhuriyet öncesi dönemde, yabancı bankaların Türk bankacılık sistemine egemen oldukları ve "borçlanma bankacılığı" adı verilen çarpık bir bankacılık sisteminin var olduğu söylenebilir (Yıldırım, 2004).

Osmanlı döneminde kurulan ve şube açarak faaliyet gösteren yabancı bankalar arasında en önemlisi Osmanlı Bankası'dır. Osmanlı Bankası, Bank-ı Osmanii Şahane adı altında 1863 yılında kurulmuştur. Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra 1924 ve 1925 tarihli sözleşmelerle bankanın bu yetkileri elinden alınmıştır.

Cumhuriyet öncesi dönemde önce sarraflar, mudaraba ve para vakıfları banka fonksiyonlarını yerine getirmi; daha sonra Istanbul Bankası, Osmanlı Bankası ve diğer yabancı ve yerli bankaların kurulması ile bu dönemin sonuna gelinmiştir. Osmanlı bankaları, bankacılık hizmetlerinin şer'î hukukta yasaklanmamış olanlarını yapar; ihtiyacı olanlara muamele satışı yoluyla borç para verir veya karz yoluyla borç verip fazladan faiz yerine muamele masrafı adıyla bir ücret tahsil ederlerdi. Bankaların müdârebe veya müzaraa (emek-sermaye) şirketi yoluyla kredi vermesi, kâra ortak olması da mümkündü.

1.5.2 Cumhuriyet Dönemi Türk Bankacılığı

Ulusal Bankalar Dönemi (1923-1944): Bu dönem 17 Şubat- 3 Mart 1923 İktisat Kongresinin toplanması ile başlamıştır. Kurtuluş Savaşı sonrası toplanan İktisat Kongresi'de önemli kararlar alınmıştır. Bu kararlardan anlaşılacağı gibi İzmir İktisat Kongresi'nde ekonomik kalkınmanın milli bankalarla gerçekleşeceği görüşünde birleşilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında tarıma dayalı ve az gelişmiş bir ekonomik yapı söz konusu idi (Aydın vd, 2012: 64).

Cumhuriyet Döneminde ekonominin alacağı yön ve biçim şubat 1923 tarihinde tüccar, sanayici, çiftçi ve işçi kesimlerinden delegelerin katılımıyla gerçekleştirilen İzmir İktisat Kongresinde temel nitelikleriyle belirlenmiştir. Kongre'de, iktisadi gelişme için ulusal bankacılığın kurulması ve geliştirilmesi gerekliliği tüm katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Bu çerçevede iktisadi kalkınmanın hızlandırılmasında bankacılık kesiminin taşıdığı önemin bilinci içinde ulusal bankacılığın geliştirilmesi için çeşitli girişimlerde bulunulmuştur.

Kongre'ye katılan tüccar grubu hükümetin de ortağı olacağı bir ana ticaret bankasının kurulmasını önermiş ve Türkiye IŞ Bankası A.Ş. bu öneriler doğrultusunda 1924 yılında özel kesim bankası olarak kurulmuştur. Cumhuriyet döneminin ilk özel sermayeli mali kuruluğu sayılan IŞ Bankası A.Ş.'nin görevi gayrimenkul alım-satımı yapmak, her türlü sanayi, ticari işlerle uğraşmak ve bu alanda çalışan işletmelere kredi açmak olarak belirlenmiştir (Ardor vd., 2012).

Yukarıda da belirtildiği gibi Cumhuriyetin ilk yıllarında bankacılık ile ilgili ilk önermeler İzmir İktisat Kongresinde ortaya atılmıştır. Kongreye katılan tüccarlar tarafından

bir ana ticari bankasının kurulması önerilmiştir. Bu kararlar sonrasında ilk kurulan banka, Türkiye İş Bankası (1924) olmuştur. Cumhuriyet dönemindeki ilk büyük özel sektör bankası olan Türkiye İş Bankası, ülkenin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmak amacıyla, gerek sanayi gerek ticaret sektörlerine kredi vermek ve gerekse sanayi ve ticari girişimlerde bulunmak görevlerini üstlenmiştir (Yıldırım, 2004).

Bu doğrultuda 1925 yılında Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası kurularak faaliyete geçmiştir. Bu ülkenin ilk kalkınma bankası olma özelliğini taşımaktadır. Bu bankanın kurulmasındaki amaç, özel sanayi işletmelerine orta ve uzun vadeli kredi sağlamak ve bilgi yardımı sağlamaktı. Ancak Sanayi ve Madencilik alanında faaliyet gösteren işletmelere yeterli kredi yardımında bulunulmamıştır. Bunun sonucu 1932'de Türkiye Sanayi ve Kredi Bankası adını almış, 1933 yılında ise Sümerbank'a devri gerçekleşmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında bankacılık alanındaki başlıca gelişmeler; İş Bankası'nın kurulması, Ziraat Bankası'nın anonim ortaklık haline getirilmesi, Emlak ve Eytam Bankası'nın kurularak faaliyete geçmesi ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)'nın kurulmasıdır. Bu gelişmeler haricinde 1923-1932 döneminde bankacılık sektöründe gözlenen belirgin özellik, çok sayıda yerel bankanın kurulmasıdır.

Bu bankalar özellikle; yerel olarak faaliyet gösteren iş adamlarının kredi ve bankacılık hizmetlerinin karşılanması amacıyla kurulmuşlardır. Bölgesel ihtiyaçların karşılanmasında olumlu katkıları olan bu bankaların çoğu, 1929 dünya ekonomik krizinin olumsuz etkileri ve Türkiye'de şube bankacılığının gelişip yaygınlaşması nedeniyle faaliyetlerini durdurmak zorunda kalmışlardır. Bunlardan günümüzde faaliyetlerini sürdüren çok az banka bulunmaktadır.

Bu dönemin bankacılık açısından belirgin özelliği, büyük ve önemli devlet bankalarının kuruluş olmasıdır. 1934'de başlatılan Birinci Sanayi Planı'nın yürürlüğe konmasıyla, devlet sermayesinin önderliğinde oluşturulan bu bankalar önemli görevler üstlenmişlerdir (Takan, 2001).

1925 yılında kurulan Sanayi ve Maadin Bankası 1932 yılında Sanayi ve Kredi Bankası'na dönüştürülmüş, yönetimindeki fabrikalar Sanayi Ofisi'na bağlanmıştır. Bu kısa dönemde özel kanunlarla kurulan devlet bankaları şöyle sıralanabilir: Sümerbank (1933), Belediyeler Bankası (İller Bankası) 1933, Etibank (1935), Denizcilik Bankası (1938), Halk Bankası ve Halk Sandıkları (1938).

Bunlardan Sümerbank, sanayinin gelişmesini desteklemek, T.Halk Bankası, küçük esnaf ve sanatkarlara kredi sağlamak, İller Bankası, yerel idarelerin gelişmesini sağlamak, şehir imar planlarını hazırlamak, su-elektrik-havagazı-kanalizasyon gibi altyapı hizmetlerinin

sağlanmasını orta ve uzun vadeli kredilerle desteklemek, Denizcilik Bankası Türk ve yabancı limanlar arasında ulaşımın sağlamak için feribot işletmeleri kurmak, şehir içi deniz nakliyat işlerini yapmak, çeşitli liman işlerini yürütmek amacıyla kurulmuştur. 1938'lı yıllar, Türkiye'deki bankacılık açısından önemli bir konu, tek şubeli bankacılığın sona ermesidir.

Yeni Devletçi ve Liberal Dönem (1945-1960): 1939–1945 döneminde İkinci Dünya Savaşının etkisiyle ekonomide yaşanan durgunluk bankacılık sektörüne de yansımıştır. 1945–1959 dönemi ise ülkemizde özel bankaların geliştiği bir dönemdir. Bu dönemde liberal ekonomi politikaları benimsenmiş, Yapı ve Kredi Bankası, Garanti Bankası, Akbank, Pamukbank ve Türkiye Sanayi ve Kalkınma Bankası kurulmuştur (Yağcılar, 2011).

Savaş sonrası döneme ülke içi ve dışı gelişmelerle birlikte yeni iktisat politikası arayışlarıyla girildi. 1945-1960 yılları arasındaki dönemin en önemli özelliği sanayileşme stratejisi olarak iktisadi devletçiliğin yerini özel kesimin öncülüğünde iktisadi kalkınma politikasının almasıdır. Bu politika dönüşümdeki başlıca etken savaş yıllarında yaşanan yüksek enflasyon ve spekülasyon ortamında tarım ve ticaret sektörlerinde ileri boyutlara ulaşan özel sermaye birikimi iktisadi ve sosyal gelişmede etkinlik kazanmış olmasıdır. Söz konusu süreç, kırsal kesimin pazara açılması, hızlı kentleşme ve buna bağlı olarak yeni birikim olanakları yaratmıştır.

Söz konusu dönem, ekonomide parasallaşma sürecinin hızlandığı, ulusal sermayenin yoğunlaşma ve merkezileşmesinin arttığı, ticari etkinliklerin önemli ölçüde genişlediği ve sanayileşme hamlesinin yeniden canlanmaya başladığı dönem olarak nitelendirilebilir. Bu gelişmeler özel bankaların kurulması ve gelişmesi için uygun bir ortam yaratmış ve banka sayısında ve buna koşut olarak da şube sayısında hızlı bir artış olmuştur.

Dışarıdan sermaye ithaline dayanan serbestleşme politikası, 1954 yılından itibaren yüksek kamu açıkları, enflasyon ve büyüyen dış ticaret açıkları ve dış borçlar biçiminde kendini gösteren etmenler, 1958 yılında yaşanan iktisadi krizi hazırlamıştır. 1950 yılından sonra yaşanan genişleme ortamında çok sayıda banka etkinliğe başlamış ve 1944 yılında Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) da dâhil 43 olan banka sayısı 1958 yılında 56'sı ulusal banka olmak üzere 62'ye yükselmiştir. Yaşanan iktisadi kriz, özellikle küçük ölçekli ve yerel nitelikli bankaları, açılan kredilerin iktisadi durgunluktan dolayı tahsil edilememesi, mevduat girişlerinin yavaşlaması ve güven sorunu yüzünden zor durumda bırakmıştır (Ardor vd., 2012).

1960 yılında bankacılıkta yaşanan söz konusu kriz yüzünden tasarruf sahiplerinin haklarını güvence altına almak amacıyla 1960 yılında yürürlüğe giren 153 sayılı Kanun ile 7129 sayılı Bankalar Kanununda önemli bir değişiklik yapılmış ve bankalarda tedrici tasfiye

esası kabul edilerek Bankalar Tasfiye Fonu adı ile bir fon kurulmuştur. Fonun kaynağı ise bankaların yılsonu bilançolarındaki tasarruf ve ticari mevduat toplamının binde yarımı oranında bir tutarı bu fona yatırmaları ile sağlanması öngörülmüştür. Bankalar Tasfiye Fonu bir tür mevduat sigortası görevi görmekteydi. Bu Fon 1983 yılında TCMB tarafından idare ve temsil edilmek üzere kurulan "Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmiştir.

Ele alınan dönemde bankacılık sistemi ile ilgili diğer bir önemli gelişme ise 1958 yılında, amacı, serbest piyasa ekonomisi ve tam rekabet ilkeleri çerçevesinde, bankacılık düzenleme ilke ve kuralları doğrultusunda bankaların hak ve çıkarlarını savunmak, bankacılık sisteminin büyümesi, sağlıklı olarak çalışması ve bankacılık mesleğinin gelişmesi, bankalar arasında dayanışmanın sağlanması, rekabet gücünün artırılmasına yönelik çalışmalar yapmak, rekabetçi bir ortamın yaratılması ve haksız rekabetin önlenmesi amacıyla Türkiye Bankalar Birliği kurulmuştur. Tüzel kişi statüsünde olan Türkiye Bankalar Birliği'nin kuruluşu ile ilgili kararlar 7129 sayılı Bankalar Kanunu'nda yer almıştır (Keskin vd., 2008).

Planlı Dönem (1960-1980): Türkiye ekonomisi 1950-1960 yılları arasındaki dönemde istikrarsız bir büyüme sürecinden geçmiştir. 1954 yılına kadar elverişli iç ve dış koşullar sayesinde ekonomide önemli nicel ve nitel gelişmeler yaşanmıştır. Ancak koşulların olumsuzlaşmasıyla birlikte 1954 yılından itibaren ekonomi üretim artışında yavaşlama, büyüyen dış ticaret açıkları ve enflasyon ile kendini gösteren bir krize sürüklenmiş ve tüm kesimlerde büyüme hızı yavaşlamıştır.

Ekonomiye istikrar kazandırmak ya da krizden çıkış için iki yol vardı: Birincisi, sermaye kullanımını piyasa göstergelerine, serbest piyasa koşullarına bırakmak; ikincisi ise planlı programlı sermaye kullanımına yönelmekti. İç ve dış koşullar, etkenler ve gelişmeler ikinci yolun seçilmesine neden olmuştur. Böylece liberal iktisat politikaları terk edilmiş ve ekonomiye kalkınma planları ile yön verilmeye başlanmıştır (Tokatıoğlu ve Öztürk, 1980 :157).

Planlı dönem de denilen bu dönemde, ilki 1963 yılında uygulanmaya başlanan kalkınma planlarında yer alan yatırımların gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda, kamu iktisadi girişimleri ve özel sektör aracılığıyla, ithal edilen sanayi mallarının ülke içinde üretiminin sağlanmasını amaçlayan bir sanayileşme politikası izlenmiştir. Bu politika çerçevesinde, geliştirilmeye çalışılan sektörlerin korunması amacıyla, dışa kapalı bir ekonomi uygulanarak, banka komisyon oranları, mevduat ve banka kredilerinin faiz oranları ve döviz kurları gibi unsurlar dünya piyasasından bağımsız olarak hükümet tarafından belirlenmiştir (Doğan, 2011).

Faiz ve döviz fiyatı değişmelerinden kaynaklanan risklerin bulunmadığı, ürün ve fiyat rekabetinin olmadığı böyle bir ortamda etkinlik gösteren özel kesim bankaları, negatif reel faizle topladıkları mevduatları artırmak amacıyla şube bankacılığına yönelmişlerdir. Mevcut bankaların yeni şube açmaları teşvik edilmiş, küçük bankaların birleştirilerek ortalama sabit maliyetlerinin azaltılmasına çalışılmıştır.

Bankacılık sektöründe kamu kesimi hâkim durumdaydı. Hükümetler, TCMB ve büyük kamu bankaları aracılığı ile bankacılık sektörünü kontrol altında tutarak kaynak dağılımı ve rant paylaşımını yönlendiriyordu. Bu dönemde Türkiye'de bankacılık sektörü rekabetten uzak, birkaç bankanın hâkim olduğu oligopolcü bir yapıya sahipti. 1970'li yılların sonlarında bankacılık sektöründe yoğunlaşmanın yüksek, maliyet etkinliğinin düşük olduğu görülmektedir.

Dışa Açılma ve Piyasa Ekonomisi Dönemi (1980-2000): Türkiye ekonomisi açısında çok önemli bir tarih olan 24 Ocak 1980'da alınan kararlar ile birlikte Türkiye dışa açılan bir ekonomi haline gelmiştir. Bu yeni stratejiyi desteklemek için de serbest piyasa ekonomisi başlığı altında esnek döviz kuru, pozitif reel faiz politikası gibi politikalar uygulanmaya başlanmış ve mali piyasaların serbestleşmesi ve derinleşmesine yönelik politikalar yapılmıştır.

Sürekli değişen koşullara bankacılık sektörünün uyumu için 1999'da yürürlüğe giren 4389 sayılı Bankalar Kanunu önemlidir. Bu yasa ile birlikte bankacılık ile ilgili işlerin düzenlenmesi ve denetlenmesi Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kuruluna devredilmiştir. Buna göre bankacılık ile ilgili tüm kararlar bu kurumun yetkisine bırakılmıştır. 1999 yılında 5 tane mevduat bankasının yönetimi tasarruf mevduat sigorta sistemine devredilmiştir (Bayrakdaroğlu, 2013: 19).

Kalkınma planları ile ekonomiye yön verilen dönem bir iktisadi ve siyasal bunalım sonrasında bağlamıştır. Planlardan beklenen, bunalımdan uzak bir iktisadi ve sosyal gelişme sağlamaktır. Ancak ekonomiye planlarla yön verilmesine karşın dönem önceki dönemlerde yaşanandan daha ağır bir bunalımla sona ermiştir. 1970'li yılların ortasından itibaren ekonomide ciddi bunalım göstergeleri ortaya çıkmaya bağlamış, 1978-1979 yıllarında ise bunalım ağırlaşmıştır. Ekonomide plan uygulaması anlamını yitirmiştir.

Ekonomide yaşanılan bunalımdan çıkış için 1978-1979 yıllarında bir takım önlemler alınmış; ancak alınan önlemler bunalımdan çıkış için yetersiz kalmış ve hükümet 24 Ocak 1980 yılından itibaren yeni bir iktisat politikası uygulamaya bağlamıştır. 24 Ocak 1980 yılından sonra uygulanmaya başlanan iktisat politikalarının belirleyici özelliği, ekonomiye ilişkin karar süreçlerinde piyasanın işleyişine göre oluşacak fiyatların tek yol gösterici olmasıydı.

Bu başlamda 24 Ocak Kararlarının bir uzantısı olarak 1 Temmuz 1980 tarihi de bankacılık sektörü açısından bir dönüm noktası olmuştur. Ekonomide serbest piyasa mekanizmasının işlerlik kazanması ve mali piyasaların serbestleşmesine yönelik düzenlemeler yapılması, bankacılık sistemi üzerinde önemli etkiler yapmıştır. Sektöre yeni yerli/yabancı bankaların girişine izin verilmesi ve mevduat/kredi faiz oranlarının serbest bırakılmasına bağlı olarak sektörde rekabet artmıştır (Alpan vd., 2008: 14).

1990'lı yıllarda bankacılık sektörünün ekonomi içindeki payında, dışa açılma, teknolojik altyapı, banka hizmetlerinin çeşitliliği ile yasal ve kurumsal çerçeve alanlarında olumlu gelişmeler yaşanmasına karşın, sektörün reel sektörü destekleme ve kaynakları uzun vadeli yatırımlara yönlendirme işlevi zayıflamış; bankalar devletin ve tüketicinin finansmanına ağırlık vermeye başlamışlardır.

Bankacılık sektörü bu dönemde hızlı bir gelişme göstermiş, rekabet hızlanmış, otomasyon yaygınlaşmış, hizmet ve ürün çeşitleri batı bankaları ölçütlerine yaklaşmıştır. Ayrıca iyi eğitimli bir bankacılık kadrosu, gelişen sermaye, para ve döviz piyasaları ile bankacılık hızlı bir gelişime eğilimine girmiştir.

1990'lı yıllardan itibaren bankalar fon yönetimi ve hazine işlemlerine ağırlık vermiş; yurtiçi ve yurtdışı piyasalarda işlem yapabilmek amacıyla bünyelerinde finansal ürünlerin elektronik bir ortamda alım-satımının yapıldığı işlem odaları kurma yoluna gitmişlerdir.

TL (Türkish Lira) ödemeleri için EFT (Elektronik Fon Transfer) sistemi, döviz ödemeleri için swift sistemi, bankalararası işlemleri büyük ölçüde kolaylaştırmıştır. Ayrıca bireysel bankacılıkta büyük bir atılım yapılmış, kredi kartları ve ATM'ler hızla yaygınlaşmıştır (Coşkun vd, 2012: 20).

Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılanma Dönemi (2001-2010): Bu dönemde güçlü ekonomiye geçiş programı revize edilmiş ve güçlendirilmiştir. Dış şoklara karşı dirençli bir yapı, enflasyonun düşürülmesi, kamu borçlarının azaltılması, mali disiplinin sağlanması ve bankacılık sisteminin güçlendirilmesi bu planla hedeflenmiştir. 2001 krizinde sermaye kayıpları yaşayan bankalar önemli ölçüde kaybettikleri sermayelerini güçlendirmiş, birleşme yaşamış veya Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) ye devredilmişlerdir. Her kriz yaşayan ülkede olduğu gibi Türkiye'de de banka sayılarında kriz sonrası düşüşler yaşanmıştır. 2001'de 61 olan banka sayısı 2004'de 48 kadar düşmüştür (Bayrakdaroğlu, 2013: 21).

Ekonomide yükselen enflasyon ve kamu açıklarının yönetilemez boyutlara ulaştığı bir ortamda, 2000 yılı başında enflasyonu düşürmek ve ekonomide büyüme ortamını yeniden sağlamak amacıyla kapsamlı bir ekonomik program uygulamaya konulmuştur. Ancak, Kasım 2000 ve şubat 2001 krizleri bankacılık sektörünün içinde bulunduğu sorunları daha da

ağırlaştırmış ve yeni sorunlar ortaya çıkarmıştır. Bankacılık sektörü Kasım krizi sonrasında faiz riski, şubat krizi sonrasında ise hem faiz hem de kur riski sonucu önemli kayıplarla karşı karşıya kalmıştır.

Yaşanan krizler; faizlerde ve enflasyonda artış, döviz kurlarındaki dalgalanmayla birlikte tüm ekonomide bir belirsizlik ortamına yol açmıştır. Finansal sektörde yaşanan sıkıntılar reel kesime yönelik yeni kredi olanakları ortadan kaldırırken, reel kesimin kredi geri ödemelerinde de önemli sorunlara yol açmıştır. Turkiye'de Şubat 2001'de yaşanan mali krizin, kamu sektorunden başlayarak mali sektore yayılan ve sonucunda reel sektör üzerinde büyük sıkıntılar doğuran etkileri olmuştur. Yaşanan krizin etkilerinin giderilmesi ve ekonomide istikrarın tekrar sağlanması amacıyla Mayıs 2001 tarihinde Güçlü Ekonomiye Geciş Programı uygulanmaya başlanmıştır. Programın beş temel unsuru şu şekildedir (Yağcılar, 2011: 106).

- Dalgalı kur sistemi icinde enflasyonla mucadelenin kararlı biri biçimde surdurulmesi,
- Bankacılık sektorunun, kamu ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) bünyesindeki bankalar başta olmak üzere hızlı ve kapsamlı şekilde yeniden yapılandırılması ve böylece bankacılık kesimi ile reel sektör arasında sağlıklı ilişkiler kurulması,
- Kamu finansman dengesinin bir daha bozulmayacak şekilde güçlendirilmesi,
- Enflasyon hedefleri ile uyumlu bir gelirler politikasının surdurulmesi,
- Bütün bunların etkin, esnek ve şeffaf bir yapıda gercekleştirilmesini sağlayacak yapısal unsurların yasal altyapısının oluşturulması şeklinde belirlenmiştir.

Şubat 2001 krizinin ardından uluslararası para fonuyu yeni bir niyet mektubu verilmiş ve 15 Mayıs 2001 tarihinden itibaren "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" (GEGP) uygulanmaya konulmuştur. Bu yeni programın açıklanıp uygulanmasına kadar geçen aslında kısa sayılabilecek süre içerisinde, döviz kurunda yüksek oranlı artışlar, kredi işlemlerinde önemli oranlarda azalmalar, tüketim ve yatırım harcamalarında keskin düşüşler, piyasalarda fiyatın belirlenememesi ve dış kredi akışının kesilmesi gibi ekonomiyi önemli ölçüde sarsan gelişmeler yaşanmıştır. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı yürürlüğe girdiğinde bankacılık sisteminin açık pozisyonu 45 milyar dolar düzeyinde idi. Döviz açığı bu boyutlara ulaşınca bu açığın kapatılabilmesi için yurtiçi piyasalarda önemli bir döviz baskısı oluşmuş ve birçok banka zor durumda kalmıştır.

Hem ekonominin hem de finansal sistemin tekrar sağlıklı bir yapıya kavuşması için uygulamaya konulan yeniden yapılandırma programları bir taraftan krizin etkisini silerken diğer taraftan yeniden büyüme sürecine sokmuştur. Finansal sistem içindeki göreli ağırlığı

çok yüksek olan bankacılık sektörünün anılan sorunlarının çözümü ve finansal sektörün yeniden yapılandırılması, uluslararası ölçütlere göre düzenlenmesi ve denetlenmesi, Türkiye'de 2000'li yıllara girilirken iktisadi istikrarın ve sürdürülebilir büyümenin sağlanması için bir zorunluluktu.

Bu bağlamda Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı çerçevesinde bankacılık sektörünün düzenlenmesi için, dünyada krizler sonrasında yeniden yapılandırma sürecinde takip edilen aşamalar tekrarlanmıştır. Bu bağlamda, aktif yapıları zayıflayan ve sermaye yetersizliği yaşayan bazı bankalar TMSF'ye devredilerek sorunları çözülmeye çalışılmıştır.

Diğer bankalara ise sermaye yapılarını güçlendirmeye yönelik önlemler almaları ve sermaye artırımında bulunmaları istenmiş; istenilen koşulları yerine getiren bankalara devlet tarafından likidite desteği sözü verilmiştir. ikinci aşamada sermaye yapılarını güçlendiremeyen zayıf bankaların sektörden çıkması teşvik edilmiştir. Üçüncü aşamada ise bankacılık sektöründe yaşanan krizlerin nedeni olarak görünen etkin yönetim ve denetim eksikliğinin giderilmesine yönelik düzenlemeler gerçekleştirilmiştir (Aykaç vd., 2012: 26).

İKİNCİ BÖLÜM
İSLAMİ BANKACILIĞININ GENEL BİR BAKIŞ

2.1 İslami Bankacılık

İslam dini yalnızca Allah (Celle Celalühü) ile kul arasındaki ilişkileri değil, toplumu, insan ilişkilerini, hukuku, iktisadi yapıyı, ekonomik işleyişi, hakları, yasakları ve daha birçok toplumsal gerekliliği düzenleyici kuralları ihtiva etmektedir. Bu yönüyle İslam sosyal hayattan ayrılmaz bir yapıdadır ve Müslüman toplumlar yaşayışlarını bu kurallar çerçevesinde idame ettirirler (Canbaz ve Demir, 2013: 3).

Dünyadaki Müslümanların İslam dininin kurallarına uygun olarak finansal faaliyetlerini sürdürmek istemeleri, İslami olarak finans sektörünün en önemli unsuru olan İslami bankacılığın ortaya çıkıp gelişmesinin temel nedeni olmuştur. Genel anlamıyla, İslami bankalar kişilerin yastık altı tasarruflarının ya da yurt içi ve yurt dışında para harici [altın, döviz vb.] tasarruflarını kar-zarar ortaklığına katılım şekilde değerlendirmelerini sağlayan kurumlardır (Ayrıçay vd, 2013: 121).

İslami Finans Kavramı: İslami Finans kavramı genel olarak her türlü finansal faaliyet ve işlemlerin İslami kurallar çerçevesinde uygulandığı sistemdir. İslam dinine göre faizin haram kabul edilmesi nedeniyle modern finans anlayışına alternatif bir alan olarak değerlendirilen İslami finans son yıllardaki gelişmeler ışığında global finans piyasalarında alternatif bir alan olarak hızla gelişmiştir. Bu bağlamda İslami finansman yöntemlerinin tümü, faizli işlemlerin yasak olması ve İslam dininin iş ahlakının korunması ilkeleri üzerine dayanmaktadır (Serpam, 2013: 3).

Öte yandan faizli bankalara alternatif kuruluşların mevcut olmayışı Müslüman halkın tasarruflarının banka dışı yollara; dövize veya altına ya da gayrimenkule kaymasına, yani bir anlamda atıl kalmasına neden olmuştur.

Bu durum, halkın elinde ülkelerinin kalkınmasını sağlayacak olan sermayenin mevcut olmasına rağmen devletlerin sermaye ihtiyacını dış borçla karşılaması ve ülkenin siyasal ve ekonomik yönden dışa bağımlı kalması sonucunu doğurmuştur.

İşte bu noktada İslami prensiplere bağlı olarak işleyen katılım bankaları, halkın elindeki tasarrufları, ekonomi içerisine çekmeyi başarmış ve ülkelerin kalkınmaları için ihtiyaç duyulan sermayeyi dışarıdan sağlama zorunluluğunu büyük ölçüde azaltmışlardır.

2.2 İslam Bankalarının Amaçları

Faizsiz bankacılığın genel amacı, İslam'ın kabul ettiği ekonomik prensiplere göre ekonomiyi geliştirmektir. İslami bankacılık (faizsiz bankacılık) anlayışını kendilerine prensip edinen katılım bankalarının temel amacı, faizin yer almadığı, riskin paylaşıldığı, İslami kurallara aykırı olmayan ticaret türlerinin egemen olduğu bir piyasanın oluşturulması olarak ifade edilebilir (Özulucan ve Deran, 2009: 89).

Suudi Arabistan Para Ajansı'na İslam Bankalarının amaçlarını şöyle sıralamak mümkündür (Bilir, 2010: 11).

2.2.1 Faizsiz Hizmetleri Sağlamak

Faiz hassasiyetine sahip bireylere bankacılık hizmeti sunmak amacıyla faaliyete başlayan İslami bankalarıdır. Faizin yer almadığı, riskin paylaşıldığı, İslâmi kurallara aykırı olmayan ticaret türlerinin egemen olduğu bir piyasanın oluşturulmasını sağlamak.

2.2.2 Sosyo-Ekonomik Amaçlara Ulaşılmasını Kolaylaştırma

Bunu mevduat ve tasarrufları dengeli olarak emek ve sermaye lehine yapılacak doğrudan yatırımlarla ve istihdama yönlendirmek suretiyle başaracaktır.

2.2.3 Dengeli Bir Finansman Sistemi Kurma

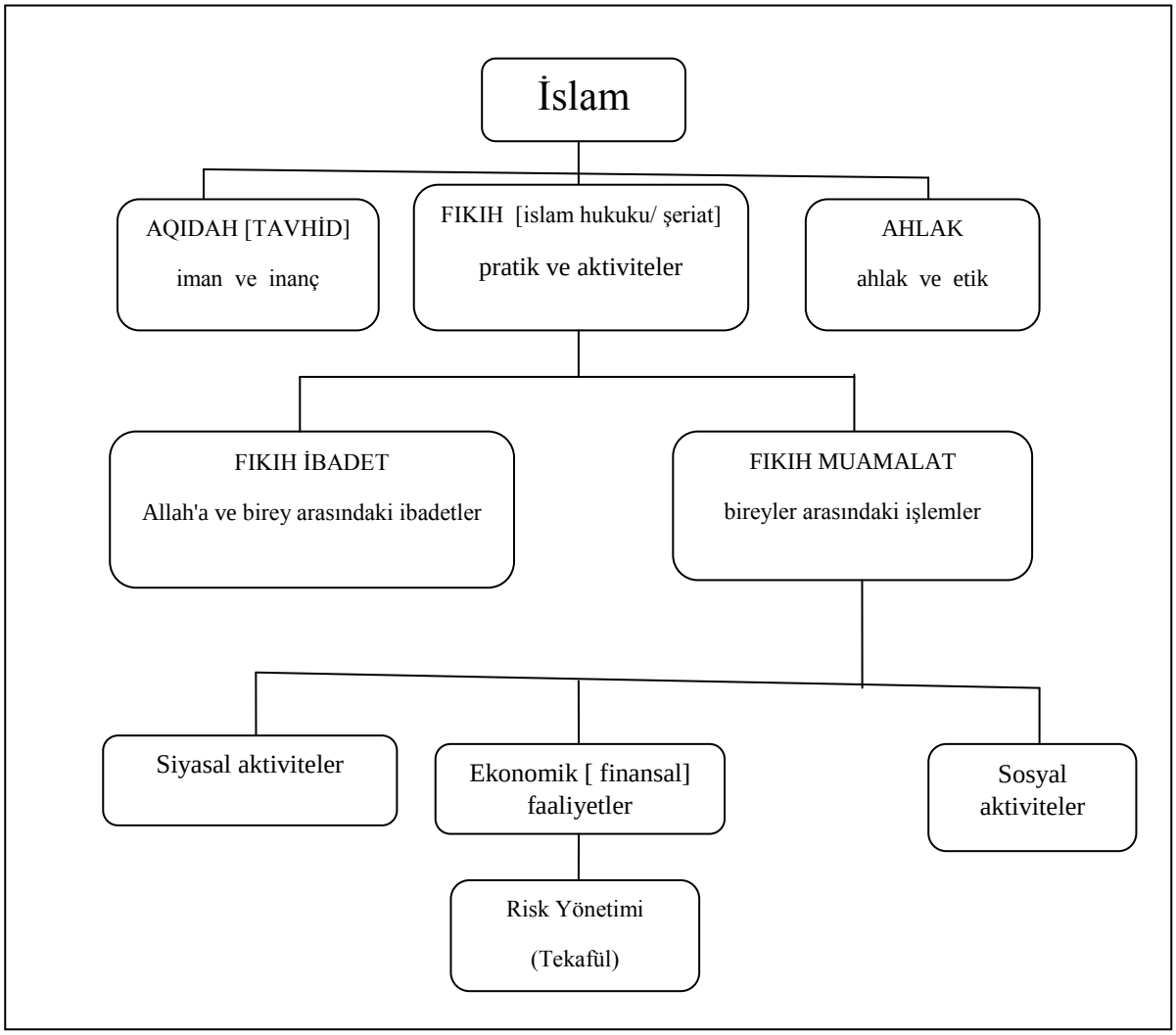
Herhangi bir alışverişin bu arada banka ve diğer bir kurumun İslami olarak nitelendirilebilmesi için taraflar arasındaki faaliyet ve ilişkilerin İslam'ın öngördüğü şekilde karşılıklı tam bir rızaya dayanması gerekir. Bunun için de İslam Bankaları, taraflar arasında nimet-külfet dengesini kuracak bir finans sistemini amaçlamaktadır.

2.2.4 Medeniyete Faydalı Bir Kurum Kazandırma

İslam bankalarının başarıyla çalışmaları ve başarıya ulaşmaları sadece böyle tecrübenin devamlı olarak ayakta durabileceğini göstermek için değil, aynı zamanda İslam dünyasının refah ve sosyal güvenliğini sağlamak ve ortaya konacak örnek bir kurumu daha insanlık ve medeniyete hayırlı bir miras olarak bırakmaktır.

2.2.5 Kar

Faizsiz bankacılık için kar elde etmek tek ve asli amaç olmasa da, bu bankaların yaşayacağı şartlar içerisinde canlı ve başarılı bir yapıyı tutturabilmeleri için kar fırsatlarının elverdiği ölçüde istifade etmek zorundadır. Fakat bu davranışı hiçbir zaman ondan beklenen sosyoekonomik asli amaçlarına ve islami prensiplerine gölge düşürecek nitelikte olmamalıdır.

Şekil 2.1 İslami Prensiplerinin İlişkileri

Kaynak: http://www.slideshare.net/Meharashfaq/takaful-presentation-by-muhammad-ashfaq

2.3 İslami Finans

İslami finans; "İslam şeriat-i (İslami hukuku) uygun olarak yürütülen finansal hizmetler sektörü" şeklinde ifade etmektedir (Çürük, 2013: 3). İslamda insan mutlak anlamda hür değildir. Dolayısıyla insan, diğer alanlarda olduğu gibi ekonomiyle ilgili faaliyetlerinde de Allah'ın koyduğu sınırlara uymak zorundadır. İslami Şeriat-ı, ödünç verilen paradan para kazanmayı (faizcilik ve tefecilik) ve gararı (aşırı riskiyle para kazanmayı), kumarı ve ticarette aldatmayı yasaklamaktadır. http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0slam_ekonomisi. (erişim tarihi: 05.08.2015).

Faiz yasak olduğu için mevduat olarak toplanan para reel ekonomiye yatırılır. Sabit faiz yerine kar/zarar ortaklığı söz konusu olduğu için bankalar para yatıracağı projeleri daha özenli incelerler ve sağa sola kredi dağıtmazlar, sadece sağlam projelere yatırırlar. Dolayısıyla İslami bankalar dünyanın en sağlam bankaları arasındadır, finansal krizlerden pek etkilenmemişlerdir. Çünkü sıkı dokuyup ince eledikleri için paraları sağlam olan geri

dönüşüm yapacak projelere yatırılmıştır, spekülatif finansal işlemlere değildir. http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0slami_bankac%C4%B1l%C4%B1k (erişim tarihi: 05.08.2015).

2.4 Dünyada İslami Bankacılığın (Katılım Bankalarının) Gelişimi

Bir finansman müessesesi olarak "Faizsiz Bankacılık" dünyada ilk uygulaması Mısır Arap Cumhuriyeti'ndeki Mit Gamr kasabasında yaşanmıştır. Eski devlet başkanı Cemal Abdül Nasır döneminde bütün bankaların devletleştirilmesi akımına karşı alternatif olarak geliştirilen bir deneme sonucunda ortaya çıkmıştır. Mısır köylüsünün tarım ve ticari ihtiyaçlarını karşılayan ve bunu yaparken müteselsil kefalet görüşüne dayanan, daha çok risk sermayesi ile çalışan bu kuruluşa banka isminin verilmesi ise uzun bir süre tartışma konusu olmuştur. http://www.akademiktisat.net/calisma/banka_finans/faizsiz_bankacilik_mfeken.htm. (erişim tarihi: 07.08.2015).

Köy Sandığı kavramına yakın bir metotla faaliyet gösteren bu bankanın fikir babası ise Dr. Ahmet Neccar'dır. 1963'te Kahire'nin 40 mil kadar kuzeyinde yer alan Mısır kırsalı Mit Ghamr ve Dondait'teki faizsiz bankacılık konusunda en yenilikçi ve başarılı deneyim hakkında öncekilere nazaran elimizde daha fazla bilgi mevcuttur. Bu oluşumun temel motive kendi öz kaynaklarını kullanmada köylüleri eğitmek üzere kırsal bankaların kurulması idi. Bu kırsal bankalarda başlıca üç tip hesap bulunmaktaydı. İlki, minimum 10 cent ile açılabilen tasarruf hesapları ıdı.

Bu hesaplara faiz ödenmiyordu ancak para yatıranlar, verimli girişimler için, bankanın teknik desteğini de alabilecekleri küçük meblağlı ve kısa vadeli ancak faizsiz borç veren bir fon kaynağına sahip oluyordu. İkinci tür olan yatırım hesapları ise ilkinde olduğundan farklı biçimde yatırılan tasarrufların geri çekilmesine kısıtlama getiriyor, bu hesaplarda biriken fonlar kâr ve zarara katılma prensibine bağlı olarak gerek banka tarafından kırsal projelerde doğrudan kullanılıyor gerekse de fon ihtiyacı duyan yerel girişimcileri finanse etmede kullanılıyordu.

Üçüncü hesap türü, sosyal servisler fonu, topluluktaki hayırseverlerden zekat toplayıp ihtiyaç sahiplerine bunu dağıtıyordu. Mit Ghamr Tasarruf Bankası, 1967 ve 1971 arası dönemde geriledi ve Mısır hükümeti ve politik atmosferindeki farklı cereyanların etkisi sonucu tüm şubeleriyle birlikte eyalet yönetiminin doğrudan kontrolü altına alınarak operasyonel özerkliğini yitirdi (Darçın, 2007: 9-10).

Bu sistemlerin, Cemal Abdülnasır döneminde bütün bankaların devletleştirilmesi akımına karşı alternatif olarak geliştirilen bir deneme olduğu da söylenebilmektedir. 1971

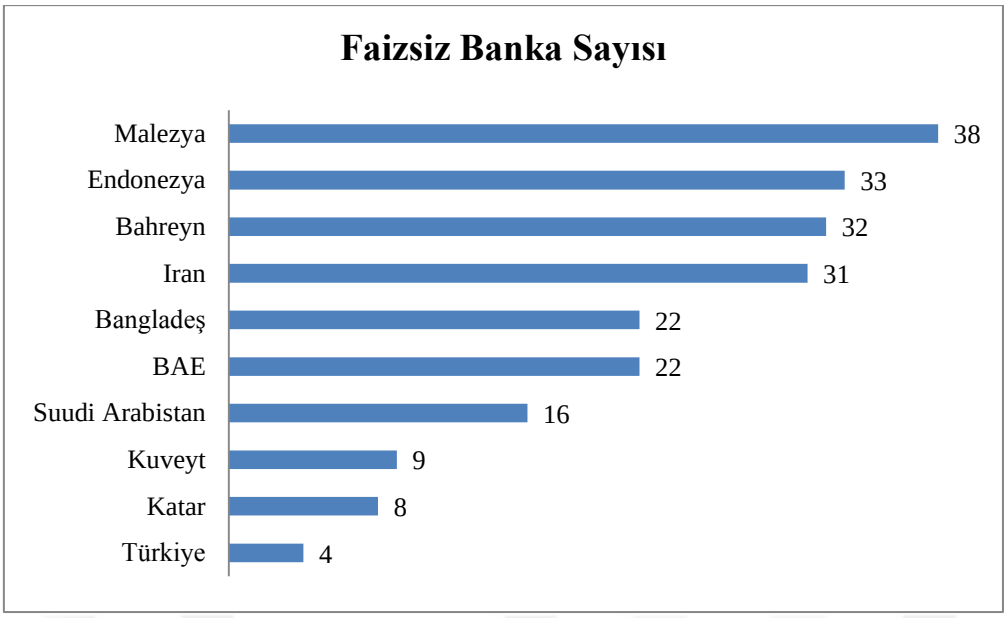
yılında kurulan Nasır Sosyal Bankası ise faizsiz ticari bankacılık yaptığını iddia etmiş ve İslamî kuralları referans aldığını belirtmiştir.

İslami finans 1950-60'larda konuşulmaya başlanıyor ama 60'larda ciddi bir şekilde çeşitli arayışlar ortaya çıkıyor. Bunun temelindeki sebep İkinci Dünya Savaşı sonrası sömürge altındaki kimi Müslüman toplumların özgürleşmesi ve yeni milli devletlerin ortaya çıkması. Özellikle Pakistan bu bağlamda önemli. Bu çerçevede İslami bir kimlik arayışından bahsedebiliriz.

Bu kimlik arayışının yanında bir de kapitalizm ve sosyalizmin Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra o güne kadar beklenen ekonomik kalkınmayı aslında sağlayamamış olması. Bu çerçevede kapitalizm ve sosyalizmin artık yeni kurulmuş olan devletlere de fazla faydası olamayacağı anlayışı arayışlara sebep oldu. Müslümanların geri kalmışlık kıskacından kurtulmaları için ilk defa 196O'lı yıllarda Pakistanlı düşünür Muhammed Abdul-Mennân tarafından tüm İslâm ülkelerinin katılımıyla uluslararası düzeyde bir îslâmî Banka'nın kurulması fikri ortaya atıldı (Asutay, 2011: 2).

Aralık 1973′te Cidde'de yapılan "İslâm Ülkeleri Maliye Bakanları Toplantısı"nda İslâm Kalkınma Bankası (İKB)'nın kurulmasına karar verildi ve 20 Ekim 1975′te Türkiye'nin de içinde yer aldığı 29 İslâm ülkesinin katılımıyla uluslararası düzeyde ilk faizsiz banka (İKB) kuruldu. Bunu takiben faizsiz bankalar bütün dünyada hızla yayılmaya başladı. İslâmî Banka ve Finans Kurumları Birliği'nin verilerine göre, 2004 yılı sonu itibariyle 38 ayrı ülkede ortaklığa dayalı olarak faaliyet gösteren 280′den fazla malî aracı kurum vardır. http://www.bilgiyuvasi4.info/bankaciligin-tarihi-gelisimi-gelisim-surecihakkinda-bilgi.html (erişim tarihi: 09.08.2015).

1975 yılında Dubai'de kurulan Dubai İslam Bankası faizsiz bankacılık alanında ilk denemelerin önemli örnekleri arasında gösterilmektedir. Dubai İslam Bankası sanayi, ziraat ve emlak gibi önemli alanları finanse eden faizsiz bankaların ilk örneği konumundadır (Bilge, 2015:11). On yıl Dubai'de ilk özel faizsiz ticari banka kurulmasından sonra, 50'den fazla faizsiz bankalar ortaya çıktı. Günümüzde faizsiz bankacılık kuruluşları 58'den fazla ülkede faaliyet göstermekte olup Katar, Endonezya, Suudi Arabistan, Malezya, BAE ve Türkiye büyüme rakamları ve mevcut potansiyelleri itibari ile faizsiz bankacılık alanında öne çıkmaktadır. Aşağıdaki Şekil 2.2'de faizsiz bankalar sayısı göstermektedir.

Şekil 2.2 Faizsiz Banka Sayısı, 2014

Kaynak: Coşan, 2016: 34

2.4.1 Dünyada İslami Bankacılık Sektörü

Dünyada faizsiz finans sistemi çok hızlı büyürken, 2003 yılında toplam büyüklüğü 200 milyar dolar olan faizsiz finans sistem 2014'te 2 trilyon doları aştı. Global faizsiz finans siteminin 2018 sonunda da uluslararası kuruluşların tahminlerine göre 3,4 trilyon dolarlık bir büyüklüğe ulaşacağı tahmin ediliyor. Küresel ticari bankacılık aktif büyüklüğünden yüzde 1'e yakın pay alan global faizsiz bankacılığının çift haneli büyüme hızıyla payını yüzde 3'ün üzerine çıkartacağı hesaplanıyor. Dünyada faizsiz bankacılığın itici gücü olan ülkelerin başında Malezya gelirken, Bahreyn, Kuveyt, Umman, Katar, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) de diğer ülkeler olarak ön plana çıkıyor. http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1791253-katilim-bankasi-sayisi-bese-yukseldi. (erişim tarihi: 20.08.2016).

2.4.2 Çeşitli Ülkelerde İslami Bankacılık Uygulamaları

Malezya: Çoğunluğu Müslüman bir ülke olan Malezya, faize dayalı bankacılık sisteminin yanı sıra faizsiz bankacılık sistemine alternatif bir bankacılık sistemi olarak yer vermiştir. Malezya Merkez Bankası, finansal sisteminin alt yapısını geliştirerek, İran ve Pakistan'da kurulan basit faizsiz bankacılık sisteminden daha etkili olmayı başarmıştır. Ülkede faizsiz sistemle çalışan bankalar ayrı bir kanuna ve düzenlemelere tabi tutulmuştur (Emeç, 2014: 9).

Suudi Arabistan: Suudi Arabistan'da faiz konusunda ulemanın tavrı son derece katı olduğu için faizli işlemlere izin verilmemektedir. Buna karşılık bankalar, yaptıkları işlemlerden komisyon alabilmektedir. Suudi Arabistan'da faiz içeren meseleler, idari mahkemelerce

yargılanmaktadır, bu mahkemeler finansal ve ticari meselelerde faize izin veren hüküm verememektedirler. Modern faizsiz bankacılığın orijini Mısır olmasına rağmen, Suudi Kraliyet ailesinin ve önemli iş adamlarının desteği olmadan bu kadar gelişmesi ve gerçek bir finansal güç olması, mümkün olmayabilirdi. Suudi Hükümeti 1975'te Cidde'deki İslam Kalkınma Bankası'nın kurulmasına da öncülük etmiştir. Ayrıca Dar Al-Maal Al Islami Group, Dallah Al Baraka Group ve Al Rajhi Bankacılık ve Yatırım Şirketi bu alanda en güçlü ve en etkili üç özel finansal kurumudur (Türkmenoğlu, 2007: 25).

Birleşik Arap Emirlikleri: Birleşik Arap Emirlikleri olarak adlandırılan ülkeler; Abu Dhabi-Dubai, Sharjah, Ras al-Khaimah, Fujairah, Ajman ve Umm al-Qaivan'dan oluşmaktadır. İlk üçü milletlerarası mali piyasalarda özellikle Toptancı Bankacılık ve Kıyı Bankacılığında adını duyurmuş ülkelerdir.

BAE"de faaliyette bulunan İslami finans kuruluşları; Dubai İslam Bankası (DIB) ve Körfez İslami Yatırım Şirketi (IICG)dir.

Bahreyn: Bahrey'de yabancı sermayenin büyük ölçüde teşvik görmesi ve yabancı azınlıklara mülkiyet ve serbesti hakkı tanınması kıyı bankacılığı gelişme ve genişlemesine katkıda bulunmuştur. Ülkede İslami Bankacılık alanında faaliyette bulunan kuruluşlar Bahreyn İslam Bankası ve Bahreyn İslam Yatırım Şirketidir (Bilge, 2015: 18).

Kuveyt: Ödemeler bilançosu fazlası veren ülkelerden biri olan Kuveyt, bankacılık alanında Körfez ülkeleri arasında Bahreyn ve BAE'den sonra 3. sıradadır. Kuveyt'te faizsiz bankacılık alanında faaliyet gösteren en önemli banka, Kuveyt Finansal Kurumu'dur. İslami bir ticaret bankası olan Kuveyt Finansal Kurumu, yatırım, bankacılık ve sosyal faaliyetleri yürütmektedir.

İran: İran'da 1980 yılında yapılan devrimden sonra bankaların faizli olarak çalışmalarının durdurulacağı ilan edilmiştir. 30 Ağustos 1980 tarihinde meclis faizsiz bankacılık sistemine geçilmesiyle ilgili tasarıyı görüşmüş ve 1 Eylül 1983'de yürürlüğe girmiştir. Anayasası'nın 4. maddesine göre, bütün yasal düzenlemelerin, dini standartlara dayandırılması gerekmektedir. 1983'te İran Parlamentosu'nun çıkardığı Faizsiz Bankacılık Yasası, bütün faizleri faize dayalı bankacılığın bütün dallarını yasaklamıştır (Emeç, 2014: 9).

Pakistan: Pakistan anayasası; faiz ödeme ve tahsiline ilişkin bütün yasaların dini kurallara zıt olmaması gerektiğini belirttiği için; 1981'de Pakistan'daki bütün ticari bankalar, mudilerine faizli mevduat yerine, kar/zarara katılma hesapları açmışlardır. Pakistan'da; faize dayalı borçların yerini sermaye yatırımlarına katılma senetleri, faizin yerini bankaların zorunlu olarak tahsil ettikleri hizmet ücretleri ve işletme ile banka arasında yapılan murabaha

işlemindeki geri satın alma ve fiyat yükseltme almıştır. Ancak banka ücretleri ve fiyat yükseltmeleri, modern bankacılıktaki faiz miktarı kadar olmuştur (Erdoğan, 2011: 32).

Sudan: 1980 yılına kadar ödemeler bilançosu sürekli açık veren Sudan, bu tarihten birkaç yıl önce ulusal parasını devalüe ederek bu açığı kapamaya çalışmıştır. Bu açığın kapatılmasında önemli işlevler üstlenen bankacılık sektöründe ise, 1975 yılında kurulan Faisal İslam Bankası'ndan sonra 1980'de kurulan el-Todaman İslam Bankası yatırımlara öncülük etmeye çalışmış ancak, faizsiz bankacılık alanında esas dönüşümü 1984 hükümetin tüm kamu ve ticaret bankalarına İslami prensiplere göre çalışan şubeler açmalarını tavsiye etmesi ve bankacılığın faizsiz baza oturtulması için bir dizi yeni faizsiz bankaların kurulmasına imkan tanımasıyla gerçekleştirilmiştir.

2.5 İslami Finans Yöntemleri

Çeşitli ülkelerde İslami bankalar ve para otoritelerince, kâr ve zarar ortaklığı (Profit-and-loss sharing–PLS) ve alım-satım arasındaki fark (markup) prensiplerine dayanan faizsiz finansman teknikleri geliştirilmiştir. *İslami finansmanın iki ana türü vardır*:

2.5.1 Kar ve Zarar Ortaklığı Esasına İşleyen Teknikler

2.5.1.1 Mudarebe

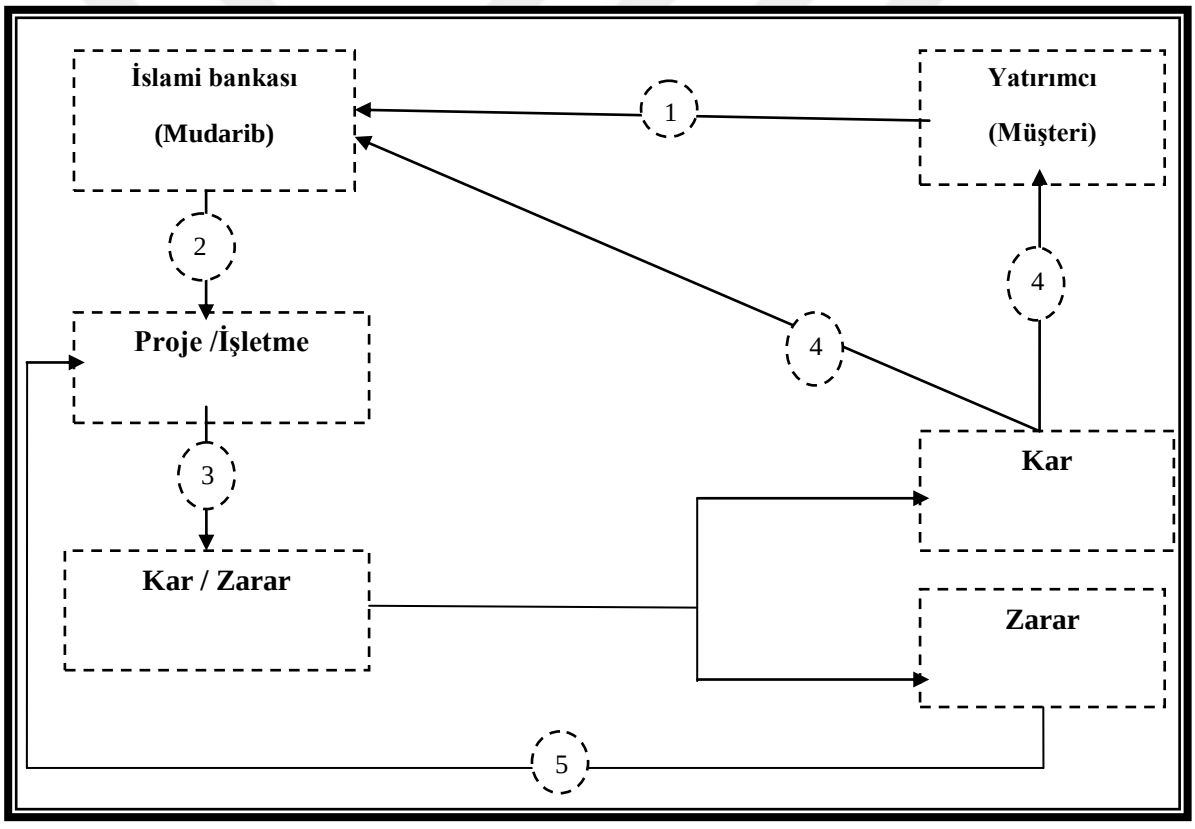
Bir tarafın sermaye ile, diğer tarafın emek ile katıldığı; işi finanse edenin "Rabb'el-mal", işçi veya girişimci konumundaki tarafın da "Mudarib" olarak adlandırıldığı bir ticari akit şeklidir. Mudarebe sözleşmesinde kâr, taraflara karşılıklı rıza esasına göre belirlenen oranlar üzerinden dağıtılırken zararı sermaye koyan taraf çekmekte, buna karşılık mudarib, zarar durumunda sarfettiği emeğine karşılık hiç bir bedel almamaktadır.

İslami bankalarca benimsenen bir finansman tekniği olarak mudarebe, sermayenin tamamının İslami banka tarafından sağlandığı ve işin karşı tarafça idare edildiği bir akittir. Kâr, önceden belirlenmiş oranlara göre paylaşılır. Mudarib tarafın akitte belirtilen şartları ihlal ve/veya ihmal etmesi halleri hariç, zararı İslami banka karşılamaktadır. Nihai olarak bu zarar katılım hesabı sahiplerine yansıtılmaktadır (Darçın, 2007: 28). Bu yöntemle fon kullandırmak ve malî destek sağlamak, proje uygulama alanına, başka bir ifadeyle piyasaya yeni giren, yetenekli fakat malî kaynaktan mahrum müteşebbis kimselerin bu yeteneklerinden istifade etme amacına en uygun düşen yoldur. Yetenekli ve başarılı kişiler, emin ve güvenilir olmaları halinde Katılım bankalarından mudarebe usulüyle fon kullanabilirler.

Mudarebe usulü daha çok ticaretin finansmanında kullanılır. Teşebbüs sonucu elde edilen kar daha önceden belirlenen oranlarda banka ile müşteri arasında paylaştırılır. Kar ve zararın nötr olması halinde banka sermayesini aynen geri alır. Bu durumda ne bankaya ne de

müşteriye kar düşer. Zarar halinde ise, bu zararı banka tazmin eder. Müşteri geçen süre içinde boşa çalışmış olmakla zaten yeterli derecede zarara uğradığından onun da zararı emeğiyle telafi etmesi yeterli görülmüştür (Arabacı, 2015: 25).

Fakat zararın meydana gelmesinde müşterinin kasıt ve ihmali varsa, bu zarar kendisine tazmin ettirilir. Mudarib tarafın akitte belirtilen şartları ihlal ve/veya ihmal etmesi halleri hariç, zararı İslami banka karşılamaktadır. Nihai olarak bu zarar katılım hesabı sahiplerine yansıtılmaktadır. Bununla beraber banka, zarar ihtimallerini ortadan kaldırmak veya asgarîye indirmek için gerekli tedbirleri alır. Bu amaçla, sermayeye muhtaç bir şekilde elindeki projesiyle gelen müşterinin bu projesini çok yönlü olarak etütlere tabi tutar, yani fizibilitesini yapar. Projeyi uygun ve karlı görmesi halinde banka müşterisine fon kullandırır. Aşağıdaki Şekil 2.3'te Mudarebe Model İşleyişi göstermektedir.

Şekil 2.3 Mudarebe Model İşleyişi

Kaynak: http://slideplayer.biz.tr/slide/9241411/

1. Yatırımcı (*Müşteri*) proje'deki ihtiyacı olan sermayeyi sağlamaktadır.
2. Mudarib (Girişimci) proje'deki ihtiyacı olan emek ve tecrübeyi sağlamaktadır.
3. Dönem sonunda proje *Kar veya Zarar* üretir.
4. Dönem sonunda meydana gelen Kar, önceden yaptığı sözleşmelere göre Yatırımcı ve Girişimci arasındaki paylaşılmaktadır.

5. Dönem sonunda; eğer Zarar olursa, yatırımcı sermayeyi kaybetmektedir ve girişimcinin de emeği boşa aitmektedir.

2.5.1.2 Müşaraka

Müşaraka yani iştirak etme, bir işletmenin sermayesine katılma ona ortak olmak anlamına gelmektedir. Bu Faaliyet türünde esas olarak hem sermaye hem de ortaklığı öngörülür. Sermayedar, bir işletmeye sermaye koyar, ortak olur, karı zararı paylaşır. Müşarakanın mudarebeden farkı mudarebede etkin olmayan bir sermayedar diğer tarafta emeğini, tecrübesini ortaya koyan bir girişimci olduğu halde; müşaraka hem sermayedar hem de girişimcinin etkin olduğu bir ortaklıktır. Ayrica mudarebede mali zararın sermayedara ait olmasına karşılık müşarakada zarar konulan sermaye oranınca paylaşılmaktadır (Acar, 2012). Eğer taraflardan biri yönetime katılmak istemezse, yönetimi üstlenen taraf için karın belli bir oranı yönetici ücreti olarak ayrılmaktadır. Kardan bu ücret düşüldükten sonra kalan tutar, taraflar arasında, sözleşme ile belirlenmiş oranlar dâhilinde paylaşılmaktadır.

Müşaraka ve Mudarebe arasındaki farklara bakacak olursak (Bilir, 2010: 39)

- Müşaraka'da tüm ortaklar yatırım yapmaktadır. Mudarebe'de ise yatırım sermayedar tarafından yapılmaktadır.
- Müşaraka'da tüm ortaklar, Mudarebe'de ise sadece mudarib yönetimde söz sahibidir.
- Müşaraka'da zarar sermayedeki paya göre dağıtılır, Mudarebe'de ise zarar sermayedara aittir.
- Müşaraka'da tüm ortaklar sınırsız sorumluluk sahibidir.
- Müşaraka'da tüm varlıkların mülkiyeti ortaktır. Mudarebe'de ise tüm varlıklar sermayedarın mülkiyetindedir.

Müşaraka: Normal müşaraka ve müşaraka-i mütenakısa olarak ikiye ayrılmaktadır

(a) Normal Müşaraka

Kurumun herhangi bir kişi yada firma ile birlikte bir miktar sermaye koyarak gerçekleştirdiği ortaklık türüdür. Kar önceden belirlenen nispette bölüşülür, zarar ise hisse oranında paylaşılır. Bu ortaklıkta her iki tarafta sermaye koymakta kar yada zarar genellikle sermaye miktarına göre paylaşılmaktadır. Müşaraka, süreli yada süresiz olabilir (İştar, 2009: 49).

Örnek olay: Albaraka Katılım Bankacılık

Kar Hesaplama ve Dağıtımı

Örnek 1. Bir banka karlı bir proje yatırım yapmış ve dönem sonunda elde edilen kar R 100.000,00 olmuştur.

Örnek uygulanırken hem Müşarakaya hem de Mudarebeye göre hesaplanmıştır.

Neden müşaraka yöntemi hesaplıyoruz ?

Albaraka katılım bankası yukarıdaki belirtilen proje R 10.000.000 sermaye katkıda bulunmuştur. Bu yüzden Müşaraka yöntemi uygulanmıştır.

Projenin sermaye yapısını aşığıdaki gibidir:

Mudilerin Sağladığı Fonları: R 90.000.000

Bankanın Sağladığı Fonları: R 10.000.000

Projenin Toplam Sermayesi: R 100.000.000

Elde Edilen Kar Müşarakaya Göre Hesaplanır:

a) Havuzda, bankanın kar payı oran olarak hesaplanması şöyle olacaktır:

10.000.000/1000.000.000*100 = % 10

b) Bu nedenle, Banka ortak olarak karda % 10 hakkına sahiptir:

% 10*100.000 = R 10.000

Kalan kar : 100.000-10.000 = R 90.000

Geri Kalan kar Mudarebeye Göre Hesaplanır:

c) Geri kalan kar mudarebe usuluyla dağıtılabılır ve şöyle hesaplanır :

Mudarebenin kar paylaşım oranı şu anda sabittir ve aşağıdaki gibidir:

Bankanın (Mudarib) payı % 40

Mudilerin (Müşteriler) payı % 60

d) R 90.000, aşağıdaki gibi dağıtılır:-

Banka (Mudarib) için % 40* 90.000 = R 36.000

Mudiler (Müşteriler) için % 60*90.000 = R 54.000

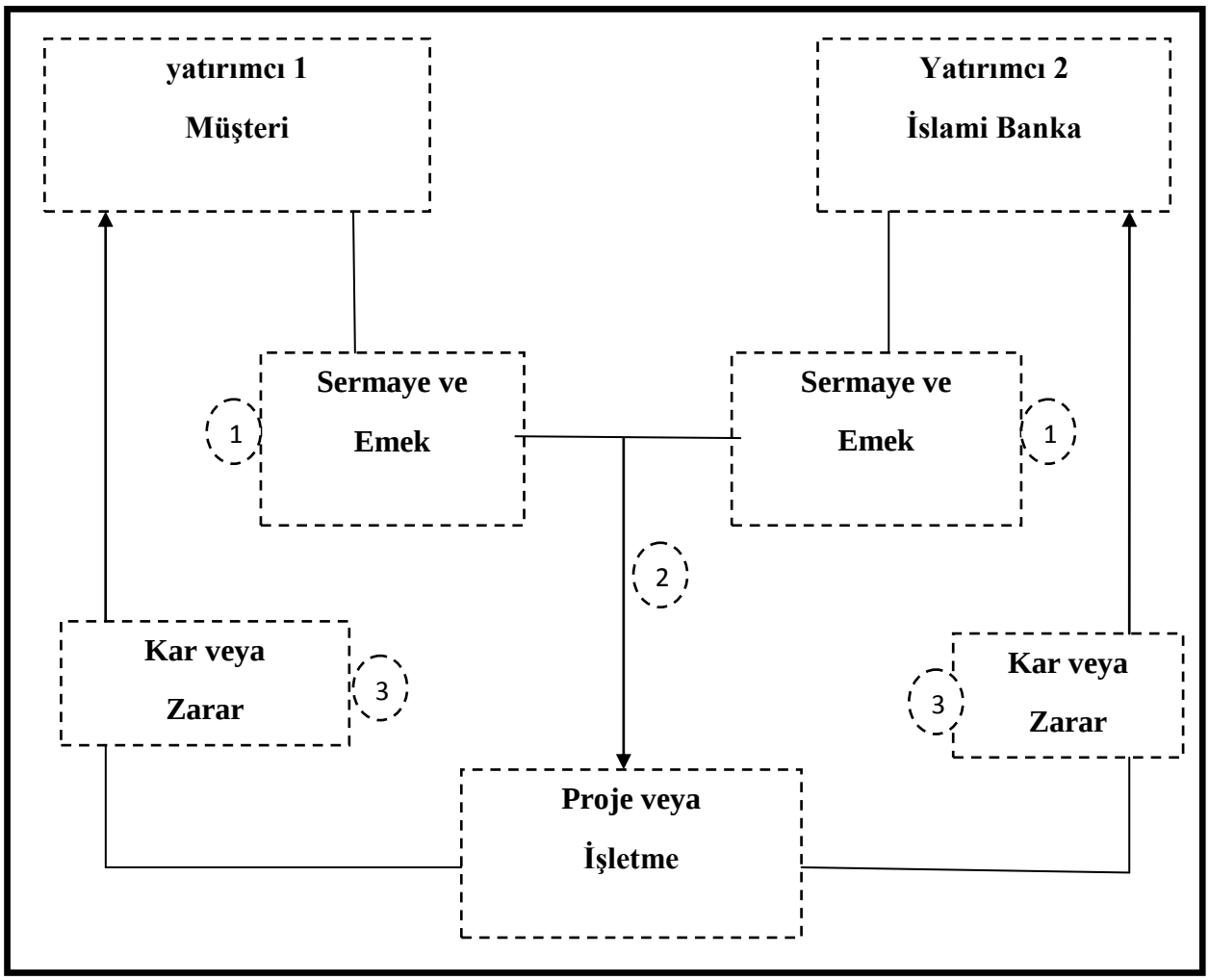
Bankanın toplam karı = R 36.000+ R 10.000 = R 46.000

Mudilerin toplam karı R 54.000, bu kar mudiler arasında dağıtılır ve her mudi yatırdığı para miktarı, vade ya göre hak ettiği kar payı almış olur.

(b) Mülkiyetin Devriyle Sona Eren Ortaklık (Müşaraka Mütenâkısa)

Müşarakanın, nisbeten daha yeni bir türü olan "azalan müşaraka" yönteminde proje gelir elde etmeye başladıktan sonra eğer müşteri projenin tamamının sahibi olmak isterse periyodik olarak bankanın projedeki payını, yapılan ek ödemeler sonucunda satın alır. Azalan

müşaraka çoğunlukla küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansman ihtiyaçlarını karşılamada kullanılırken, bazı ülkelerde (Kuveyt, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri) büyük ölçekli projelerin finansmanında da kullanılmıştır. Bu sözleşme, ortaklığın banka açısından belli bir süre sonra nihayete ermesini amaçladığından bu ortaklık türü mülkiyetin devriyle sona eren ortaklık veya azalan ortaklık şeklinde isimlendirilir (Bayındır, 2015: 25). Şekil 2.4'te Müşareke yöntemi ve işleyişi açıklamaktadır.

Şekil 2.4 Müşaraka Model İşleyişi

Kaynak: http://slideplayer.biz.tr/slide/9241411/

1. Yatırımcı 1 (*Müşteri*) ve Yatırımcı 2 (*İslami banka*) proje'deki ihtiyaç duyulan sermayeyi ve emeği sağlamaktadırlar.
2. Başlayan proje veya İşletme çalışmaya devam etmektedir.
3. Dönem sonunda Kar veya Zarar meydana gelir.
   - *Kar* meydana gelirse, önceden yaptığı sözleşmelerin belirttiği gibi paylaşılmaktadır.
   - *Zarar* meydana gelirse yatırımcılar, sermaye kaybedecektir.

2.5.2 Satış Yöntemi Olarak Kullanılan Teknikler

2.5.2.1 Murabaha

İslamî finansman yöntemleri arasında en sık kullanılanıdır. Murâbaha İslâm hukukunda, fiyatı "maliyet+kâr marjı" formülüyle hesaplayan bir spot satış sözleşmesidir. Murâbaha yönteminde, banka müşterisinin talep ettiği malı satın alıp belirlenen oranlarla vade farkını ekleyerek müşterisine satar.

Bu satış akdinin dinen geçerli olabilmesi için alıcının, malın alış fiyatı veya maliyetini bilmesi ve buna bağlı olarak kâr miktarının da ortaya çıkması gerekir. Bu sistemde müşteri malın peşin fiyatı ve bankaya ödeyeceği kâr payı konusunda bilgi sahibidir. Pratik ve getiri oranı yüksek olan bu yöntem Türkiye'de katılım bankalarının da en sık kullandırdığı finansman yöntemidir.

Hâne halklarına ve işletmelere kısa ve orta vadeli ticarî kredi kullanma imkânı sunma konusunda esnek bir mekanizma olan murâbaha, mikro ve küçük ölçekli işletmelerin finansmanında da önemli bir rol oynamaktadır (Serpam, 2013: 5).

Murabaha akdinde İslami banka müşterisinin talebiyle hammadde, ürün, makina, techizat ve sair ekonomik malı üçüncü şahıslardan alarak bunları kendi müşterisine peşin veya vadeli olarak kendi satış fiyatıyla satar. Bu işlemde bankanın elde edeceği kâr, malı satın alma maliyetiyle müşterisine satış yaptığı fiyat arasındaki farktır. Normalde bu tür satış kısa dönem için uygulanır. Banka, murabaha yoluyla doğrudan mal ticaretinde bulunmakta ve bu yüzden elde ettiği kazanç da ticari bir kazanç olarak meşru sayılmaktadır.

Murabaha akdinde bulunması gereken özellikler şunlardır (Darçın, 2007: 31):

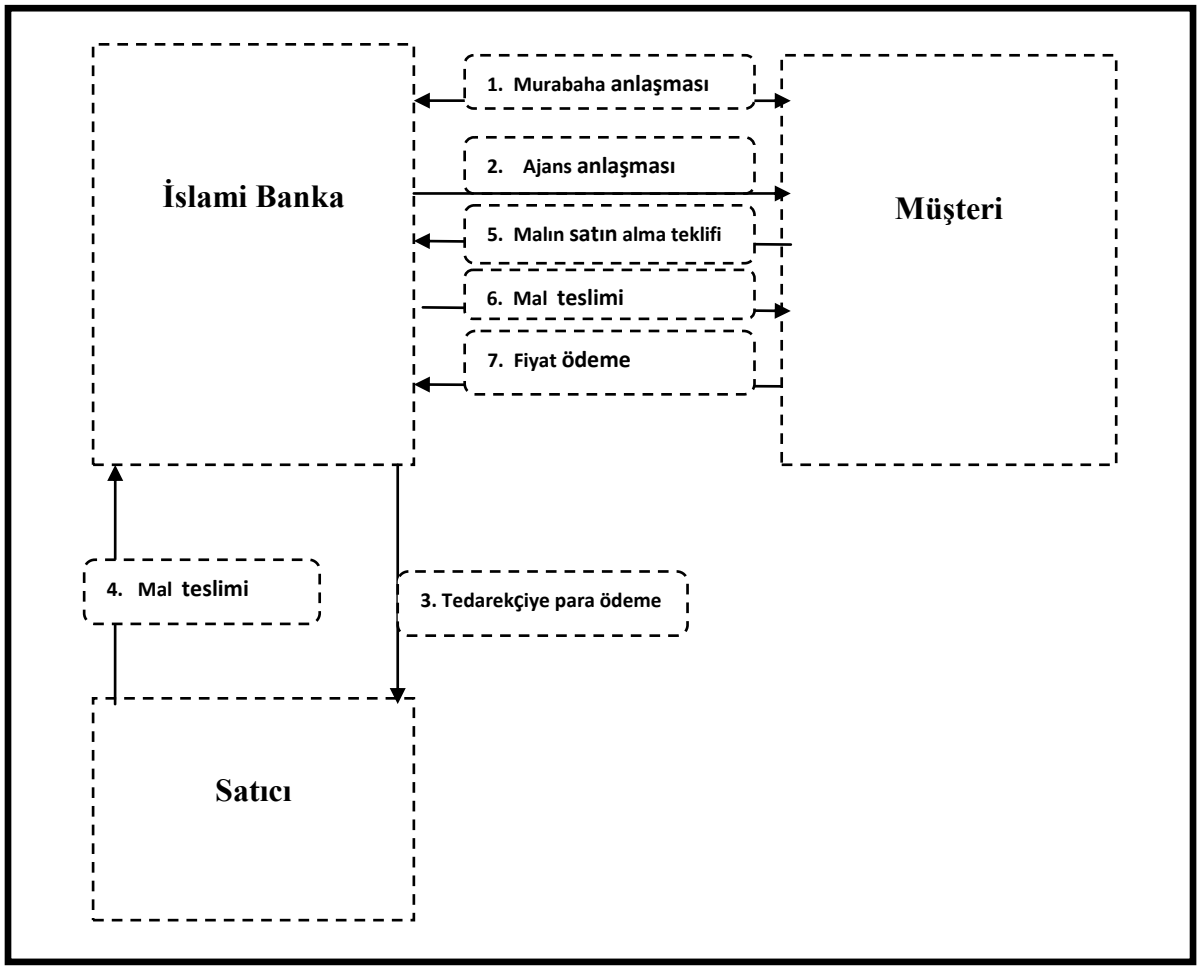
(a) Müşteri, gerekli kalite standardını sağlayamadığı takdirde malı kabul etmeme hakkına sahiptir. Bu durum müşterinin bankadan talep ettiği malı kendisinin bulup beğenmediği durumlar için geçerlidir. Örneğin müşterinin görme şansı bulunmayan ve banka tarafından ithal edilen mallarda gerekli standartlar bulunmuyorsa bu hak geçerlidir.

(b) Ekstra bir maliyete yol açacaksa banka, üreticinin garantisine yeni şartlar koyamaz ve üreticinin şartlarına uygun olarak malı temin eder.

(c) Banka, alış maliyeti ve diğer tüm giderlerin ayrıntısını satış fiyatının altında göstermek zorundadır.

(d) Müşteri, bu sözleşmede malı satın almayı taahhüt etmekte ancak ithal edilen bir malın limandan teslim alınması müşteriye şart koşulamamaktadır. Böylece müşterinin malı teslim almak üzere ek masrafa katlanması ve ithalat işlemlerine ilişkin teferruatla uğraşması gerekmemektedir.

(e) Müşteriye devredilene kadar mal üzerinde banka hak sahibidir. Şekil 2.5'te Murabaha Yöntemi ve İşleyişi gösterir.

Şekil 2.5 Murabaha Model İşleyişi

Kaynak: http://www.slideshare.net/saazb/islamic-finance-presentation-822746

1. Müşteri ve İslami banka Murabaha sözleşmesi imzalamaktadır.
2. Müşteri , '*Ajan* ' olarak İslami bankanın adına mal satın almaktadır.
3. İslami banka, malı satın almak için satıcıya para verir.
4. Satıcı, İslami bankadan para aldıktan sonra malı İslami bankaya transfer edecek ve İslami banka malın sahibi olacaktır.
5. Müşteri ; İslami bankadan mal satın alacağına dair bir sözleşme -İslami bankayla- yapmaktadır.
6. İslami banka teklifi kabul eder ve mal müşteriye geçer.
7. Müşteri ; Malın ana parası + Karı İslami bankaya ödeyecektir. Genellikle, vadeli sözleşme yapılır.

Örnek 2. Faizsiz bankalar, fon toplarken herhangi bir taahhüt altına girmemekte, tasarruf sahipleriyle Kar/Zarar (K/Z) ortaklık antlasması yapmaktadırlar. Örneğin, 1000 torba şeker alacak olan ticari bir işletme, üretici firmaya giderek şekerin satış fiyatı konusunda araştırma yapmıştır. O an için nakit sıkıntısı yaşayan firma fon ihtiyacını ya klasik bankadan kredi alarak ya da herhangi bir faizsiz bankadan fon kullanarak giderecektir. Her bir torbada 50 kg. şeker bulunmaktadır ve her bir torba şekerin satış fiyatı 90 YTL'dir (Doğan, 2008:14).

Faizsiz banka, üretici firmaya malın siparişini verir, faturanın kendi adına düzenlenmesini ve malın müşteriye teslim edilmesini talep eder. Kurum ile müşteri malın bedelinin 5 eşit taksit halinde ödenmesi hususunda antlaşmaya varırlar. Ödeme şekli ise yaklaşık 3 aylık bir sureyi kapsamaktadır.

Üretici firma faizsiz banka şu şekilde fatura duzenler:

Mal Bedeli (1000 torba x 90 YTL)…….90.000 YTL
KDV (% 8)…….7.200 YTL
TOPLAM…….….97.200 YTL
Faizsiz Bankanın Müşteri adına Düzenleyeceği Fatura:
Faizsiz bankaya malın maliyeti……...…90.000 YTL
Faizsiz bankanın Kar marjı (%30)…….....…..27.000 YTL
TOPLAM…….....117.000 YTL
Müşteri Adına Düzenlenen Fatura:
Mal Bedeli…….…..117.000 YTL
KDV (% 8)…….….9.360 YTL
TOPLAM…….....126.360 YTL

2.5.2.2 Kiralama

(a) Normal Kiralama

Arapça'da kiraya vermek, birşeyden yararlanma hakkını satmak ve birşeyin mübah olan (yasaklanmamış) menfaatlerini belli süreyle ve bir bedel karşılığında mülk olarak vermek anlamına gelmektedir. Kira akdi bir maldan yalnız yararlanma hakkı vermekte; yiyecek, döviz vs. gibi kendisinden faydalanmanın ancak bu malı tüketerek sağlanabildiği türdeki mallar kira akdine konu olamamaktadır zira kira akdinin konusu malın kendisi değil, o şeyden istifade edilmesidir. Bu yöntem finansal alanda *leasing* olarak kendini göstermektedir ve İslami bankaların leasing faaliyetlerinde gelişmiş bir uygulama alanı oluşturduğuna şahit olmaktayız.

Leasing ile kiralanan bir makina/ekipman daha sonra kiralayana devredilebilmektedir (Darçın, 2007: 32).

İslam bankaları bugün leasing de denilen kiralama yoluyla da müşterilerine fon kullandırırlar. Kiralama usulünün günümüzde gittikçe önem kazandığı bilinmektedir. Kiralama, daha çok orta ve uzun vadeli bir finansman metodudur. Kiralama, kiraya veren ile kiralayan arasındaki anlaşma üzerine kurulur. Anlaşmada kiranın bedeli ve süresi belirtilmelidir. Kiralanan malın mülkiyeti malın sahibi olan İslam Bankasınındır. Kiralayan müşteri maldan faydalanır. Buna karşılık bir kira bedeli öder. Kiralama müddeti malın kullanabilirlik ölçüsüne göre 5-15 yılları arasında değişebilir.

Menkul ve gayrimenkul değerlerin finansmanında kullanabilen kiralama yöntemi, günümüz ekonomilerinde daha çok modern teknolojiye daha kolay yollarla sahip olabilmek amacıyla kullanılmaktadır. Örneğin; İslam Bankası bir gayrimenkuluya bir tezgâhı müşterisine kiraya verebileceği gibi, modern teknolojinin yeni bir ürününü, mesela bir bilgisayarı müşterisine verebilir. Normal olarak kendi imkânlarıyla bilgisayara sahip olmayan müşteri böylece kolay ve ucuz bir şekilde bilgisayarı elde etmiş olur. www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcuma17.doc. (erişim tarihi: 24.08.2015).

Finansal kiralamada, doğrudan kredi verme ve faiz alma yerine; kredi kuruluşu müşterisine fon tesis etmekte, bu fon ile müşterinin istediği ve seçtiği taşınır veya taşınmazı satın almakta, finansal kiralama konusu malın hukuki açıdan mülkiyeti kredi kuruluşunda kalmakta, zilyetliği (kullanımı) ise müşteriye devredilmektedir. Müşteri malın kullanımı karşılığında kredi kuruluşuna bir bedel (*kira*) ödemekte; süre sonunda mal ya kredi kuruluşuna iade edilmekte veya müşteri tarafından satın alınmaktadır.

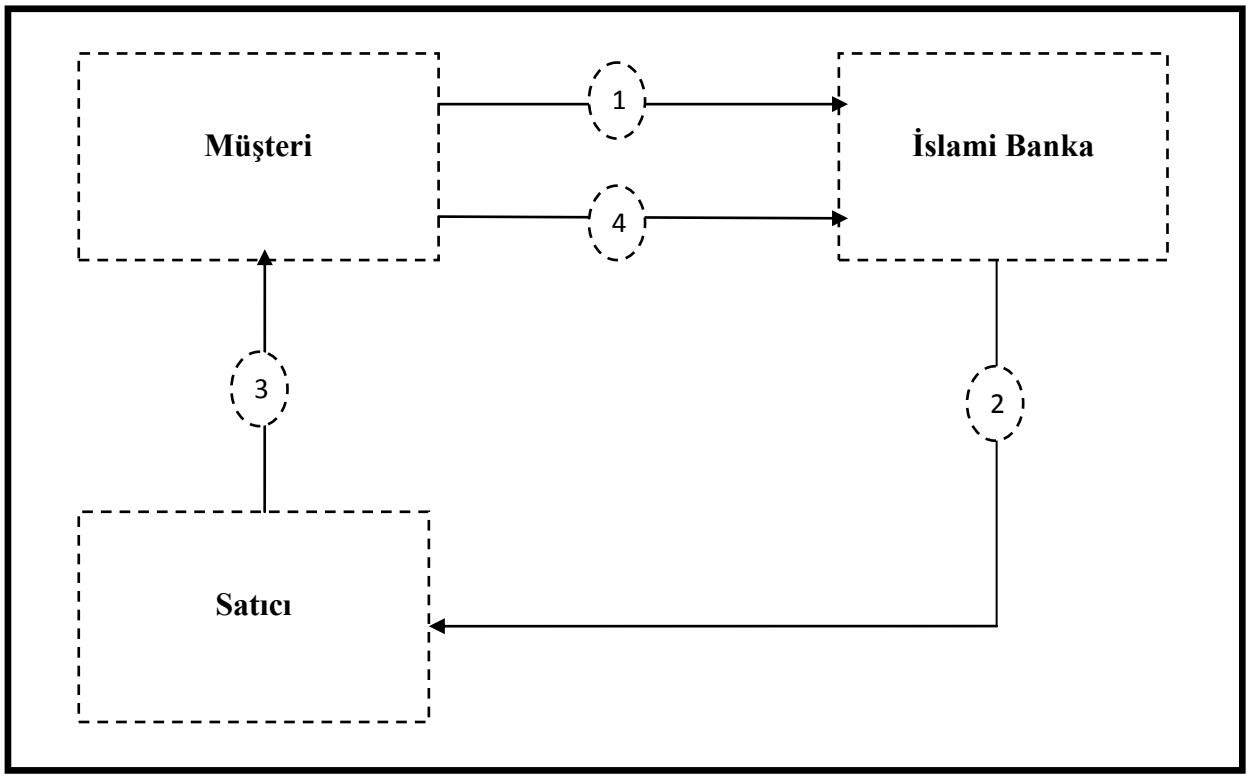
(b) Kiralama, Sonra Mülkiyet

Finansal kiralama, bir malı satın alarak ona ihtiyaç duyan kişi ve kuruluşlara kiralamaktır. Kiralama ya normal ya da mülkiyetin devriyle sonuçlanacak şekilde yapılır. Normal kiralama, kiraya verilen malın, kira müddeti bitiminde geri alınması şeklinde olabilir.

Örneğin; katılım bankası, bir fabrikayı yaptırır veya satın alır, sonra bir sanayiciye 4 yıllığına kiraya verir. Süre sonunda sözleşme yenilenmezse binayı geri alır. Şirketle sanayici arasında bu konuda ön sözleşme de yapılabilir. Böylece taraflar, karşılıklı taahhüde girmiş olurlar. Bu taahhüt taraflardan birinin diğerini zarara sokmasını önleyecek biçimde yapılabilir. Fabrikanın kurulması için gerekli takım ve tezgâhlar vs. de aynı usulle alınıp kiralanabilir.

Katılım bankalarının ve leasing şirketlerinin yaptığı kiralama usulü mülkiyetin devriyle sonuçlanan kiralamadır. Bu, satış ile kiranın birleşmesinden doğan yeni bir akit sayılmaktadır. Buna göre, kiralanan mal meselâ 100 hisse sayılsa ilk taksitte, 1 hissesinin

bedeli, kalan 99 hissesinin kirası alınır. Taksitler ödendikçe kiracının o maldaki payı artar. Bu pay yüzde yüze ulaşınca kiracı, malın sahibi olur. Bayındır'a göre bu, vadeli satıştan başka bir şey değildir. Bu sebeple ilişkiler, vadeli satışa göre düzenlenmelidir. Kiralama yöntemi aşağıdaki Şekil 2.6'da kısaca göstermektdir.

Şekil 2.6 Kiralama Modeli Yapısı

Kaynak: http://slideplayer.biz.tr/slide/9241411/

1. Kaynak Müşteri, istediği varlığı almak için İslami banka ile sözleşme yapacaktır.
2. İslami banka Müşterinin istediği varlığı satın alır ve satıcıya karşılığında para verir.
3. Satıcı; İslami banka'dan para aldıktan sonra, İslami banka emriyle varlığı Müşteriye devredecektir.
4. Müşteri; varlığı kullanmak için İslami bankaya kira ödeyecektir. Vade sonunda; Müşteri, varlığın ana parasını İslami bankaya verecek ve varlığın sahibi olacaktır.

2.5.2.3 İslami Finansman Modeli Olarak Selem

Selem kökünden türeyen selem kelimesi lügatte vermek ve teslim etmek manalarında kullanır. Selem ile Selef aynı akdin adı olarak kaynaklarımıza geçmiştir. Selem isimi daha çok Hicaz'da, Selef ismide İrak'ta yayılmıştır (Çeker, 1990: 373-374).

Kısaca "müecceli muaccele satmak" diye tanımlanan selem akdi bir İslam hukuku müessesesidir. Hukuki mahiyeti bakımından bir satış akdi olsa da bazı özellikleriyle genel

anlamdaki satış akdinden ayrılır. Dikkate değer özelliği ise konusu mevcut olmayan bir akit yapılamayacağı şeklindeki İslam Hukuku kuralına rağmen bir istisna teşkil etmesidir. Zira selem akdi yapılırken, satılan şey henüz ortada yoktur (Canbaz, 2013: 24-26).

Malın üretim-teslim süreçlerinin uzun olduğu durumlarda likidite ihtiyacının karşılanması üreticiler açısından önemlidir. Bu soruna bir çözüm olarak gerçekleştirilen selem, üreticilere likidite sağlamak amacıyla kullanılan bir finans modeli olarak karşımıza çıkmaktadır.

Selem; terim olarak "*peşin para ile veresiye mal almak*" şeklinde ifade edilmektedir. Literatürde bu tür uygulamalar için selem veya selef terimlerinin birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Selem, vadeli alışverişin tersidir; vadeli alışverişte bedel, selemde ise mal veresiyedir. Selem sözleşmesinde malın miktarının, özelliklerinin, teslim yerinin ve teslim tarihinin sözleşme esnasında kesin olarak tespit edilmesi şarttır. Şartlarına uygun olarak yapılan bir selam akdi ile ileri bir tarihte üretilecek mallar şimdiden satılmış ve bedeli nakit olarak alınmış olur.

Selem, ödemenin nakit olarak tamamen veya kısmen sözleşme anında yapıldığı ve alışverişin tamamlandığı bir işlemdir. Ancak satın alınan varlığın teslimatı önceden belirlenmiş bir tarihe kadar ertelenmektedir. İleriye dönük satın alma olarak da adlandırılan selem genellikle küçük çiftçi ve tacirlerin finansman ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılmaktadır. Söz konusu işlemin içermesi gereken en önemli şartları da malın cinsi, özellikleri ve miktarının belli olması gerekmektedir (Acar, 2012).

Selem ile ilgili tanımlara bakıldığında genel olarak, belirli bir malın bedelinin önceden ödenip ileri bir tarihte teslimini içeren sözleşme türü selem satışı olarak adlandırıldığı görülmektedir. Selem satış, alıcının bir mal üzerinde anlaşmaya varılan bedeli önceden ödemesini ve malın gelecekte belirli bir zamanda teslimini içeren bir sözleşme türüdür.

İslamiyet'in ortaya çıktığı dönemde çiftçiler selem ile hasat döneminde elde edecekleri ürünü mahsul ekimi zamanında satarak tohum ve gübre ihtiyacını karşılarlardı. Selem sadece buğday, arpa ve benzeri zirai ürünlere mahsus değildir. Her türlü misli malda selem kullanılabilir. Selem, İslami bankacılıkta finans sağlama ihtiyacını karşılayan bir enstrüman olarak da sistemdeki yerini almıştır.

Selem, günümüz bankacılığında içinde bulunulan dönemin şartları çerçevesinde müşterinin ihtiyacına yönelik olarak kullanılmaktadır. Şöyle ki; banka, satıcı ile yaptığı anlaşmada belirlenen gelecekteki bir tarihte kendisine teslim edilecek bir malı, bedelini peşin ödemek suretiyle satın alabilecektir. Bankanın, kendisinin güvenini kazanmış ihtiyaç sahibi bir çiftçiye kendi sermayesinden peşin kaynak sağlayarak, vadesinde teslim almak üzere

ondan mahsul satın alması ve bunu piyasada satması seleme örnek olarak gösterilebilir. Selemde banka ve satıcı arasında yapılan sözleşme sırasında malın cinsinin, nev'inin, özelliklerinin, miktarının, fiyatının, teslim yerinin ve teslim tarihinin belirtilmesi zorunludur. Yapılan anlaşmada belirtilen şartlara uygun olarak yapılan selem ile gelecek bir tarihte üretilecek olan mallar satılmış ve gereksinim duyulan para böylelikle elde edilmiş olur. Müşteri de bu sayede gelecek tarihte gereksinim duyacağı malı şimdiden almış ve taraflar faize girmeden ihtiyaçlarını karşılamış olurlar.

Selem, İslami finansta olağan olarak görülen bir satış sözleşmesi değildir ve kendine has şartları bulunmaktadır. Selem sözleşmelerinde, sözleşmenin yapılış amacı nakit para elde etmektir ve bu modele konu olabilecek mallar sınırlıdır. Selemin şartları şöyledir (Çürük, 2013: 55-56):

1. Selem yapabilmek için malın ölçü-tartı-adet yönünden miktarının; eksiklik, kalınlık, incelik yönünden sıfatının bilinmesi şarttır. Kalitesi ve miktarı bilinmeyen bir mal üzerinde selem işlemi gerçekleştirilemez.
2. Malın cinsi beyan edilmelidir. Örneğin buğday, arpa vb.
3. Malın nev'i beyan edilmelidir. Örneğin ekmeklik buğday, durum buğdayı vb.
4. Malın sıfatı beyan edilmelidir. Örneğin ince, kalın vb.
5. Malın miktarı beyan edilmelidir. Örneğin 500 adet, 100 ton vb.
6. Teslim zamanı (vade), yükleme ve nakliyenin kime ait olduğu ve malın teslimatının nerede yapılacağı kesin olarak belirlenmelidir.
7. Ölçü/tartı/adet biriminin fiyatı belirlenmelidir.
8. Ayrıca selem yoluyla alınan mal vâde sonunda teslim alınmadan yine satıcısına daha yüksek bir meblağa satılamaz. Çünkü bu durum ribâ kapsamına girmektedir. Bir şekilde paranın satımı anlamına gelen bu olaya İslami finansta onay verilmemiştir.

2.5.2.4 İslami Finansman Modeli Olarak İstisna

İstisna, hâlihazırda var olmayan ve gelecekte üretilecek bir malın satılması işlemidir. İstisna ise yine selem gibi belli bir malın ileri vadede teslim edilmek üzere bugünden anlaşılan fiyat üzerinden satışının tamamlanmasını öngören sözleşme olmak ile birlikte selemden sözleşmenin konusunu oluşturan malın inşa ya da imal edilmeye dayalı olması, ödemenin avans gibi önceden yapılmasının şart olmaması ve kademeli ödemeyi içerebilmesi açılarından ayrılmaktadır (SERPAM, 2013).

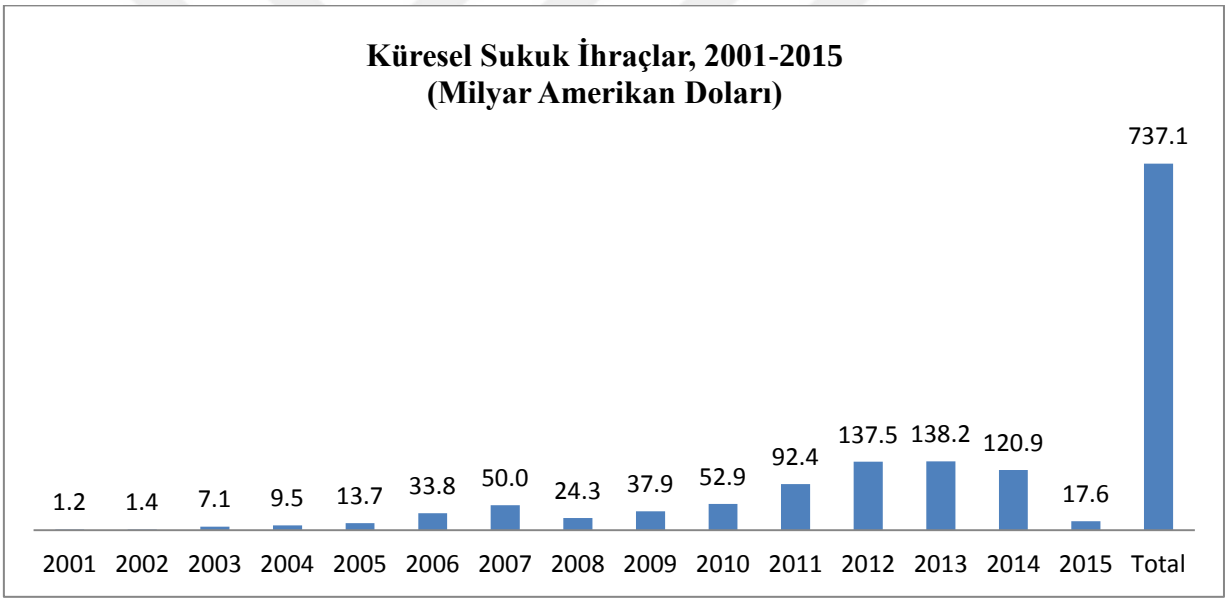
Müşteri belirli bir peşinat ödedikten sonra kalan tutarı taksitler halinde bankaya geri öder. Siparişe dayalı satın alma olarak da adlandırılan istisna sözleşmeleri imal edilmesi gereken eşyalar, inşaat projeleri ve altyapı projeleri için kullanılabilmektedir.

Bu yöntem özellikle Körfez ülkelerinde büyük ölçekli inşaat projelerinin finansmanında başarılı bir şekilde kullanılmıştır. İstisna sözleşmelerinde bankalar imalatın tamamlanma oranına göre yükleniciye bedeller ödemektedirler (Arabacı, 2015: 29).

2.6 İslami Finanse Araçlardan Bazıları: Sukuk

Faizsiz finansman enstrümanlardaki son yenilikler faizsiz finansman endüstrisinin dinamiklerini değiştirmiştir. Müstakil ihraçlar yoluyla devlet ve şirketlere finansman sağlama aracı olarak özellikle bono ve menkul kıymet alanlarında sukuk veya faizsiz menkul kıymet kullanımı son yıllarda oldukça yaygınlaşmıştır.

2000 yılında toplam değeri 336 milyon USD olan üç ihraçla başlayan sukuk işlemleri 2006 yılı sonunda 77 ihraçla 27 milyar USD'nin üzerinde bir hacme ulaşmıştır. 2007 yılı sonunda toplam sukuk hacminin 35 milyar USD'yi geçmesi beklenmektedir. Küresel sukuk ihraçları, 2005-2015 yılları arasındaki gelişimi aşağıdaki Şekil 2.7'de göstermiştir.

Şekil 2.7 Küresel Sukuk İhraçları (Milyar Amerikan Doları)

Kaynak: İnternational İslamic Financial Market,2014.

Sukuk, uluslararası sermaye piyasalarında finansmanı arttırmak için geliştirilen İslam bankacılık ilkelerine uygun önemli finansal araçlardan birisidir. Özel şirketler, devlet şirketleri ve finansal kurumlar sendikasyon finansmanına alternatif olarak uluslararası sukuk çıkarmayı enstrüman olarak kullanmaktadırlar.

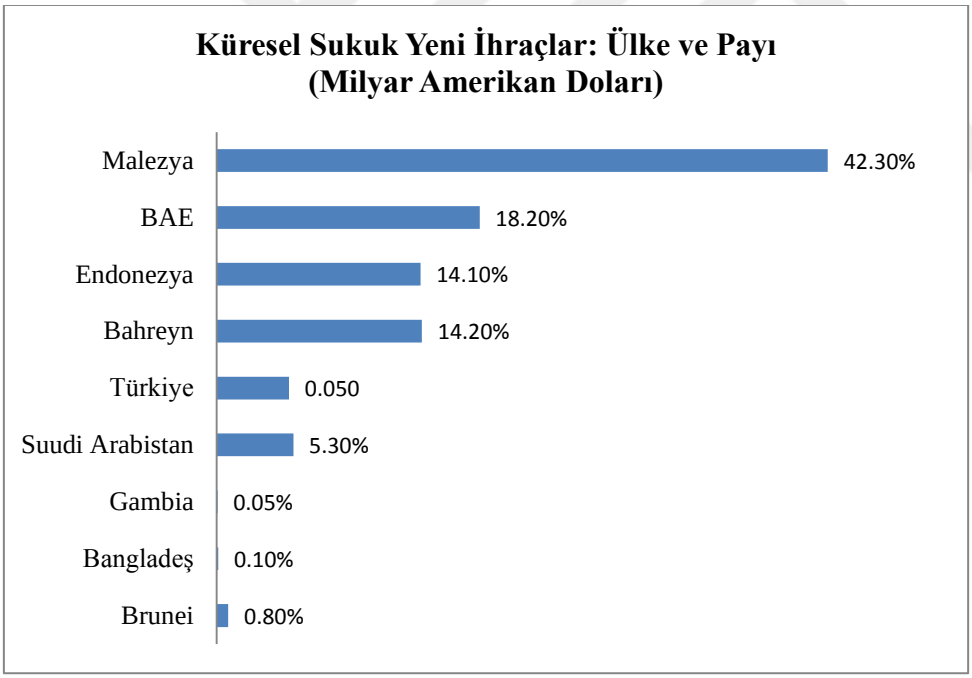
2.6.1 Sukuk Tanım ve Kapsamı

Sukuk Arapça bir kelimedir. Türkçe'de "Finansal sertifika" anlamına gelmektedir. Sukuk yada Finansal Sertifika; Şeriat kurallarına göre kredi ve finansman piyasalarında

kullanılan, Özel Amaçlı Şirketler aracılığı ile ihraç edilen *bono* benzeri menkul kıymetlerin genel olarak adına sukuk denilemektedir.

Bununla birlikte sabit getiri, faiz taşıyan bonolara İslamiyet'te izin verilmemiştir. Bu nedenle sukuk faiz ödemeyi veya faiz masrafı yüklemeyi yasaklayan İslam hukuku prensiplerine uyan menkul kıymetlerdir. İkincil piyasada işlem görüp görmemelerine göre sınıflandırılan finansal varlıklardır. Sukuk genel olarak İslami prensiplere uygun (faizsiz) tahvil olarak tanımlanmaktadır. http://www.cgscenter.org/doc/SUKUK%20NEDIR.pdf. (erişim tarihi: 03.09.2015) .

En basit şekliyle sukuk bir varlığa sahip olmayı veya ondan yararlanma hakkını göstermektedir. Sukukta yer alan hak-iddia sadece nakit akışı hakkı değil aynı zamanda mülkiyet hakkıdır. Bu, sukuku geleneksel bonolardan farklılaştırmaktadır. Geleneksel bonolar faiz taşıyan menkul kıymetlerden oluşurken, sukuklar temel olarak varlık sepetinde sahiplik hakkından oluşan yatırım sertifikalarıdır. http://sukuk.nedir.com/ (erişim tarihi: 03.09.2015). Aşağıdaki Şekil 2.8'te gördüğünüz gibi; Küresel yeni sukuk ihraçları, sukuka ihraç ettiği ülkeler ve payları göstermektedir.

Şekil 2.8 Küresel Sukuk Yeni İhraçlar: Ülke ve Payı (1Q 2015)

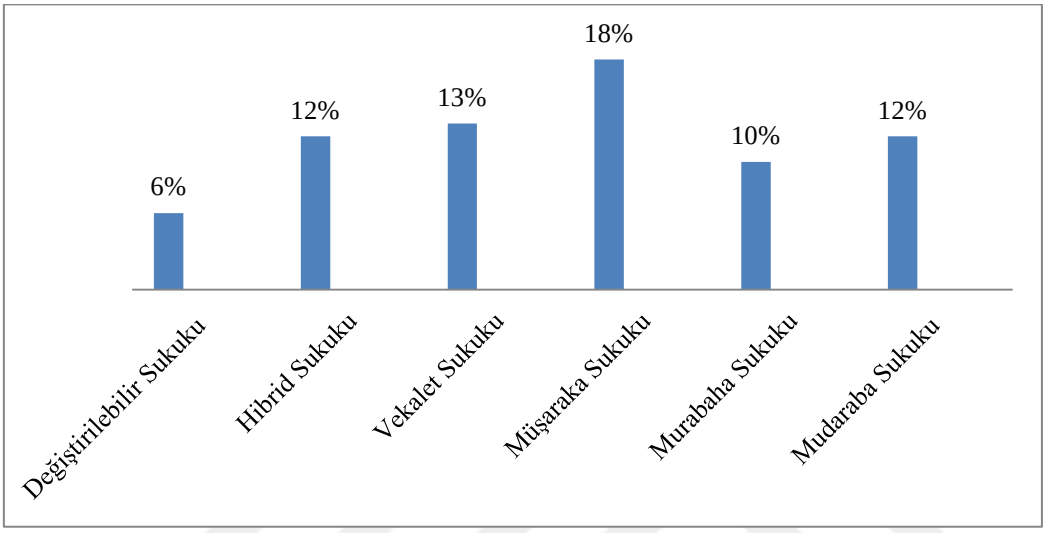
Kaynak: MWİFMP (2015) " Global Sukuk Report " : 3

2.6.2 Sukuk Çeşitleri

Sukuk genel olarak üç temel kullanım alanına sahiptir. Proje endeksli sukuklarda, yapılması planlanan bir projenin finansmanını sağlaması için sukuk ihraç edilmektedir. Varlık endeksli sukuklarda, firmaların sahip oldukları varlıklardan elde edecekleri kazanç hakkının

yatırımcılara satılması ile fon elde edilmektedir. Bilanço endeksli sukuklarda ise, birden fazla projeye birden fon temin etmek için sukuk ihraç edilmektedir.

Kullanım alanlarına göre bu şekilde sınıflandırılan sukukların AAOIFI [*Accounting and Auditing Organization for İslamic Financial İnstitutions*] tarafından onaylanmış 14 çeşit uygulaması mevcuttur. Uluslararası İslami Finansal Piyasa raporlara göre; 2015'te uluslararası şirketler trafından çıkartılan sukuku, aşağıdaki Şekil 2.9'te *sukuk yapısını* göstermiştir.

Şekil 2.9 Uluslarasaı Kurumsal Sukuk İhrac Yapısı (2001-2015)
Kaynak: İİFM, Global Sukuk Market/ 2015

Uluslararası derecelendirme şirketi Moody's'in yaptığı bir araştırmada; Ortadoğu, Afrika ve Asya Pasifik ülkelerindeki sukuk işlemlerinde Muşaraka (kâr-zarar paylaşımı) sukuku, toplam sukuk ihracının % 40'ını oluşturmaktadır. Ardından icara (kiralama) ve Mudaraba (kâr paylaşımı) sukukları gelmiştir. Finansman şekillerine çeşitlilik gösterilen sukuklar içerisinden en yaygın kullanılan sukuklar aşağıda açıklanmıştır (Yılmaz, 2014: 88).

2.6.3 Müşaraka Sukuku

Musaraka varlığının mülkiyetini temsil eden yatırım sukuklarıdır. Sukuk ihraç edenlerin yatırım kararlarında referans gösterilen sukuk alıcılarından oluşan komite oluşturmaları durumunda sukuku elinde bulunduranlar ve sukuku ihraç edenler arasındaki ilişkinin organizasyonu hariç mudarebe sukukundan farkı yoktur.

Müşaraka Sukuku, ortaklık sözleşmesine dayalı mevcut bir işin finansmanını geliştirmek veya yeni bir projeyi tesis etmek için kullanılır. Sertifikayı elinde bulunduranlar hisseleri oranında projenin veya faaliyetin sahibi olurlar. Bu Müşaraka sertifikaları ciro edilebilir enstrüman olarak işlem görür ve ikincil piyasalarda alınıp satılabilirler.

Yeni bir projenin kurulması, varolan bir projenin geliştirilmesi veya herhangi bir ortaklık sözleşmesini temel alan bir faaliyetin finansmanı için eşit değerde ihraç edilmiş sertifikalardır. Yatırım acentesi, mudarebe veya katılım esasına dayalı müşaraka sertifikalarıyla sertifika sahipleri hisseleri oranında projenin veya faaliyetin sahibi olurlar. http://www.cgscenter.org/doc/SUKUK%20NEDIR.pdf. (erişim tarihi: 04.09.2015).

2.6.3.1 İşlem Adımları

Sabit bir dönem ve anlaşılan kar paylaşımı için SPV (Special Purpose Vehicle) ve şirket müşaraka anlaşması yaparlar. Şirket periyodik olarak SPV'nin müşaraka hisselerini satın almayı garanti eder.

- *Şirket (Müşarık olarak) Müşarakaya konu olan toprağa veya diğer fiziksel aktiflere katkıda bulunur.*
- *SPV (Müşarık olarak) nakit (müşarakaya yatırım yapanlardan elde edilen ihraç geliri vb.) katkıda bulunur.*
- *Müşaraka, müşarakaya eklenen ilave nakitlerle toprağı veya fiziksel değerleri geliştirmesi için ve geliştirilen değerleri Müşaraka namına satıp/kiralaması için bir şirketi yetkili acente atar.*
- *Yetkili acente (şirket) sabit acenta ücretine ilave olarak teşvik edici değişken ücret elde edecektir.*
- *Karlar sukuk hissedarlarına dağıtılır.*
- *Şirket, yarı yıl esasına göre SPV'nin müşaraka hisselerini önceden anlaşılan fiyat üzerinden satın almayı vazgeçilemez şekilde garanti eder ve sabitlenmiş dönem sonunda SPV'nın müşarakada hiçbir hissesi kalmaz.*

Müşaraka Sukuk için Örnek 1: X Şirketi, projenin maliyetinin 3.500.000 liralık kısmını özkaynakları ile kalan kısmı için 3.500.000 liralık müşaraka sukuk ihracı gerçekleştirmiştir. Buna göre sukuk yatırımcıları projeye finansman desteğinde bulunurken aynı zamanda %50 oranında projenin de sahibi olmaktadır. Dolayısıyla Projenin sonunda elde edilen gelir inşaat şirketi ve sukuk sahipleri arasında mudarebe sukukta olduğu gibi paylaşılacaktır. Ancak projenin sonunda zarar olması durumunda zarar, mudarebe sukuktan farklı olarak, sukuk yatırımcısı ile X şirketi arasında sermayeleri oranında paylaşılacaktır (Özeroğlu, 2014).

2.6.3.2 Müşaraka Sukuku Uygulaması

Emirates Airline'nın 550 milyon USD değerindeki 7 yıllık sukuku, Müşaraka ile yapılmıştır. Müşaraka veya ortak girişim Dubai Havaalanın yanında bulunan ve daha sonra Emirates'e kiralanacak yeni genel müdürlük binasının ve mühendislik merkezinin yapımı için kurulmuştur. Müşarakadan gelen kira geliri şeklinde olan kar, güvence sertifikasındaki periyodik ödemeyi yapmak için kullanılacaktır.

Sitara Kimyasal Sanayileri Ltd., Haziran 2002'de 360 milyon Riyal değerinde kar/zarar paylaşımına dayalı dönemsel finans sertifikalarını (Term Finance Certificate - TFC's) ihraç etmiştir. TFC's beş yıl için sabitlenmiş olup kar/zarar paylaşımı şirketin Kimya bölümünün kar/zararına endekslenmiştir.

Kuveyt Finans Kurumu (Kuwait Finance House-KFH) Likidite Yönetim Merkezi (Liquidity Management Center-LMC) ve Al Muthanna Yatırım Şirketi (Muthanna İnvestement Company- MIC), yetkilendirilmiş ana düzenleyiciler olarak Kheiran Pearl City projesinin parçası olan Lagon City rezidans ve ticari emlak projesini desteklemek için 125 milyon US$ Lagoon City Müşaraka sukuku ihraç etmiştir.

2.6.4 Mudarebe Sukuku

Mudaraba (Emek-sermaye ortaklığı) sukuk, bir bankanın girişimciye sağlayacağı finansman desteğine fon bulabilmek amacıyla sertifika çıkarma yoluna gitmesi halinde, çıkarılan sertifikalara verilen isimdir. Buna göre mudarebe banka ile girişimci arasında yapılan bir kar ortaklığı anlaşmasıdır. Sertifikaların satışı sonunda sağlanan fonun girişimciye aktarılması karşılığından da banka girişimcinin yürüttüğü profesyonel faaliyetten kaynaklanan kara önceden anlaşılmış oranlarda ortaklık hakkı elde etmektedir (Büyükakın ve Önyılmaz, 2012: 5).

Mudarebe hissesinde eşit değerde paylara sahipliği (mülkiyet) temsil eden, mülkiyetin tam olduğu, murabaha alıcılarının isminin kaydedildiği ve getirinin sahip olunan hisseye göre dağıtıldığı yatırım sukuklarıdır. Bu tür sukuk alıcıları (rabbul-mal) mal sahibidirler. Mudarebe sukuku büyük yatırım projelerinde geniş kitlelerin katılımını arttırmak için kullanılır.

i. Mudarebe sukuku, ortak mülkiyeti ifade eder ve sukuk ihraç edene karşı özel projelerde sukuk alıcısına hisse hakkı verir.
ii. Mudaraba sukuku sözleşmesi, ihraç ile ilgili sermayenin türü, getiri oranı ve diğer şartların şeri hükümlere uygunluğunu gösteren tüm bilgilerin yer aldığı ihracın tanıtımındaki resmi bildirime dayanmaktadır.
iii. Mudarebe sukuku alıcısına, sözleşmeyi (kontrat) kendi takdiriyle menkul kıymet

piyasasında satarak mülkiyeti başkasına devretme hakkı verilmiştir.

iv. Sukuk alıcılarından fon toplayan SPV/ idareci kendi fonunu da yatırım yapar. Mudarib olarak kardaki payına ilave olarak SPV katkıda bulunduğu kendi sermayesi oranına göre getiri elde eder.

v. Tanıtım broşürü veya Mudarebe sukuku, ihraç eden veya fonun yöneticisi tarafından sermaye, sabit getiri veya sermaye oranına göre getiri için herhangi bir garanti içermemektedir. Aynı sekilde;

a. Tanıtım broşürü veya onun devam olarak ihraç edilen Mudarebe sukuku, sukuk alıcısına belirli bir miktarda ödeme yapılmasını öngörmeyebilir.

b. İslami kurallar uygulanarak gelir paylaşılabilir.

Mudarebe Sukuk için Örnek 2: X Şirketi, bir yıl sonra teslim etmek üzere 10.000.000 TL'lık bir devremülk inşaat ihalesini almıştır. Ayrıca projenin zamanında bitirilmemesi halinde, gecikilen her ay için %5 oranında eksik ödeme yapılması öngörülmüştür. Projenin maliyeti 7.000.000 TL olarak tahmin edilmiş ve bu projenin finansmanında kullanılmak üzere 7.000.000 TL'lık sukuk ihracı yapılmıştır. Buna göre projenin kârı olan 3.000.000 TL, sermaye sahibi olan sukuk sertifikası sahipleri ile inşaat firması (kaynak kuruluş, mudarip) arasında paylaşılacaktır.

Eğer proje zamanında bitirilirse, 3.000.000 TL'lık gelirin yarısı sukuk yatırımcıları, diğer yarısı inşaat şirketi arasında bölüşülecektir. Ancak iki aylık bir gecikme söz konusu olursa, toplam 1.000.000 TL eksik tahsilât yapılacak ve toplamda 2.000.000 TL gelir tahsil edilerek paylaşılacaktır. Projenin 8 ay gecikmeli olarak teslim edilmesi halinde ise 4.000.000 liralık eksik tahsilâtla toplam 6.000.000 TL tahsil edilecektir. Dolayısıyla projeden 1.000.000 TL zarar edilmiş olacak ve bu zarar sermaye sahibi olan sukuk yatırımcısı tarafından karşılanacaktır (Özeroğlu, 2014).

2.6.4.1 Mudarebe Sukuku Uygulaması

Shamil Bank (Bahreyn), Suudi Arabistan'da faaliyet gösteren bir gayrimenkul şirketiyle arazi geliştirme projesi (Al Ehsa Special Realty Mudarabası) ile 360 milyon Suudi Riyali değerinde yatırım sermayesi temin etmiştir. Mudarebenin amacı yatırımcılara arazi finansmanına katılımlarından dolayı getiri sağlamaktır.

2.6.5 İcara Sukuku (Finansal Kiralama)

Bu sukuk türü sahibine kiradaki bir gayrimenkuldeki eşit ortaklığın sahipliğini veya gayrimenkulün intifa hakkını sunar. İcara sukuku sahiplerine gayrimenkulün mülkiyet hakkını, kirasını almayı ve sukuku kiracının haklarını etkilemeyecek şekilde elden çıkarma

mesela alım-satımını yapma hakkını tanır. İcara sukuku sahipleri söz konusu gayrimenkulün bakım maliyetlerini üstlenmektedirler. İcara sukuk, bir kira kontratı ile bağlanmış tanımlı, mevcut ve bilinen varlıkların mülkiyet hakkını sahiplerine sunar ve kira bedeli sukuk sahibine ödenir (Önal: 17).

2.6.5.1 İcara Sukukun Özellikleri

i. Bir icara kontratı yapılırken söz konusu varlığın kiralanabilir olduğu ve kira miktarının ne kadar olduğunu tarafların açıkça biliyor olması gerekmektedir. Eğer her ikisi de biliniyorsa henüz inşa edilmekte olan varlık veya gayrimenkuller de kontratta açıkça tanımlanmak kaydıyla kiraya verenin normal şekilde elde edeceği, inşa edeceği veya alacağı varlığın kiraya verilmesini sağlayarak sukuka konu olabilir. Kiraya veren, kiracının varlıktan yararlanma hakkını engellemeyecek şekilde varlığı satabilir. Varlığın yeni sahibi kirayı alma hakkını da elde edecektir.
ii. Kira tutarı kiralamanın ilk döneminde açıkça ve sonraki dönemler için yenilerek belirlenebilir. Kira sabit bir oranda artabilirken, bilinen bir değişkene bağlı olarak artabilir veya azalabilir.
iii. İslami kaidelere göre, varlığın temel yapısıyla ilgili ödemeler ve maliyetler varlığın sahibinin sorumluluğundadır. Kullanımı ile ilgili oluşan bakım giderleri ise kiracının yükümlülüğündedir.

Faizsiz finans sistemine ait ürünlerin dünya genelinde 1970 yıllardan itibaren yaklaşık 75 ülkede kullanıldığı düşünülmektedir. Bu ülkeler geçmişte ağırlıklı olarak Orta Doğu ve Güneydoğu Asya'da yoğunlaşmışken, günümüzde İngiltere, Almanya, ABD gibi batı ülkelerinde de faizsiz finans sistemine ait ürünlerin hızla yayılmaya başladığı görülmektedir. Faizsiz finans kurumları, fon temini, varlık dağılımı, ödeme ve döviz işlemleri, risk yönetimi ve riskten korunma gibi çok çeşitli hizmetler/ürünler sunabilmektedir. Risk paylaşımı, kâr/zarar ortaklığı gibi geleneksel finansal ürünlerin yanında, Sukuk (İslamî tahvil/Kira sertifikası), DJIM (Dow Jones Islamic Market) ve GIIS (Global Islamic Index Series) gibi yeni finansal ürünlerin geliştirilmiş olması dikkati çekmektedir. Ayrıca Körfez ülkeleri ve Malezya gibi ülkelerin kurduğu İslamî yatırım fonlarının da faizsiz finansın gelişmesi ve büyümesine önemli ölçüde katkıda bulunduğu söylenebilir (Serpam, 2013: 3).

1970'li yıllardan itibaren gelişme gösteren İslam Finans Sistemi'nin, 2000'li yıllarla birlikte uluslararası finansal sitemle de bütünleşme yolunda önemli ilerlemeler sağladığı ve günümüzün gereği olarak farklı istek ve ihtiyaçlara cevap verebilecek araç, yöntem ve hizmetler geliştirebildiği görülmektedir. Doğal olarak bu sağlanan gelişmede petrol ihraç eden

İslam ülkelerindeki fon fazlalarının da etkili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle 2000'lerin başlarından itibaren kullanılmaya başlanan 'Sukuk'un günümüzde giderek daha fazla ilgi çeken bir araç olduğu ve giderek daha fazla kullanım alanı bulmaya başladığı görülmektedir.

İcare Sukuk için Örnek 3: KLM A.Ş. yeni kurduğu fabrikaya yüksek teknolojiye sahip makineler almak istemektedir. Ancak makinelerin maliyeti çok yüksektir. Şirket bir İslami bankaya giderek bankanın makineleri satın almasını ister. Banka makineleri satın almak için sukuk ihraç eder. Elde ettiği gelirle makineleri satın alıp şirkete kiralar. Sertifika sahipleri de faiz yerine şirketin ödediği kira bedelinden gelir elde eder. Banka ise ihraç tutarı ile makinelerin maliyeti arasındaki fark kadar komisyon geliri elde eder (Tok, 2009: 21).

Tablo 2.1 Dünya'da bazı ülkelerine ve büyük şirketlerin ihrac ettiği *sukuk hacminini*, *sukuk yapısını* ve *sukuk'un para miktarını* göstermektedir.

Tablo 2.1 Küresel Bağımsız Sukuk İhracı: Seçilen Sukuk Değerleri

İHRAÇ EDİLMİŞ YILI	İHRAÇCI	İHRAÇ EDİLMŞ SAYISI	İHRAÇCI ÜLKE	PARA BİRİMİ	ULUSLARARASI VEYA YERLİ	SUKUK YAPISI	MİLYONLAR AMERİKAN DOLAR VEYA EŞDEĞER	VADE
2014	Senegal Hükümeti	1	Senegal	CFA Francs	Yerli	*İcare sukuku*	201	4
2014	Birleşik Krallık Hükümeti	1	Birleşik Krallılık	GBP	Uluslararası	*İcare sukuku*	339	5
2014	Pakistan Hükümeti	1	Pakistan	PKR	Yerli	*İcare sukuku*	492	3
2014	Malezya Hükümeti	2	Malezya	MYR	Yerli	*Murabaha sukuku*	2,038	5.25
2014	Dubai Hükümeti	1	Birleşik Arap Emirlilik	USD	Uluslararası	*İcare sukuku*	750	15
2014	Endonezya Hükümeti	1	Endonezya	IDR	Yerli	*Murabaha sukuku*	1,209	10
2014	Malezya Ulusal Bankası	1	Malezya	MYR	Yerli	*Murabaha sukuku*	1,209	10
2014	Dubai yatırımları Park	1	Birleşik Arap Emirlilik	USD	Uluslararası	*Vekalet sukuku*	300	5
2014	Türkiye Hükümeti	1	Türkiye	TRY	Yerli	*İcare sukuku*	602	2
2014	Türkiye Hükümeti	1	Türkiye	TRY	Yerli	*İcare sukuku*	1,333	2
2014	Malezya İhracat-İthalat Bankası	1	Malezya	USD	Uluslararası	Hibrid sukuku	300	2
2014	Suudi Elektrik Şirketi	1	Suudi Arabistan	SAR	Yerli	*İcare sukuku*	1,2	10
2014	Katar Merkez Bankası	2	Qatar	QAR	Yerli	*Murabaha sukuku*	3,018	4
2013	Malezya Hükümeti	10	Malezya	MYR	Yerli	*Murabaha sukuku*	9,335	8.16

İHRAÇ EDİLMİŞ YILI	İHRAÇCI	İHRAÇ EDİLMŞ SAYISI	İHRAÇCI ÜLKE	PARA BİRİMİ	ULUSLARARASI VEYA YERLİ	SUKUK YAPISI	MİLYONLAR AMERİKAN DOLAR VEYA EŞDEĞER	VADE
2013	Ras al Khaimah	1	Birleşik Arap Emirlilik	USD	Uluslararası	*İcare sukuku*	500	5
2013	Türkiye Hükümeti	1	Türkiye	USD	Uluslararası	*İcare sukuku*	1,25	5
2013	Sivil Havacılık Genel Otoritesi	1	Suudi Arabistan	SAR	Yerli	*Murabaha sukuku*	4,056	10
2013	Endonezya Hükümeti	1	Endonezya	USD	Uluslararası	*İcare sukuku*	1,5	5.5
2013	Türkiye Hükümeti	1	Türkiye	TRY	Yerli	*İcare sukuku*	1,039	2
2013	Malezya Hükümeti	3	Malezya	MYR	Yerli	*Selam sukuku*	3,587	7.16
2013	Bahreyn Merkez Bnakası	1	Bahreyn	BHD	Yerli	*İcare sukuku*	266	2
2013	Endonezya Hükümeti	1	Endonezya	IDR	yerli	*İcare sukuku*	526	30
2013	Suudi Elektrik Şirketi	2	Suudi Arabistan	USD	Uluslararası	*İcare sukuku*	2	20
2013	Pakistan Hükümeti	1	Pakistan	PKR	Yerli	*İcare sukuku*	433	3
2013	Dubai Elektrik ve Su Otoritesi	1	Birleşik Arap Emirlilik	USD	Uluslararası	*İcare sukuku*	1	5
2013	Endonezya Hükümeti	1	Endonezya	IDR	Yerli	*İcare sukuku*	1,567	3
2013	Türkiye Hükümeti	1	Türkiye	TRY	Yerli	*İcare sukuku*	684	2
2013	Türkiye Hükümeti	1	Türkiy	TRY	Yerli	*İcare sukuku*	866	2
2013	Dubai Hükümeti	1	Birleşik Arap Emirlilik	USD	Uluslararası	*İcare sukuku*	750	10
2013	Sudan Hükümeti	1	Sudan	SDG	Yerli	*İcare sukuku*	311	4

Kaynak: İİFM, Sukuk Report. (Jan 2013- July 2014)

2.6.6 Türkiye'de Sukuk Uygulaması

Türkiye'de faizsiz bono (*sukuk)* ile ilgili yasal düzenleme Sermaye Piyasası Kurulu'nun 01.04.2010 tarihli ve 27539 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Seri:III, No.43 sayılı. "Kira Sertifikalarına ve Varlık Kiralama Şirketlerine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ ile yapılmıştır.

Kira sertifikalarının ülkemizdeki faaliyeti Başbakanlık Hazine Müsteşarlığının 05.09.2012 tarihli duyurusu ile başlamıştır. 18.10.2012 tarihli Basın Duyurusunda ihraca, 250 yatırımcının, ihraç tutarının 5 katına yakın talep gösterdiği ve kira sertifikasının %58'inin

Orta Doğu, %13'ünün Avrupa, %12'sinin Asya, %9'unun Türkiye ve %8'inin ABD'deki yatırımcılara satıldığı belirtilmiş, gerçekleştirilen ihraçta 3.275.000.000 TL toplam talep geldiği belirtilmiştir. http://www.reitix.com/Makaleler/islami-Tahvil-(Sukuk)-Muhasebesi/ID=141. (erişim tarihi: 06.09.2015). Tablo 2.2'de; 2014 Türkiye'de ihraç edilen sukuk hakkında belgi gösterilmektedir.

Tablo 2.2 Türkiye'deki Sukuk İhracı, 2014

Türkiye'de Sukuk İhracı - 2014					
Kurum	**İhraç Modeli**	**Para Birimi**	**Vade**	**İhraç Tarihi**	**Miktarı**
Kuveyt Türk	İcare-vekalet	USD	5	30.Eki.11	350 Milyon USD
Hazine	icare	USD	5.5	17.Eyl.12	1.5 Milyar USD
Hazine	İcare	TL	2	Eki.12	1.6 Milyar TL
Hazine	İcare	TL	2	20.Şub.13	1.52 Milyar TL
Banka Asya	Murabaha	USD	10	21.Mar.13	250 Milyon USD
Türkiye Finans	Murabaha	USD	5	24.Nis.13	500 Milyon USD
Albaraka Türkiye	Murabaha	USD	10	30.Nis.13	200 Milyon USD
Hazine	İcare	TL	2	21.Ağu.13	1.82 Milyar TL
Hazine	İcare	USD	5	10.Eki.13	1.25 Milyar USD
Kuveyt Türk	İcare	TL	1	Kas.13	150 Milyon TL
Hazine	İcare	TL	2	Şub.14	1.33 Milyar TL
Türkiye Finans	Vekale	USD	5	Nis.14	500 Milyon USD
Kuveyt Türk	İcare	USD	5	Haz.14	500 Milyon USD
Albaraka Türkiye	Vekale-Murabaha	USD	5	Ağu.14	350 Milyon USD
Türkiye Finans	-	MYR	5	Tem.14	800 Milyon MYR

Kaynak: Bayındır, S., İslami Finansta Para ve Sermaye İşlemleri; 2014: 41

2.7 Tekafül (İslami Sigortası)

2.7.1 Tekafüle Genel Bir Bakış

Tekafül Sigortacılık Sistemi islami esaslara göre çalısmaktadır. Tekâfül'de faiz, kumar ve süphe yoktur. Bu tür sigorta şirketleri toplanan primleri faizsiz yatırım araçlarına yatırmaktadırlar. Tekafül sözlük anlamı itibari ile dayanışma demektir. Arapça kökenli kefalet kelimesinden türemiş olan tekafül Türkçe anlamı olarak ise bir arada hareket etmek, dayanışmak olarak yorumlanabilir. http://www.tekafulsigorta.com/2010/04/tekaful-nedir.html. (erişim tarihi: 08.09.2015).

2.7.1.1 Tekafül Kavramı

Tekafül sigortası " *dayanışma* " anlamına gelmekte olup, dini hassasiyetler gereği geleneksel sigortalara yaklaşmayan ancak sigortalanmaya da ihtiyaç duyan insanların yardımlaşma ve işbirliği temelinde bir araya gelerek ‘‘birbirlerini" sigorta etmesi şeklinde ortaya çıkan geleneksel sigortaya alternatif bir sistemdir.

2.7.1.2 Tekafül (İslami Sigortacılığının) Sistemi

Temel prensipler olarak yüzyıllardır uygulanan bu sistem modern mana da 1900'lü yıllarda ticari sigortaya bir alternatif olarak tartışılmaya başlanmıştır. İlk Tekafül Sigorta şirketleri 1979'da Sudan ve Birleşik Arap Emirlikleri'nde kurulmuştur. Daha sonra başta Malezya ve Suudi Arabistan olmak üzere günümüzde Müslüman olan / olmayan pek çok ülkede çeşitle sigorta şirketleri kurulmuş durumdadır. http://www.kuveytturk.com.tr/sigorta_sss.aspx. (erişim tarihi: 08.09.2015).

Tekafül diger kullanılan adıyla islami sigortacılık yönteminin uygulama esasları islam dininin emir ve yasaklarına dayanmaktadır. Tekâfül Sisteminin amacı belirli bir risk gurubundaki bireyleri bir araya getirerek karşılaşılan tehlikelerde zararı en aza indirmek veya bireylerin toplumsal yaşantılarını alt üst etmesine izin vermeden hasarlarının telafisini sağlamaktır. Bu sistemde, aynı zamanda, amaç kâr elde etmek değil, bir riskin bir diğeri hesabına üstlenilmesi prensibi ile müşterek garantinin sağlanmasıdır (Yıldırım, 2004: 50-51).

Tekafül sigortanın aşağıdaki unsurları içermemesi gerektiğine inanılmaktadır:-

- Faiz (*riba*)
- Kumar işlemi gibi olma (*maisir*)
- Sözleşmede belirsiz ya da net olmayan hususlar (*gharar*)
- İslami olarak uygun olmadığı düşünülen yatırımlar

2.7.1.3 Tekafül Poliçeleri için, Toplanan Paraların Nasıl Değerlendirilmesi

Katılımcılardan alınan teberrular (primler) havuzda toplanmakta ve hasar ödemeleri bu havuzdan karşılanmaktadır. Tekafül sigortacılığının en önemli diğer bir özelliği ise toplamış oldukları primleri faizsiz finansman enstrümanlarına yatırmasıdır.

Ayrıca bu meblağ katılım Bankaları, İstanbul Menkul Kiymetler Borsası (İMKB) Katılım Endeksine Kota Şirket Hisseleri, Sukuk, Döviz-Altın gibi Danışma Kurulu tarafından uygunluk görüşü verilen yatırım alanlarında değerlendirilmekte ve elde edilen kazanç belirli oranlarda havuza aktarılmaktadır.

2.7.1.4 Tekafülün Bedel İadesi

Genel olarak bakıldığında, tekafül sigortacılık sisteminin temeli ortaklığa dayanmaktadır. Risk ortaklar arasında dağıtılmaktadır.

Tekafül şirketlerinin en önemli ve diğer sigorta şirketlerinden farklı olan yanlarından birisi poliçe sahiplerine belirli şartlarda bedel iadesi yapmaktadır. Belirli bir dönemde havuzda toplanan meblağdan o dönem içerisinde ödenen hasarlar ve diğer teknik işlemler için

ödenen tutarlar düşülmektedir. Varsa öncelikle olarak karz-ı hasen yani faizsiz krediler de ödenir. Dönem sonunda havuzda artı bir bakiye kalması halinde, bu bakiye o dönemde havuza iştirak eden poliçe sahiplerine, katılım oranlarına göre iade edilebilmektedir (Alhumoudi, 2012). Batılı ülkelerde ortaya çıkan haliyle sigortanın islam hukuku açısından caiz sayılıp sayılmayacağı tartışmalıdır. Buna karşılık, islam kültürünün kendi toplumsal güvence sistemi olan tekâfül, islami hukuka uygundur.

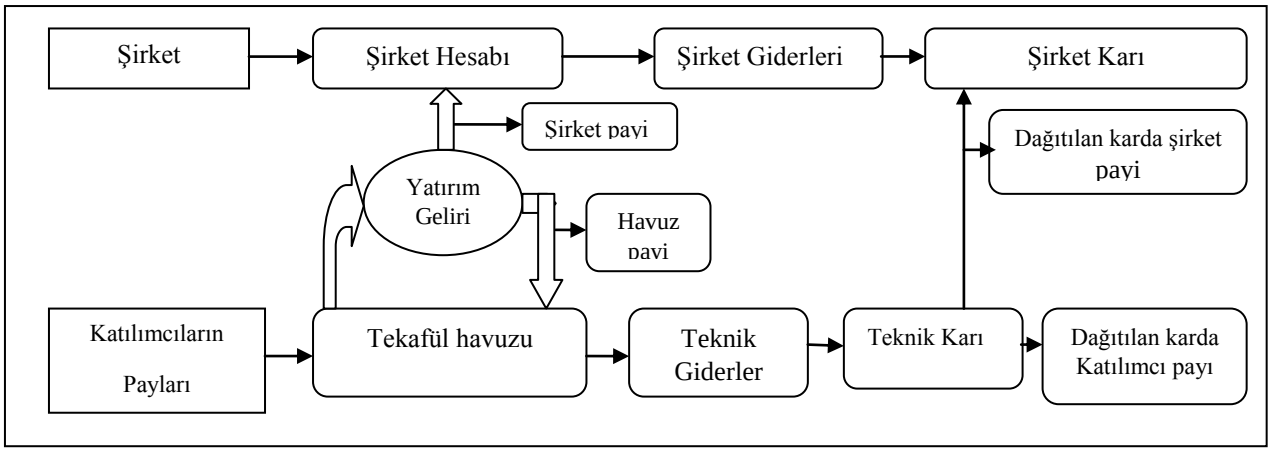
Tekafül (islam sigortası) genel hedefi kar amacı olmadığına rağmen, gerçek dünyada işletmeler kar kazanmak için çalışıyorlar. Tekafül şirketlerde de hiç bir fark yoktur. Katılımcılar tarafından ödenen katkı (bağışlar) karlı projeler yatırım edilirler. Aynı zamanda, bu yatırım da islam şeriat-ı kabul edilebilir bir yatırım olmalıdır.

Toplanan para, yatırım yapmak için tekafül (islam sigorta) şirketler farkli yöntemler kullanır. Tekafül sigortacılık sisteminin uygulama esaslarına baktığımızda çeşitli şekillerde uygulanan modelleri vardır. Tekafül asasına dayanan Wakalah Modeli, Mudarebe Modeli, Wakalah-Wakıf Modeli olmak üzere 3 temel modeli vardır:

2.7.1.5 Mudarebe Temelli Tekafül Modeli

Bu konsepte göre, temel olarak iki genel katılımcı grup vardır. Bunlardan birisi, sermayeyi sağlayan veya katılımcı (rabb-ül mal), diğeri ise girişimci veya tekafül operatörü (mudarib)tir.

Bu iki katılımcı grup ortak grişim temelinde faaliyette bulunurlar. Yatırımcı ve tekafül şirketi, katılımcının içinden daha önceden tanımlanmış bir yüzdelik kâr alması belirtilen direkt yatırım gelirini dağıtım öncesinde azaltma yapmadan bölüşürler. Aşağıdaki Şekil 2.10'da mudarebe tekâfül modelinin nasıl işlediği anlatılmaktadır (Ölçen, 2014: 184).

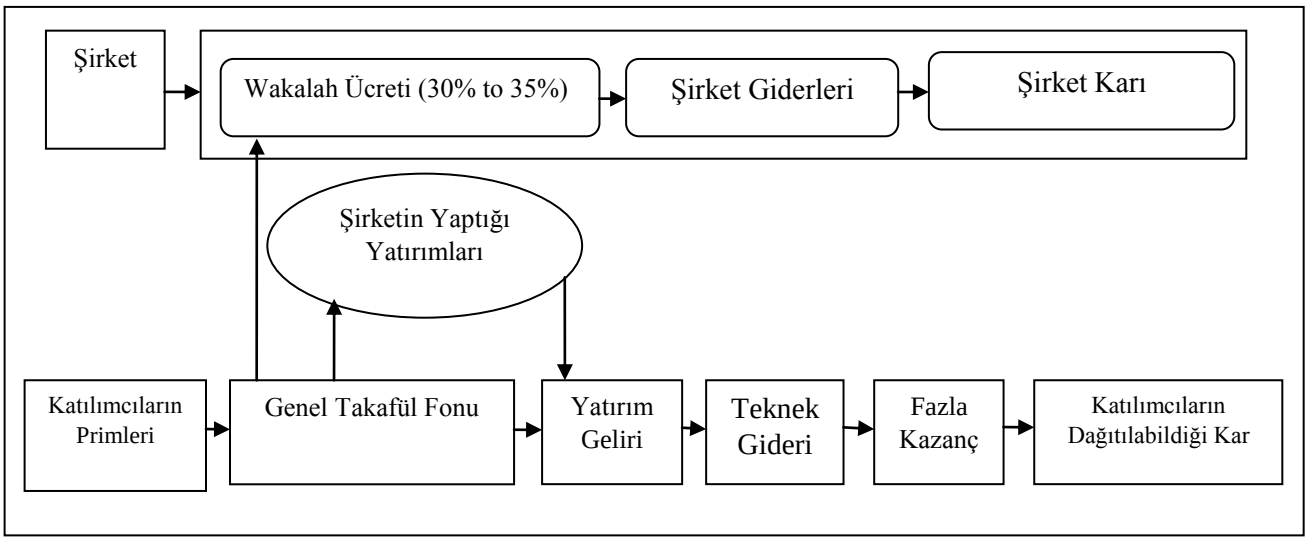

Şekil 2.10 Mudarebe Modeli

Kaynak: http://www.slideshare.net/princesssania7/insurance-andtakafuldrmianakram

2.7.1.6 Vekâlet Temelli Tekafül Modeli

Bu çeşit tekafül modelinde, tekâfül operatörü, katılımcının bir vekili gibi hareket eder. Katılımcının ödediği primler, operatörün bilgi, yetenek ve parayı kullanabilme gücüne teslim edilir. Yatırımcı bu primleri ya da katılım paylarını teberru ya da mudarebe usullerinde, İslam'ın belirlediği kural ve yasaklara göre yönetir. Operatör, bütün bu işlemler için, katılımcının ödediği katılım primlerinden ya da katılım paylarından belirli bir yüzdeyi yönetim ve hizmet işlemleri için üzerine alır. İşlemler sonrasında elde edilen kârın tamamı katılımcıya aittir. Eğer katılımcının fonu bir kayba uğrarsa, operatör, katılımcının fonuna, fonda gelecekteki kazançları hesaba katarak faizsiz bir kredi sağlar. Şekil 2.11'de bu modelin çalışma şekli anlatılmaktadır (Ahmed vd., 2010: 6).

Şekil 2.11 Vekale Modeli

Kaynak:http://www.slideshare.net/Meharashfaq/takaful-presentation-by-muhammad-ashfaq

2.7.2 Dünya'da Tekafül Sistemi

Arapça "kefalet" kelimesinden türeyen bir kelime olan tekâfül, en yaygın olarak kullanıldığı ülkelerden biri olan Malezya'da, Tekâfül Kanun'u madde-2'ye göre aşağıdaki gibi tanımlanmıştır: Tekâfül, katılımcıların karşılıklı olarak katkıda bulunmak üzerine görüş birliğinde bulunduğu bir amaca uygun olarak, katılımcılara yardım gerekmesi durumunda, ortak finansal yardım ve destek sağlayan ve kardeşlik, birlik ve ortaklaşa desteğe dayalı bir düzenlemedir (Ölçen, 2014: 181).

Dünya genelinde tekafül sigortacılık uygulamalarına baktığımızda ilk uygulamanın 1979 yılında Sudan'da başladığı görülmektedir. Ancak dünya genelinde en gelişmiş sistem Malezya'da bulunmaktadır. Bu sistem Malezya'nın yanı sıra Mısır, Cezayir, Ürdün, Tunus,

Suudi Arabistan, Kuveyt, Bahreyn, Türkey, Senegal ve Singapur gibi ülkelerde uygulanmaktadır.

Son yıllarda özellikle Ortadoğu'da tekafül sigorta şirketlerinin sayısı artmaktadır. Tekafül sigortası sunan bu şirketlerin bir kısmı sadece tekafül odaklı sigorta şirketleri iken, bazıları ise klasik anlamda sigorta ürünlerinin yanı sıra tekafül ürünleri de sunmaktadır. Tekafül şirketlerinin bir kısmı tekafül ürünleri sunmak amacıyla kurulurken, kimileri ise büyük sigorta gruplarının tekafül dalları olarak faaliyet gösterebilmektedir.

Örneğin, Takafül Malezya sadece tekafül sigortacılığı için oluşturulmuş bir şirkettir. Diğer taraftan, Bahreyn'de faaliyette bulunan Allianz Takaful ise ünlü Alman sigorta şirketleri grubu Allianz'ın tekafül hizmeti sunan bir şirketidir. Benzer şekilde, meşhur reasürans şirketi Swiss Re'nin retekafül hizmeti sunan Swiss Retakaful isimli bir uydu firması bulunmaktadır (Yıldırım, 2014: 54).

Moody's Yatırımcı Hizmetleri'nin araştırmasına göre, islami sigortacılık sektörü artan talep nedeniyle 2015 yılına kadar 7.5 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. Tekafül uygulamalarında Arap sermayesinin yanı sıra ingiliz HSBC, Alman Allianz ve ABD merkezli AIG Sigorta da Müslüman ülkelerdeki müşterilerine Tekafül poliçeleri satmaktadır.

Şu an dünyada 33 ülkede 200'ün üzerinde tekâful (İslâmî Sigorta) şirketi olduğu belirtilmektedir. Tekâfül Sigorta Sistemi'nin son yıllarda bu denli hızlı gelişmesinin temel nedenleri olarak; Dini inanışlara sahip kişilerin klasik sigortaları tercih etmemesi ve İslami finans kurumlarının finansal varlıkları yönetmede, yatırımlardaki başarısı ile büyüme göstermesi sayılabilir. http://tekaful.net/?page_id=78 .(erişim tarihi: 07.09.2015).

2.7.3 Türkiye'de Tekafül Sistemi

Tüm dünyada klasik sigortalarda olduğu gibi Tekâfül sigorta sisteminin gelişmesinde İslami bankaların sigorta uygulamaları büyük önem göstermektedir. Sigorta şirketlerinin en önemli dağıtım kanallarından biri olan bankalar aracılığıyla sigorta poliçelerinin yaygınlaşması ve sigorta şirketinin pazar payını geliştirmesi çok karşılaşılan bir durumdur.

Benzer şekilde Banka Tekâfül uygulaması da Tekâfül Sigorta sisteminin yaygınlaşması açısından büyük önem göstermektedir. Bireyler finansman ihtiyaçlarını karşıladıkları bankanın yönlendirmesi ile çoğu zaman özel bir sigorta şirketi aramamakta, şubenin yönlendirdiği (veya ilişkide olduğu) sigorta şirketince poliçesi düzenlenmektedir.

Türkiye'nin Tekafül sigortacılıkla tanışması 2010 yılının başlarına dayanmaktadır. Türkiye'de Tekafül esasına göre çalışan ilk sigorta şirketi Neova sigortadır. Neova Sigorta; Kuwait Finance House Grubu iştirakidir.

Türkiye'nin ilk ve tek tekâfül şirketi olma özelliği taşımaktadır. Faaliyetine 2010 Yılında başlamıştır ve yurt çapında yaygın 550 acente, 3 Katılım Bankası acenteliği (şube sayısı 553) bulunmaktadır. Pazar payı % 0,75'tir. Neova Sigorta, Hibrid Tekafül Modeli olarak, Teknik işlemlerde ücretsiz vekâlet, Mali işlemlerde ise ücretli vekalet modelini kullanmaktadır (Yıldırım, 2014: 57).

Türkiye'de Tekafül esasına göre çalıştığını duyuran bir diğer şirket Asya Emekliliktir. Asya Emeklilik Türkiye'nin ilk ve tek faizsiz emeklilik şirketi oldugunu duyurmuştur. Asya Emeklilik 1 Temmuz 2011 yılında faaliyet başlamıştır.

Türkiye'de faaliyette bulunan Tekafül sigorta şirketleri topladıkları fonların büyük bir bölümünü Katılım hesaplarında değerlendirmektedirler. Özellikle Türkiye'de son zamanlarda İslami finans enstrümanlarının çeşitlenmesiyle Tekafül sigorta şirketlerinin yatırım alternatifleri gelişmiştir.

Tekafül sigortacılığının çalışma prensibi, mütüel (karşılıklı, kooperatif) esaslara göre elde edilen gelirin İslami usullere göre helal kazançlar elde edecek şekilde değerlendirilmesi ve elde edilen gelirin/kazancın hakkaniyete uygun bir eşitlik içerisinde hak sahiplerine, ortaklarına ödenmesi esasına dayanmaktadır.

Aynı şekilde, zarar edildiğinde de bu zararın ortakları arasında hakkaniyete uygun şekilde dağıtılması ve karşılanması gerekecektir. Tekafül sigortacılığının konvansiyonel sigortadan temel farkı ise, İslami kurallara uygun şekilde risk paylaşımı yapılması ve faizsiz bankacılık yatırım esasları ile fonların yönetilmesine önem vermesidir (Üstün, 2014: 7).

2.8 Literatür Taraması

Konuya ilişkin literatür taramasında katılım ile geleneksel bankaların performanslarını karşılaştıran çalışmaların kısıtlı sayıda olduğu gözlemlenmiştir. Bu çalışmaların önemli bir kısmı yakın geçmişte gerçekleşmiş olup konuya olan ilgili her geçen gün artmaktadır.

Samad (2004) 1991-2001 yıllarında Bahreyn'de faaliyette bulunan İslami ve geleneksel ticari bankaların karşılaştırmalı olarak performanslarını incelemiştir. Araştırmasının sonucunda karlılık ve likidite açısından İslami ile geleneksel bankalar arasında önemli bir farklılığının olmadığı tespit etmiştir.

Kader (2007) Birleşik Arap Emirlikleri'nde bulunan İslami ve geleneksel bankaların karşılaştırmalı olarak performanslarını değerlendirmişlerdir. Çalışmalarının sonucunda 2006-2007 yılları için İslami bankaların geleneksel bankalara göre likiditesinin ve karlılığının daha fazla olduğunu tespit etmişlerdir.

Ashraf ve Rehman (2010) Pakistan'daki İslami ve geleneksel bankaları karlılık, likidite, kredi riski, varlık yapısı bakımından karşılaştırmışlardır. 2007-2010 yıllarının verilerinden yararlandıkları çalışmalarının sonucunda İslami bankaların geleneksel bankalardan daha az etkili olduğunu tespit etmişlerdir.

Loghod (2010) Körfez Arap Ülkelerinin İşbirliği Konseyi'nde üyesi olan ülkelerde (Bahreyn, Kuveyt, Umman, Katar, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri) faaliyette bulunan İslami ve geleneksel bankaların performanslarını karşılaştırmıştır. 2000-2005 yıllarını kapsayan çalışmasında; bu iki tür bankayı karlılık, likidite ve sermaye yapısı oranları yardımıyla incelemiştir.

Araştırmasının sonucunda İslami ile geleneksel bankaların performansları arasında anlamlı bir farklılık olmadığını tespit etmiştir. Ancak katılım bankaların geleneksel bankalara göre kredi riskinin daha fazla olduğunu belirlemiştir.

Jaffar ve Manavri (2011) Pakistan'da bulunan İslami ile geleneksel bankaların CAMEL analiz yöntemini uygulayarak ve karşılaştırmalı olarak performanslarını incelemişlerdir. 5 İslami ve 5 geleneksel bankanın 2005-2009 yıllarına ait verilerinden yararlanmışlardır.

Çalışmalarının sonucunda İslami bankaların likidite ve sermaye yeterliği bakımından daha iyi performans gösterdiğini buna karşın; karlılık açısından ise geleneksel bankaların daha yüksek performans gösterdiğini tespit etmişlerdir. Bununla birlikte varlık kalitesi bakımından söz konusu bankalar arasında anlamlı bir fark olmadığını, takipteki krediler açısından ise ticari bankalarda daha düşük seviyede olduğunu belirlemişlerdir.

Viverita (2011) Endonezya'daki İslami ile geleneksel bankaların performanslarını karşılaştırmıştır. Araştırmanın sonucunda İslami bankaların karlılığının ve gelirlerinin geleneksel bankalara göre daha yüksek olduğunu belirlenmiştir.

Parlakkaya ve Çürük (2011) Türkiye'de faaliyet gösteren geleneksel ve katılım bankaları arasında finansal karakteristikleri baz alınarak ayrım yapılıp yapılamayacağını belirlemeye çalışmışlardır. 2003-2007 yıllarının verilerinden yararlandığı araştırmasının sonucunda katılım bankaları geleneksel bankalardan daha yüksek kar ve riskliliğe sahip olduğunu belirlemişlerdir. Buna karşın varlık kalite göstergelerinin ve likidite değerlerinin geleneksel bankaların lehine olduğunu tespit etmişlerdir.

Usman ve Khan (2012), Pakistan'daki İslami ile geleneksel bankaların karşılaştırmalı olarak performanslarını değerlendirmişlerdir. Yapılan analiz sonucunda İslami bankaların geleneksel bankalardan yüksek büyüme oranına ve karlılığa sahip olduğu belirlenmiştir.

Ayrıca yazarlar, İslami bankaların geleneksel bankalara göre likidite seviyesinin daha fazla olduğunu tespit etmişlerdir.

Ansari ve Rehman (2010) Malezya'da 2000-2009 yılları arasında faaliyette bulunan İslami ile geleneksel ticari bankaların performanslarını karşılaştırarak değerlendirmeler yapmışlardır. Çalışmalarında performans kriterleri olarak karlılık, likidite, risklilik ve borç ödeme gücü ile ilgili oranları kullanmışlardır. Araştırmalarının sonucunda karlılık oranları bakımından İslami ve geleneksel ticari bankalar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık elde edememişlerdir. Ayrıca İslami bankaları, ticari bankalara göre daha likit ve daha az riskli olduğunu tespit etmişlerdir.

Siraj ve Pillai (2012) Körfez Arap ülkelerinde faaliyette bulunan İslami ve geleneksel bankaların performanslarını araştırmışlardır. Çalışmalarında 2005-2010 yıllarında 6 katılım ve 6 geleneksel bankanın verilerinden yararlanmışlardır.

Araştırmalarının sonucunda İslami bankaların likiditesinin, mevduat artış ve karlılıklardaki büyüme yüzdesinin geleneksel bankalardan daha hızlı olduğunu belirlemişlerdir. Bununla birlikte; İslami bankaların kaldıraç oranı, geleneksel bankalardan daha fazla olduğunu tespit etmişlerdir.

Hanif vd. (2012) Pakistan'da faaliyette bulunan İslami ve geleneksel bankaların likidite, karlılık, kredi riski ve borç ödeme gücü kriterleri ile ilişkilendirerek performanslarını karşılaştırmışlardır. 2005-2009 yıllarını kapsayan çalışmalarının neticesinde karlılık ve likidite açısından ticari bankaların, borç ödeme gücü ve risklilik açısından ise İslami bankaların hakim olduğunu belirlemişlerdir.

Doğan (2011), Bu çalışmada 2005-2011 yıllarını arasında Türkiye'de Bankacılık Sektöründe faaliyette bulunan katılım ve geleneksel bankaların finansal performansları karşılaştırılmıştır. Araştırmada karlılık, likidite, risklilik, borç ödeme gücü ve sermaye yeterlilik oranları yardımıyla katılım ile geleneksel bankaların performansları ölçülmüştür.

Ampirik analizlerde söz konusu bankalar arasında farklığının tespit edilmesi için t-testinden yararlanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda geleneksel bankaların katılım bankalarına göre likiditesi, borç ödeme gücü ve sermaye yeterliliği daha yüksek ve riskliliği daha düşük olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte; katılım ve geleneksel bankaların karlılıkları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

Buğan (2015), Bu çalışmada, katılım bankalarının, geleneksel bankalara göre kaynaklarını etkin kullanıp kullanmadığını tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, Türkiye' de faaliyet gösteren mevduat ve katılım bankalarının, 2006-2012 yılları arasındaki etkinlik performansı veri zarflama analizi ile ölçülmüştür. Etkinlik düzeylerinin yıllar

itibariyle değişimini analiz etmek için Malmquist TFV Endeksi kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, katılım bankalarının konvansiyonel bankalara göre kaynaklarını daha etkin kullandığı tespit edilmiştir.

Sakarya ve Kaya (2013), Bu araştırmanın temel amacı, Türkiye'de faaliyet gösteren mevduat ve katılım bankaların karşılaştırmalı analizini yapmak ve katılım bankalarının hangi alanlarda farklılaştığını irdelemektir. Bu çerçeve katılım bankacılığı için ifade edilen en önemli önermelerin sınanması amaçlanmaktadır. Bu önermelerden ilki katılım bankalarla geleneksel ticari bankalar arasında özkaynak açısından farklılığın bulunmasıdır.

Diğer bir önemli önerme (veya ön kabul) ise, katılım bankalarının ile ticari bankalardan aktif kalitesi ve kârlılık açısından farklılık arz etmesidir. Çalışmada 2005-2012 döneminde Türkiye'de faaliyette bulunan mevduat bankaları ile katılım bankaları panel veri yöntemi ile incelenmiş ve katılım bankalarının daha yüksek özkaynakla çalışarak, finansal aracılık faaliyetlerine odaklanırken, diğer bankalardan etkinlik ve kârlılık açısından bir farklılık arz etmedikleridir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
VERİ VE METODOLOJİ

3.1 Araştırmanın Amacı

Çalışmanın Amacı Malezya ve Türk İslami bankaları performansı ile *dışsal* ve *içsel* bankacılık özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemektır. Yönetimin nihai hedefi hissedarın özsermaye değerini maksimize etmek olduğuna göre, bankanın kârlılığını arttırmak üzere geri dönüş ile risk tutarının optimal bir bileşiminin elde edilmesi gerekir. Bu sebeple, banka yönetimi tarafından hedef, amaç, bütçe ve bu hedeflere ulaşmak için detaylı bir plan geliştirilmelidir.

Planlama hem *dışsal* hem *içsel* performans boyutlarını içermelidir. Artan inovasyonlar ve finansal hizmet endüstrisindeki serbestleşme sebebiyle, *içsel ve dışsal faktörler* performansın değerlendirmesinde kritik bir faktör olmaktadır. Performans etkileyen *içsel* göstergeleri finansal oranların analizi ile değerlendirilirken, dışsal göstergeleri bankanın piyasa payı, mevzuat uyumu, kamuoyu güveni, ekonomik büyüme, ekonomik durgunluk zamanları, enflasyonlar, faiz oranları (geleneksel bankalar için) vs değerlendirilerek ölçülür.

3.2 Örneklem, Metodolji ve Veri Toplamı

Bu çalışmada Malezya ve Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalrına ilişkin veriler kulanılmıştır. Araştırmada ikincil veri değerlendirilmiştir, ikincil veri iki bankaya özgü değişkenler ile makroekonomik değişken verisi olmak üzere iki kategoriye ayrılmıştır. Veriler Malezye ve Türkiye'de faaliyet gösteren 12 İslami bankanın finansal raporlarında derlenmiştir. Bu bankaların 8'si Malezya İslami bankası geri kalan 4 Türk İslami bankasıdır. Veriler 2000 – 2015 dönemi arasından resmi banka web sitelerinin Bankscope veri tabanından gelen finansal tablolarından derlenmiştir.

Tablo 3.1 Çalışmada Kullanılan Bankaların Örneği

No.	MALEZYA İSLAMİ BANKALAR	TÜRK İSLAMİ BANKALAR
1	Affin islamic bank	Albaraka Türk Katılım Bankası
2	Bank islam malaysia	Bank Asya Katılım
3	Hong Leong bank berhad	Küveyt Türk Bank
4	RHB islamic bank berhad	Türkiye Finans
5	Ambank islamic berhad	
6	CIM islamic bank	
7	Public islamic bank	
8	SCSB Berhad	

Bağımlı ve bağımsız değişkenler finansal oranlar olarak hesaplanmıştır. Çalışmada kullanılan değişkenler Tablo 3.2'de ifade edilmektedir. Oranlar faaliyet raporlarındaki hesaplara ait *faaliyet reporlari ve gelir tablolari* dikkate alınarak hesaplanır. Makroekonomik değişkenler için, makroekonomik veriler *Global Finance web sitesinden* alınır ve ayrıca veriler 2000-2015 arası döneme dayanmaktadır.

Tüm finansal oranlar ve makroekonomik veriler çıkartıldığında, tüm veriler Microsoft Office Excel'e konulmuş ve ardından veri analizi yapmak üzere EViews'e aktarılmıştır. Veri analizi yapmak ve ardından regresyon sonuçlarını oluşturmak için ekonometri programı E-Views 8.1 yazılımı kullanılmıştır.

İslami bankaların finansal performansi ile finansal ve makro göstergeler arasındaki ilişki çoklu regresyon modeli ile incelenmştir.

Tablo 3.2 Çalışmada Kullanılan Ölçümler ve Açıklayıcı Değişkenler Gösterir

Bağımlı değişkenler	**Ölçümler**
Aktif karlılığı	Net kar / Toplam Aktifler (AKO)
Özkaynak kârlılığı	Net kar / Toplam Özkaynak (ÖKO)
Bağımsız değişkenler	**Ölçümler**
Sermaye yeterliliği	Toplam Özkaynak / Toplam varlıklar (SYO)
Yönetimi Kalite	Kredi / Mevduat (YKO)
Kazanç Kalite	Toplam giderler / Toplam gelir (KKO)
Likidite	Likit aktifler / Toplam Aktifler (LAO)
Banka boyutu	Bir firmanın büyüklüğü; toplam varlıkların doğal logaritması alınarak ölçülür (BBO)
Makroekonomik değişkenler	**Ölçüm**
Gayri safi yurtiçi hasıla	Yıllık Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH)
Enflasyon oranı	Yıllık ortalama enflasyon (ENFO)
Kukla değişkenler	Kukla değişken 1 zor dönemleri (***örneğin ekonomik kriz dönemleri gibi***) gösterir iken kukla değişken 0 normal dönemler gösterir (KUD)

3.3 Araştırma Hipotezleri

İçsel faktörler bankaların (Malezya ve Türk İslami bankalar) kârlılığını açıklamada önemlidir.

H1.1: Sermaye yeterliliği (SY) bankaların kârlılığını açıklamada önemlidir.

H1.2: Yönetim kalitesi (YK) bankaların kârlılığını açıklamada önemlidir.

H1.3: Kazanç kalitesi (KK) bankaların kârlılığını açıklamada önemlidir.

H1.4: Likidite (LO) bankaların kârlılığını açıklamada önemlidir.

H1.5: Banka büyüklüğü (BB) bankaların kârlılığını açıklamada önemlidir.

Dışsal faktörler bankaların (Malezya ve Türk İslami bankalar) karlılığını açıklamada önemlidir.

H1.6: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYH) bankaların kârlılığını açıklamada önemlidir.

H1.7: Enflasyon oranı (ENFO) bankaların karlılığını açıklamada önemlidir.

3.4 Model Metodoloji

Bu araştırmada kullanılan temel bağımlı performans göstergeleri Aktif Karlılığı (ROA) ile Özsermaye Karlılığıdır (ROE). Bu çalışmada da kullanılan temel belirleyiciler (bağımsız değişkenler) Sermaye Yeterliliği, Yönetim Kalitesi, Kazanç Kalitesi, Likidite ve Banka Büyüklüğü statüsü olup seçilen oranlar tarafından temsil edileceklerdir.

Bağımsız değişkenler olarak da kullanılan makroekonomik değişkenler; Gayri safi yurtiçi hasıla büyüme hızı, Ortalama yıllık Enflasyon Oranı ve Kukla değişkenlerdir. Bu çalışmada, aşağıdaki regresyon modeli karlılığın belirleyicileri olarak test edilmek üzere kullanılacaktır.

$$Y = \alpha + \beta_1 (X1) + \beta_2 (X2) + \beta_3 (X3) + \beta_4 (X4) + \beta_5 (X5) + \beta_6 (X6) + \beta_7 (X7) + \beta_8 (X8) + \varepsilon$$

- Y_t zamanında banka için **Y** **Aktif Karlılığı (ROA) ve Özsermaye Karlılığını (ROE)** temsil eder i
- $X1_t$ zamanında banka için **X1** **Sermaye Yeterliliğini (SY)** temsil eder
- $X2_t$ zamanında banka için **X2** **Yönetim Kalitesini (YK)** temsil eder
- $X3_t$ zamanında banka için **X3** **Kazanç Kalitesini (KK)** temsil eder
- $X4_t$ zamanında banka için **X4** **Likidite Aktiflerin Oranı (LO)** temsil eder
- $X5_t$ zamanında banka için **X5** **Banka Büyüklüğü (BB)** temsil eder
- $X6_t$ zamanında banka için **X6** **Gayrisafi Yurtiçi Hasılayı (GSYH)** temsil eder
- $X7_t$ zamanında banka için **X7** **Yıllık Ortalama Enflasyonu (ENFO)** temsil eder
- $X8_t$ zamanında banka için **X8** **Kukla Değişkeni (KUD)** temsil der
- $\beta 1$-$\beta 8$ = Katsayı parametreleri
- α = kesme noktası
- i = 1'den 12'e bankalar
- t = 2000'den 2015'e
- ε = hata terimi

Bu Tez kârlılığa dair harici ve dahili faktörlerin tüm boyutlarını içermez; ancak, yukarıda bahsi geçen modelden değişkenlerle sınırlı kalır. Değişkenler ayrıca bağımlı ve bağımsız değişkenler olarak sınıflandırılmıştır:

3.4.1 Bağımlı Değişkenler

3.4.1.1 Aktif Karlılığı

Aktif Karlılık; net gelirin toplam aktiflere bölünmesiyle hesaplanan orandır. Aktif Karlılık bankaların kârlılığının ölçülmesi için çalışmaların büyük kısmında kullanılmıştır. Aktif Karlılığın her bir aktif başına kazanılan kârı ölçer ve banka yönetiminin kâr üretmek üzere bankanın gerçek yatırım kaynaklarını ne kadar iyi kullandığını yansıtır (Sehrish Gul ve ark., 2011).

3.4.1.2 Özsermaye Karlılığı

Özsermaye karlılığı; net gelirin toplam özsermayeye bölünmesiyle hesaplanan bir kârlılık belirleyicisidir. Özsermaye Karlılığın, hissedarların yatırdığı sermaye miktarından üretilen kârlılığı ölçen orandır. Ayrıca, özsermaye karlılık hissedarın özsermayesinin içinden yüzdelik olarak geri getirilen gelirdir. Bu oran bize hissedarlar tarafından yatırılan paradan bankanın ne kadar verimli şekilde kâr üretebildiğini gösterir.

3.4.2 Bağımsız Değişkenler

3.4.2.1 Sermaye Yeterliliği

Sermaye Yeterliliği; banka sermayesinin riskine yönelik gücünü ölçmek için kullanılır, ölçü bankanın güvenliği ile sağlamlığını gösterir. Sermaye yeterliliği banka veya şirketin aktiflerinin yüzde kaçının yatırımcılara ait olup kaldıraç olarak kullanılmayacağını ve bu sebeple iflas durumunda borç sahiplerinin kontrolü altına girebilen yüzdelik kısmını belirleyen özsermayenin aktiflere oranıdır. Özsermayenin aktiflere oranı ne kadar yüksekse, aktiflerin o kadar büyük kısmı şirket ve yatırımcılarına ait olur.

Bazı şirket veya bankalar Özsermaye sahipliğinden meydana gelen toplam aktiflerinin oranıyla özellikle ilgilenirler; çünkü bu oran aynı miktar kazanç sağlamak üzere borçlanmaları gereken miktarı azaltabilir.

Özsermayenin toplam varlıklara oranını yüksek tutmak özellikle kazançlarını kredi faizlerinden sağlayan şirketler için faiz ödemelerinin kazançlarını aşması riskine karşı bir koruma sağlar. Normalde, banka zararlarının normal kazançlarla kapatılması beklenir. Ancak, normal kazançlar birtakım öngörülmeyen kayıpları absorbe edemeyebilir.

Bu sebeple, sermayenin olağandışı kayıpları absorbe edecek bir yastık görevi görmesi önemlidir. Yüksek sermaye miktarlarına sahip bankalar halka olduğu kadar hissedarlara daha yüksek düzeyde güven sağlar ve bu da ne zaman bir banka iflas riski olsa etkin şekilde ödenecek sermaye miktarı olduğunu gösterir.

Bu sayede; Sermaye Yeterlilik Oranı bankanın kârlılığını belirleme önemli bir değişken olur (Lım Meı Gee ve ark., 2015). Daha yüksek sermaye yeterliliği daha yüksek kârlılık ile sonuçlanır; çünkü daha yüksek sermayeli bankalar zarar ve risklere daha dayanıklı olup bu da nihayetinde daha yüksek kârlılık ile sonuçlanır.

3.4.2.2 Yönetim Kalitesi

Bu performans ölçüsü yönetimin üstünlüğüne ışık tutacaktır. Yönetimin görevi banka işlemlerinin düzgün ve sorunsuz bir şekilde yürümesini sağlamaktır. Al-Gazzar (2014) yönetim kalitesinin bankanın ne kadar etkin ve verimli şekilde güvenilir ve finansal açıdan güçlü mevduat sahiplerinden daha fazla mevduat aldığını ve kredileri güvenilir müşterilere vererek borçluların temerrüdünü azalttığını ölçtüğünü belirtir.

Toplam kredilerin Toplam Mevduatlara Oranı ise bankanın mevduatlarla fonlanan kredilerinin yüzdesini gösterir. Oran ne kadar yüksek olursa, banka yönetimi de o kadar etkili ve üstün olur. Ancak bu da müşteri mevduatlarının büyük kısmının kredilere bağlı olması sebebiyle likidite sorunlarını da beraberinde getirir. Oran çok yüksekse, bankaların öngörülmeyen fon gereksinimlerini karşılamak üzere yeterli likiditesi olmayabilir; oran çok düşükse bankalar mümkün olduğu kadar kazanç sağlamayabilir.

3.4.2.3 Kazanç Kalitesi

Kazanç Kalitesi: Gider gelir oranı finansal etkinliğin ölçüsü olup özellikle gelir beyanı kullanılarak bankanın finansal bilançosundan elde edilen bilgiye dayanarak belirlenir. Banka kazanç kalitesi ile etkinliğini ölçmek için, bankanın giderlerini kontrol ederek ve gelirlerini arttırarak sonucunda daha yüksek kârlar elde etme kabiliyetini değerlendirmeliyiz.

Çalışmamızda gelir gider oranı kazanç kalitesi ile verimliliği ölçmek için kullanılacaktır. Gider gelir oranı bankanın bir Türk Lirası (TL) gelir üretmek için yaptığı maliyet olarak tanımlanır. Bu sebeple, çalışmamızda gider gelir oranının düşük olmasını bekliyoruz, çünkü oran ne kadar düşükse banka tarafından o kadar çok kâr elde edilir.

3.4.2.4 Likidite

Likidite; Likit Aktiflerin Toplam Aktiflere Oranının ölçüsüdür. Bankalar likiditeyle ilgili bir sorun yaşarsa bunun iflasa yol açabilme ihtimali sebebiyle likidite tüm bankalar için son derece önemlidir. Bankanın likiditesi yalnızca likit aktifler kullanılarak borçla ödeme yapmak veya kredi fonlamak gibi tüm beklenen giderlerini karşılama kabiliyeti ile ölçülür.

İdeal olarak, banka diğer aktiflerini likidite etmek zorunda kalmadan her türlü beklenmedik giderini karşılamasını sağlayan belli bir likidite seviyesini korumalıdır.

Öngörülen pasiflere ilişkin olarak likit aktif ne kadar büyük olursa, bankanın likiditesi de o oranda büyük olacaktır. Likidite aktiflerin kolayca nakde çevrilme kabiliyetidir; diğer bir ifadeyle, bankanın kısa vadeli yükümlülüklerini karşılamak üzere nakit bazında yeterli kapasiteye sahip olmasıdır.

3.4.2.5 Banka Büyüklüğü

Bankanın Büyüklüğü Bankanın Kârlılığıyla ne gibi bir ilişkisi olduğunu değerlendirmek ve ayrıca ölçek ekonomisi teorisinin varlığını kanıtlamak için kullanılır. Endüstriyel ekonomik teorisi bize ölçek ekonomisi endüstride var olsaydı, o zaman daha büyük kurumların daha düşük maliyetlerde mal veya hizmet üretebilip daha verimli olabileceğini söyler ve sonunda kârlar da artış gösterir.

Genelde, daha büyük bankaların ölçek ekonomisine ulaşması ve daha yüksek kâr elde etmesi beklenir. Toplam aktiflerinin doğal logaritması banka büyüklüğünü ölçmek için vekil olarak kullanılır ve bu vekil büyüklükle ilişkili olası maliyet avantajlarını yakalayabilir. Bağımlı ve bağımsız değişkenler oran bazında ifade edildiğinden birim ölçümünün diğer oranlarla da tutarlı olması açısından toplam aktiflerin kaydını tutmak uygun olacaktır (Lım Meı Gee vd., 2015).

3.4.2.6 Gayrisafi Yurtiçi Hasıla

Gayrisafi Yurtiçi Hasıla bir ülkenin iş döngüsünü veya ekonomik büyümesini ifade etmek için kullanılan bir ölçüdür. Gayrisafi Yurtiçi Hasıla bankanın kârlılığının iş döngüsüne göre nasıl hareket ettiğini araştırmak üzere kullanılır. Literatüre göre, Gayrisafi Yurtiçi Hasıla ile kârlılık arasındaki ilişkinin olumlu olması beklenir.

Ekonomi koşulları yetersiz olduğunda, bu düşük kredi portföy kalitesi ile ilişkilendirilir. Bu da kredi kayıplarının artışını ve karşılık giderlerinin daha düşük kârlılığa çevrilmesini beraberinde getirir. Öte yandan, olumlu ekonomik koşullar kredi talebine yönelik artışla ilişkilendirilip borçlunun daha iyi ödeme kabiliyeti banka kârlılığını olumlu yönden etkiler (Brunilda ve Elvana, 2015). Ayrıca, iyi ekonomik büyüme iç borçluların borç ödeme kapasitesini iyileştirecek ve böylece banka başarılı şekilde borçlarını tahsil edip yenilerini verebildiğinden banka için temerrüt riskini azaltacaktır.

Ancak, araştırmacılar Gayrisafi Yurtiçi Hasıla ile banka karlılığının olumsuz bir ilişkisi olduğunu ve farklı yönlerde hareket ettiğini kanıtlamaktadır ve bu da konjonktür karşıtı hareketlerin varlığını işaret eder. Bu durum bankacılık sektöründeki rekabetin çok yoğun olmasından kaynaklanabilir ve bankaların ekonomik büyümeden istifade edememesine yol açabilir.

Bu sebeple, Gayrisafi Yurtiçi Hasıla bankanın kârlılığının ekonomik büyümeye göre nasıl hareket ettiğini çalışmak ve ayrıca bankaların Gayrisafi Yurtiçi Hasıla ile konjonktür yönünde mi yoksa konjonktür karşıtı hareket etmeye meyilli olup olmadığını incelemek üzere makroekonomik bir gösterge olarak kullanılır.

3.4.2.7 Enflasyon Oranı

Enflasyon oranı yüksek enflasyon oranlarının daha yüksek maliyetler ile beraber daha yüksek gelir ile ilişkisi olduğu bir ekonomide sürekli genel artış olarak tanımlanır. Ancak, Muda, Shaharuddin ve Embaya (2013) enflasyonun banka tarafından tamamen öngörülemediği durumlarda bunun maliyetlerin gelirlerden hızlı şekilde artmasına ve kârların azalmasına yol açacağını açıklamıştır.

Kısacası, enflasyon ile banka kârları arasındaki ilişki bankanın enflasyonu öngörme kabiliyetine dayanmaktadır. Enflasyon faiz oranı, aktif fiyatı, döviz kuru, işletme maliyeti, müşterilerin ihtiyaçları ve genel ekonomik ortam gibi farklı şekillerde bankaları etkilemektedir. Dolayısıyla, bu araştırma enflasyon maliyetin gerçek değeri ile banka gelirini etkileyeceğinden bankanın karlılığı üzerindeki etkisini araştırmak için makroekonomik bir belirleyici olarak enflasyonu içine alır.

3.5 Bulgular ve Yorumları

İslami bankalarının finansal performanslarını değerlendirmek için öncellikle tanımlayıcı istatiksel değerler hesaplanmıştır. Daha sonra değişkenler arasındaki ilişki için çoklu regresyon analizi uygulanmıştır.

Türk İslami bankalar ile Malezya İslami bankaların finansal performansı arasındaki farkları karşılaştırmak için, hesaplanan tanımlayıcı istatistikler Tablo 3.3 ve Tablo 3.4'de gösterilmiştir.

Tablo 3.3 Türk İslam Bankalarının Betimsel İstatistikler

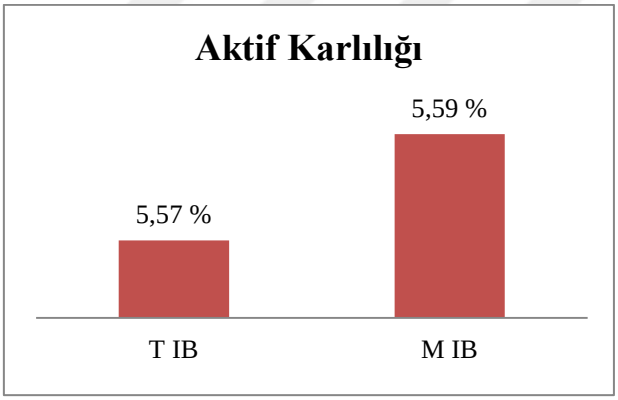
Değişkenler	Ortalama	Standart sapma	En az	En fazla
AKO	5,5738	2,9120	-0,6297	10,093
ÖKO	50,575	22,362	2,8869	83,461
SYO	37,103	11,205	21,9685	56,92
YKO	27,920	64,215	209,145	402,43
KKO	25,393	9485,7	101,478	38110
LAO	54,847	13,921	25,421	81,451
BBO	1181,3	171,65	903,95	1420,1
GSYH	565,22	223,60	196,01	823,1
ENFO	13,750	15,5970	6,280	68,53

Tablo 3.4 Malezya İslam Bankalarının Betimsel İstatistik

Değişkenler	Ortalama	Standart sapma	En az	En fazla
AKO	5,5927	2,6732	3,3041	14,0801
ÖKO	41,333	35,639	22,071	171,788
SYO	40,519	18,1835	13,710	76,3370
YKO	41,099	376,813	119,88	1116,47
KKO	11,799	23,130	82,490	185,305
LAO	74,164	8,8138	58,818	91,4269
BBO	2169,3	1513,40	2,5420	3395,22
GSYH	208,81	94,970	92,780	356,890
ENFO	3,8188	4,21760	-6,0000	10,4000

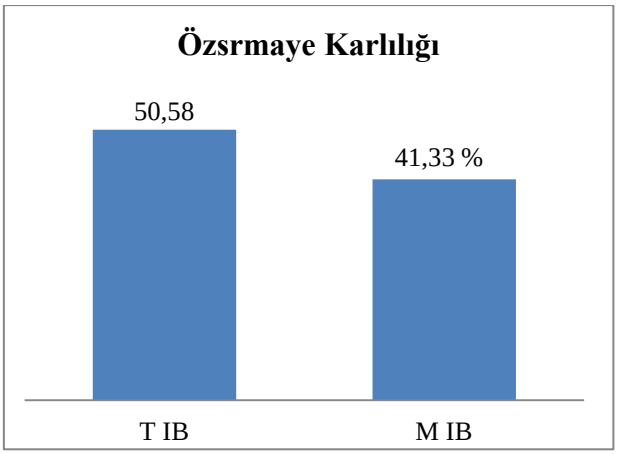
Aktif Karlılığının Oranı ve Özsermaye Karlılığının Orani pozitif ortalama değere sahiptir.

Aktif Kârlılığı: Malezya İslam bankaların aktif karlılığı (% 5,59) olup Türk İslami bankasının % 5,57'inde ile daha yüksektir, bu da Malezya İslami bankaların yönetim etkinliğinin Türk İslami bankalara göre daha yüksek olduğunu gösterir. Ayrıca Malezya İslami banka idarecilerinin kâr üretmek amacıyla bankanın gerçek yatırım kaynaklarını ne kadar iyi kullandığını da gösterir.

Şekil 3.1 Aktif Kârlılığı

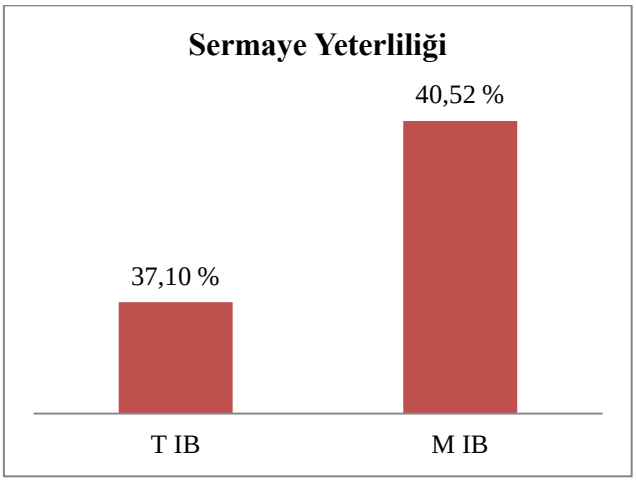
Özsermaye Karlılığı: Türk islami bankaların özsermaye karlılığı Malezya İslami bankalrın % 41,33'ününe göre % 50,58 ile daha yüksektir; bu da Türk İslam bankaların ne kadar etkin olduğunu ve hissedarlar tarafından yatırılan paradan nasıl kâr üretebildiklerini gösterir. Aynı zamanda, Türkiye'deki islam bankaların ne kadar güçlü ve sağlam olduğunu göstermektedir, çünkü varlıklarının yarıdan fazlası banka ortaklarına aittir.

Şekil 3.2 Özsermaye Karlılığı

Sermaye Yeterlilik Oranı: Malezya islami bankaların Sermaye Yeterliliğin Oranı Türkiye islam bankaların sermaye yeterliliğinden % 37,10 daha yüksektir % 40,52; bu da dolayısıyla Malazya islami bankaların gücünü gösterir.

Oran ne kadar yüksekse, banka o kadar kaldıraçlıdır, bu da şirket aktiflerinin büyük bir yüzde oranının şirket ve yatırımcılara ait olduğu anlamına gelmektedir. Bu sebeple sermaye olağandışı zararları absorbe etmek amacıyla yastık görevi görmesi açısından önemlidir. Bu durumda, Malezya İslami bankalar her türlü beklenmedik zarara veya öngörülen olaylara karşı daha dayanıklıdır.

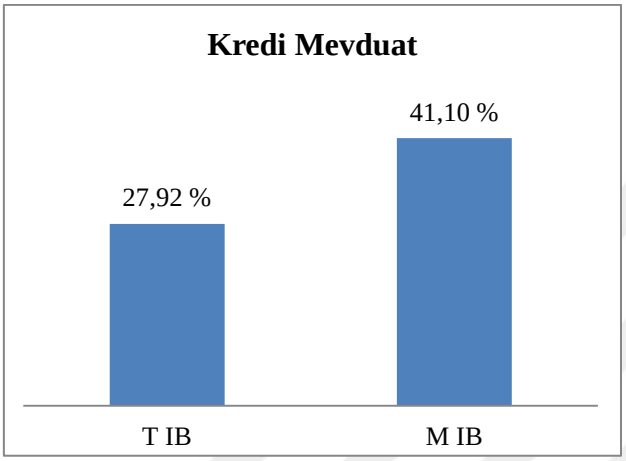

Şekil 3.3 Sermaye Yeterlilik

Yönetim Kalitesi: Malezya İslam bankaların *Kredi Mevduat Oranı* % 41.09 olup Türk İslami bankasının % 27.92'inde ile daha yüksektir. Malazya'daki İslam bankalarının kredisi yüksek olmasına rağmen, şimdi bir sorun yok ve likidite sorunlar yaratabilir düzeyde ulaşmış olmadığını söyleyebiliriz.

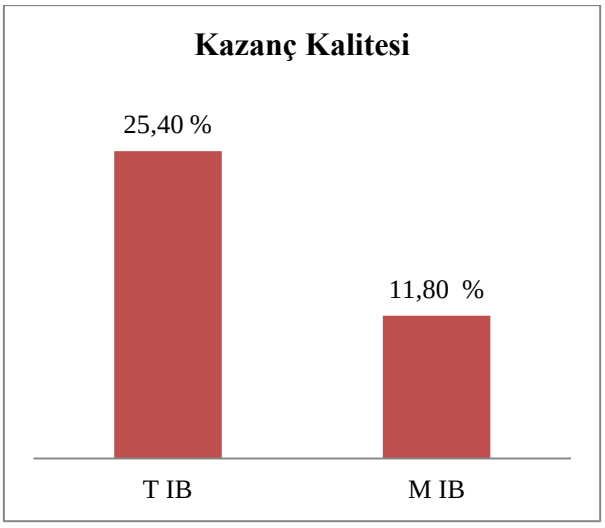
Öte yandan, Türkiye'deki İslam bankalarının *Kredi Mevduat Oranı* % 27,92, Malezya'daki İslami bankalara göre % 41,09 daha düşüktür. Ama iki bankanın kredi oranı normal olduğunu söyleyebiliriz.

İslam bankaların çalıştığı prensipleri anladıktan sonra, İslami bankaların kredi oranı, geleneksel bankalara göre daha düşük bir kredi oranı sahip olduğunu sürpriz yoktur. Geleneksel bankaların aksine, İslami bankalar faiz karşılığında kredi ödeme işlemi sağlanmamaktadır.

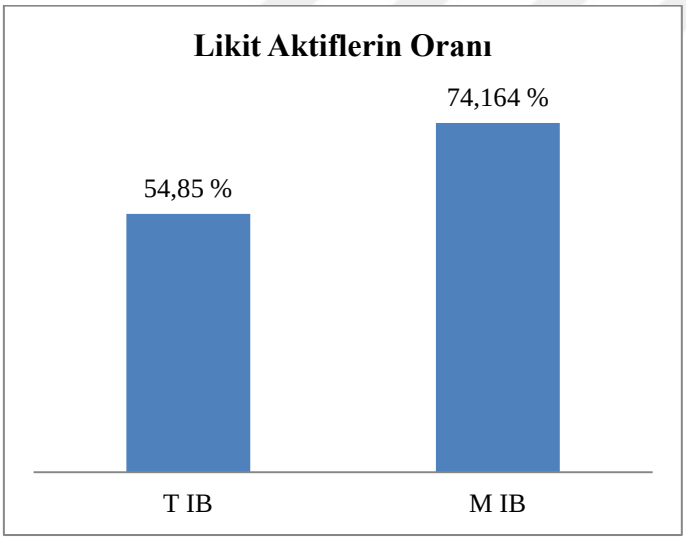
Şekil 3.4 Kredi Mevduat

Kazanç kalitesinde ise; Malezya İslami bankaların % 11,80 ile, Türk islami bankaların % 25,40'ından daha düşük bir gider oranı olması sebebiyle Malezya İslami bankaların hakim olduğunu söyleyebiliriz. Yüzde oranı ne kadar düşükse, banka o kadar iyi bir pozisyondadır ve genelde % 60'tan düşük bir oran bankanın güçlü bir durumda olduğu anlamına gelirken, % 80'in üstüne çıkılması bankanın piyasadaki değişikliklere karşı daha hassas olacağını ifade etmektedir.

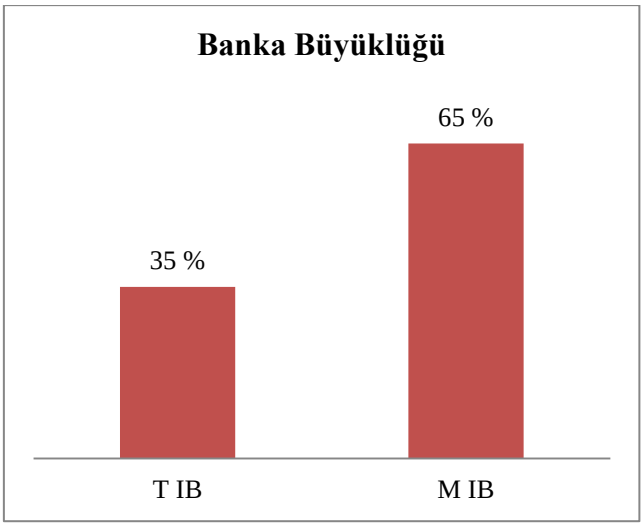
Şekil 3.5 Kazanç Kalitesi

Likit Aktiflerin Toplam Aktiflere Oranı: Malezya İslami bankaların bir sene içinde nakde çevrilebilen daha fazla likit aktifi bulunur. Malezya İslami bankaların likidite oranları % 74,16 iken Türk İslami bankaların likidite oranları % 54,84'dir.

Şekil 3.6 Likit Aktiflerin Toplam Aktiflere Oranı

Banka Büyüklüğü: Toplam aktiflerin logaritmasını kullanarak bankanın büyüklüğünü bulduk, betimsel tablolar 3.3 ve 3.4 her iki bankanın büyüklük ortalamasını göstermektedir. Malezya İslam bankaların banka büyüklüğün oranı % 65 olup Türk İslami bankasının büyüklük oranı % 35'inde ile daha yüksektir.

Şekil 3.7 Bank Büyüklüğü Oranı (BBO)

3.5.1 Korelasyon Analizi

Korelasyon iki veya daha çok değişken arasındaki ilişkinin derecesini ölçmeye ve analiz etmeye yardımcı olan istatistiksel bir araçtır. Korelasyon analizi iki veya daha çok değişken arasındaki ilişkiyi ele alır. Korelasyon analizi tüm değişkenler arasındaki bağlantıları göstermek için yapılmıştır. Korelasyon sonuçları Tablo 3.5 ve Tablo 3.6'da gösterilmiştir.

Korelasyon analizi: Türkiye İslam bankalarının korelasyon analizi ve (ii) Malezya İslam bankalarının korelasyon analizi olmak üzere iki tabloda ifade edilmektedir. Korelasyon Analizi; bağımsız değişkenler bağımlı değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü ve gücünü görmek için uygulanır. Korelasyonun diğer bir amacı ise çoklu eşdoğrusallık problemini, diğer bir deyişle, bağımsız değişkenlerin birbirleriyle yüksek oranda ilişki olup olmadığını test etmektir.

Tablo 3.5 Türkiye'deki İslam Bankalarının Korelasyon Analizi

	AKO	ÖKO	SYO	YKO	KKO	LAO	BBO	GSYH	ENFO	KUD
AKO	1.000.000									
ÖKO	-0.023908	1.000.000								
SYO	-0.505953	-0.021870	1.000.000							
YKO	-0.556754	0.678124	0.544476	1.000.000						
KKO	0.370221	0.166848	-0.621641	-0.143440	1.000.000					
LAO	-0.094839	-0.360125	0.674383	0.029181	-0.672551	1.000.000				
BBO	0.725720	0.106333	-0.635252	-0.540805	0.244943	-0.175985	1.000.000			
GSYH	0.083918	0.067802	0.314607	0.353606	0.180269	0.305045	-0.311219	1.000.000		
ENFO	-0.573077	-0.098056	0.794293	0.322105	-0.762399	0.718039	-0.394381	0.012344	1.000.000	
KUD	0.132593	0.048243	0.290290	0.209084	0.000778	0.465310	0.077770	0.675262	0.069642	1.000.000

Tablo 3.5'te Türkiye'deki islami bankaların korelasyon analizi Sermaye Yeterlilik (SY), Yönetim Kalitesi (YK), Likidite (LO) ve Enflasyon Oranın (ENFO) Aktif Karlılık (ROA) ile olumsuz bir ilişki olduğunu göstermektedir.
Kazanç kalitesi (KK), Banka Büyüklüğü (BB) ve Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYH) Aktif Karlılığı (ROA) ile olumlu bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Ancak, Özsermaye Karlılık (ROE) ile bu değişkenlerle olan ilişkisine bakarsak, Özsermaye karlılığının (ROE) Yönetim kalitesi (YK), Banka büyüklüğü (BB) ve Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYH) ile olumlu bir korelasyonu vardır.
Diğer taraftan, Sermaye Yeterlilik (SY), Likidite (LO) ve Enflasyon Oranının (ENFO) Özsermaye karlılığı (ROE) ile ters bir korelasyonu bulunmaktadır.

Tablo 3.6 Malezya'daki İslam Bankalarının Korelasyon Analizi

	AKO	ÖKO	SYO	YKO	KKO	LAO	BBO	GSYH	ENFO	KUD
AKO	1.000000									
ÖKO	0.055451	1.000000								
SYO	0.418871	-0.383869	1.000000							
YKO	-0.007352	-0.242160	0.449052	1.000000						
KKO	-0.017519	-0.513597	0.273105	0.123201	1.000000					
LAO	-0.033523	-0.065527	-0.020680	-0.213697	-0.264432	1.000.000				
BBO	0.230989	0.174014	0.462107	0.471855	0.212736	-0.106059	1.000.000			
GSYH	0.327599	-0.098182	0.588626	0.848630	0.039767	-0.144240	0.766851	1.000.000		
ENFO	-0.269384	0.038744	-0.037825	-0.283422	-0.147514	-0.331070	-0.003756	-0.149747	1.000.000	
KUD	-0.058252	-0.064668	0.260290	-0.041607	-0.084634	0.159000	0.216021	0.061776	0.416112	1.000.000

Son olarak, Tablo 3.6'da: Malezya'daki islami bankalarının korelasyon analizi yapacak olursak; Sermaye Yeterliliği (SY), Banka Büyüklüğü (BB) ve Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYH) Aktif karlılığı (ROA) ile olumlu bir ilişkisi bulunmaktadır. Yönetim kalitesi (YK), Kazanç kalitesi (KK), Likidite (LO) ve Enflasyon Oranın (ENFO) Aktif karlılığı (ROA) ile olumsuz bir korelasyonu sahip olduğunu göstermektedir.

Öte yandan; Özsermaye karlılığı (ROE) ve açıklayıcı değişkenler arasındaki ilişkiye bakacak olursak; Özsermaye karlılığının (ROE) Sermaye Yeterliliği (SY), Yönetim kalitesi (YK), Kazanç kalitesi (KK), Likidite (LO) ve Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYH) ile olumsuz bir ilişkisi olduğunu bulduk. Banka Büyüklüğü (BB) ve Enflasyon Oranın (ENFO) Özsermaye karlılığı (ROE) ile olumlu bir ilişkisi bulunmaktadır.

3.5.2 Regresyon Analizi

Bu bölümde, bağımsız veya açıklayıcı değişkenlerdeki herhangi bir değişikliğin, bağımlı değişkenden performans etkilediğini açıklamak amacıyla hem Türk İslami bankalar hem de Malezya İslami bankalar için regresyon analizi yapılmıştır.

Tablo 3.7 Türkiye ve Malezya İslam Bankalarının Regresyon Analizi

Türkiye'deki İslami bankalar				**Malezya'daki İslami bankalar**			
Aktif karlılık Oranı (ROA)				**Aktif karlılık Oranı (**ROA)			
Değişkenler	**Katsayı**	**t-istatiği**	**Olasılık**	**Değişkenler**	**Katsayı**	**t-istatiği**	**Olasılık**
C	0.166078	0.310181	0.7655	C	1.102.384	1.978.159	0.0884
SYO	0.232062	2.321.760	0.0433*	SYO	0.031630	1.111.125	0.3032
YKO	-0.006086	-0.978772	0.3603	YKO	-0.014278	-5.738.680	0.0007**
KKO	-3.84E-07	-0.008711	0.9933	KKO	0.005121	0.249218	0.8103
LAO	0.117188	1.344.015	0.2209	LAO	-0.141855	-2.709.963	0.0302*
BBO	0.019351	5.028.961	0.0015*	BBO	-0.001479	-2.844.607	0.0249*
GSYH	0.026994	2.466.670	0.0430*	GSYH	0.066451	4.497.610	0.0028**
ENFO	-0.148083	-3.599.746	0.0087**	ENFO	-0.455533	-3.838.865	0.0064**
KUD	-4.430.522	-2.729.545	0.0294*	KUD	2.290.313	1.237.387	0.2558
R-squared			0.915969	R-squared			0.880960
Adjusted R-squared			0.819934	Adjusted R-squared			0.744914
S.E. of regression			2.124.405	S.E. of regression			1.350.133
Sum squared resid			3.159.168	Sum squared resid			1.276.001
Log likelihood			-2.814.546	Log likelihood			-2.089.283
F-statistic			9.537.862	F-statistic			6.475.464
Prob(F-statistic)			0.003768	Prob(F-statistic)			0.011679

* % 5 anlamlılık saviyesinde istatiksel olarak anlamlıdır.

** % 1 anlamlılık saviyesinde istatiksel olarak anlamlıdır.

Türk ve Malezya'daki İslami bankaların regresyon analizi sonuçlarının üzerinden kârlılık belirleyicileri ve açıklayıcı değişkenler arasındaki ilişkiyi kıyaslayarak ayrı ayrı inceleyeceğiz. Karlılık belirleyici faktörler ve açıklayıcı değişkenler arasındaki ilişkiyi saptamak üzere, Türkiye ve Malezya İslami Bankalarının Regresyon analizlerini inceledik.

İlginç bir şekilde, Türkiye İslami bankaların Sermaye Yeterliliği (SY) Aktif Karlılığı ile (ROA) ilişkisinin tahmin edilen katsayısı pozitiftir ve %5 seviyesinde istatistiki önem arz etmektedir. Aynı zamanda Sermaye Yeterliliği (SY) ve Özsermaye Karlılığı (ROE) arasında pozitif ve istatistiki olarak önem arz etmeyen bir ilişki bulunmaktadır.

Öte yandan Malezya İslami bankaların Sermaye Yeterliliği (SY) ve Aktif Karlılığı (ROA) arasında pozitif ve istatistiki olarak önem arz etmeyen bir ilişki bulunmaktayken,

Sermaye Yeterliliği (SY) ve Özsermaye Karlılığı (ROE) arasında negatif ve istatistiki olarak önem arz etmeyen bir ilişki bulunmaktadır.

Tablo 3.8 Türkiye ve Malezya İslam Bankalarının Regresyon Analizi

Türkiye'deki İslami bankalar				**Malezya'daki islami bankalar**			
Özsermaye Karlılık **(ÖKO)**				Özsermaye Karlılık **(ÖKO)**			
Değişkenler	**Katsayı**	**t-istatiği**	**Olasılık**	**Değişkenler**	**Katsayı**	**t-istatiği**	**Olasılık**
C	0.893722	0.220529	0.8318	C	3.570.964	3.560.586	0.0092**
SYO	0.093492	0.123581	0.9051	SYO	-0.154452	-0.301484	0.7718
YKO	0.218448	4.641.597	0.0024 **	YKO	0.010079	0.225111	0.8283
KKO	-4.52E-05	-0.135541	0.8960	KKO	-1.338.965	-3.620.573	0.0085**
LAO	-0.401187	-0.607893	0.5625	LAO	-1.594.071	-1.692.135	0.1345
BBO	0.086879	2.982.989	0.0204 *	BBO	0.027536	2.943.296	0.0216*
GSYH	0.040091	0.484013	0.6432	GSYH	-0.413114	-1.553.666	0.1642
ENFO	-0.046304	-0.148712	0.8860	ENFO	-2.609.446	-1.221.911	0.2613
KUD	-1.049.821	-0.854498	0.4211	KUD	-1.520.597	-0.456492	0.6619
R-squared			0.868892	R-squared			0.783081
Adjusted R-squared			0.719053	Adjusted R-squared			0.535173
S.E. of regression			1.607.967	S.E. of regression			2.429.788
Sum squared resid			1.809.891	Sum squared resid			4.132.710
Log likelihood			-6.053.048	Log likelihood			-6.713.582
F-statistic			5.798.865	F-statistic			3.158.756
Prob(F-statistic)			0.015878	Prob(F-statistic)			0.007367

* % 5 anlamlılık saviyesinde istatiksel olarak anlamlıdır.

** % 1 anlamlılık saviyesinde istatiksel olarak anlamlıdır.

Bu bulgu, Sermaye Yeterlılığı (SY), Türkiye İslami bankalarının karlılığını pozitif ve istatistiki olarak önemli arz eden bir düzeyde etkilediğini göstermektedir ve bu da toplam özsermaye oranındaki artışın bu bankaların karlılığını arttıracağını ve aynı şekilde karlılıktaki artışın özsermaye oranını arttıracağını göstermektedir. Türkiye'deki İslami bankalara ilişkin bu bulgular, Asikhia Olalekan ve Sokefun Adeyinka'nın (2013), bankanın Sermaye Yeterliliği ve Karlılığı arasında pozitif ve istatistiki olarak önem arz eden bir ilişki olduğuna ilişkin ortaya koydukları sonuçla tutarlılık göstermektedir. Ancak, Malezya İslami bankalara ilişkin bulgularla çelişmektedir.

Türkiye'deki İslami bankaların Yönetim Kalitesi (YK) ve Aktif Karlılılığı (ROA) arasındaki ilişki katsayıları negatif ve istatistiki olarak önem arz etmezken, Yönetim Kalitesi (YK), Özsermaye Karlılığıyla (ROE) arasında pozitif ve istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Malezya bankaları örneğinde, Yönetim Kalitesi (YK) ve Aktif Karlılık (ROA) ile arasındaki ilişki katsayısı negatif ve istatistiki olarak önem arz ederken, Yönetim Kalitesi (YK), Özsermaye Karlılığıyla (ROE) arasında pozitif ve istatistiki olarak önem arz etmeyen bir ilişki bulunmaktadır. Malezya bankalarına ilişkin Yönetim Kalitesi (YK) bulguları, Haroon ve Jabber'in (2014) bankaların karlılığı ve daha yüksek kredi oranları arasında negatif bir ilişki olduğuna dair bulgularla tutarlılık göstermektedir. Ancak bu sonuç, Türkiye İslami, bankalarla ilgili, Aktif Karlılık (ROA) açısından istatistiki olarak anlamlı bir ilişki olmadığına dair bulgularla çelişmektedir.

Bankalar genelde kredi veren ve alanlar arasında arabulucu bir role sahip olduğu için, Türkiye İslami bankaların Yönetim Kalitesi (YK) istatistiki olarak önem arz etmesini bekliyorduk. Türkiye'deki İslami bankaların Kazanç Kalitesi (KK) ile Aktif Karlılık (ROA) ve Özsermaye Karlılığıyla (ROE) arasındaki ilişki katsayısı negatiftir ve istatistiki olarak önem arz etmemektedir.

Öte yandan Malezya'daki İslami bankaların Kazanç Kalitesi (KK) ve Aktif Karlılılığı (ROA) arasındaki ilişki katsayısı pozitif ve istatistiki bir önem arz etmemekteyken, Kazanç Kalitesi (KK) ve Özsermaye Karlılığı (ROE) arasında, negatif ve istatistiki olarak %5 seviyesinde önem arz eden bir ilişki bulunmaktadır.

Bu bulgu, Kazanç Kalitesi (KK) oranındaki artışın, Malezya İslami bankasının Özsermaye Karlılığını (ROE) düşürdüğünü göstermekte ancak her iki bankanın da Aktif Karlılığı (ROA) üzerinde bir etki göstermemektedir.

Türkiye'deki İslami bankaların Likit Oranı (LO) ile, Aktif Karlılık (ROA) ve Özsermaye Karlılık (ROE) arasında pozitif ve istatistiki olarak önem arz etmeyen bir ilişkisi bulunmaktadır.

Öte yandan, Malezya'daki İslami bankaların Likit Oranı (LO) ve Aktif Karlılığı (ROA) arasındaki ilişki katsayısı negatif ve istatistiki olarak %5 seviyesinde önem arz ederken, Likit Oranı (LO) ile Özsermaye Karlılığı (ROE) arasında negatif ve istatistiki olarak önem arz etmeyen bir ilişki bulunmaktadır. Malezya İslami bankalara ilişkin bulgular, likidite ve karlılık arasında önemli bir negatif ilişki olduğunu ortaya koyan geçmiş çalışmaların bulgularıyla (Vieira, 2010: 31) örtüşmemektedir. Türkiye'deki İslami bankaların Banka büyüklüğü (BB) ile Aktif Karlılık (ROA) ve Özsermaye Karlılığıyla (ROE) arasında pozitif ve istatistiki olarak %5 seviyesinde önem arz eden bir ilişki bulunmaktadır.

Malezya İslami bankaların Banka Büyüklüğü (BB) ve Aktif Karlılığı (ROA) arasındaki ilişki katsayısı negatiftir ve istatistiki bir önem taşımaktadır. Aynı zamanda Malezya İslami bankalarının Banka Büyüklüğü ve Özsermaye Karlılığı arasında positif ve

istatistiki olarak önem arz eden bir ilişki bulunmaktadır. Bu pozitif ilişkiyi şu şekilde yorumlayabiliriz: [Tablo 3.3 ve 3.4]'deki tanımlayıcı istatistiklerde gördüğümüz üzere, Türkiye İslami bankasının büyüklüğü, Malezya İslami bankalarından küçüktür ve alışıldığı üzere daha küçük veya orta büyüklükteki büyümekte olan bankalar genellikle ekonomik ölçekten avantaj elde etmektedirler.

Bu nedenle bu durumda, bankanın büyüklüğü arttığında karlılığı artar ve karlılığı arttığında büyüklüğü artar. Öte yandan bir bankanın büyüklüğü, büyüklük sınırına ulaştığında, negatif ölçek ekonomisi olarak adlandırılan durum baş gösterir ve bu da banka büyüklüğünün artmasıyla karlılığın düşüşünü ve tam tersi ilişkiyi ifade eder.

Gayrisafi Yurtiçi Hasılanın (GSYH), Türkiye'deki İslami bankaların Aktif Karlılığıyla (ROA) arasında pozitif ve istatistiki önem arz eden bir ilişki bulunmaktadır. Aynı zamanda Gayrisafi Yurtiçi Hasılanın (GSYH) ve Özsermaye Karlılığı (ROE) arasında pozitif ve istatistiki olarak önem arz etmeyen bir ilişki bulunmaktadır. Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın (GSYH)'nin, bir bankanın karlılığına, pozitif ve dikkate değer bir ilişki üzerinden katkıda bulunduğunu ortaya koymuşlardır. Bu bulgu, Gayrisafi Yurtiçi Hasılanın (GSYH)'nin artmasının sonucunda, iş adamlar bankalardan borç almak istediklerini ve bankaların krediler vererek ve yatırım yaptığını ve bu dönemde banka karlılığının arttığını göstermektedir. Gayrisafi Yurtiçi Hasılanın (GSYH) trendinin pozitif olması halinde, bankaların karlılığını da etkilemektedir ve tersi durum da geçerlidir.

Enflasyon (ENFO), Bu değişken, her iki banka için de Aktif Karlılığı (ROA) negatif olarak ve istatistiki olarak kayda değer bir şekilde etkilemektedir. Ancak Enflasyonun, Özsermaye Karlılığı (ROE) üzerindeki etkilerine baktığımızda, Enflasyon ve Özsermaye Karlılığı (ROE) arasında negatif ve istatistiki olarak kayda değer olmayan bir ilişki olduğunu görmekteyiz. Bu sonuca dayanarak, enflasyon ve karlılık arasında dolaylı bir orantısallık olduğunu söyleyebiliriz ve bu enflasyon arttığında banka karlılığının azaldığı ve tersi durumun da geçerli olduğu anlamına gelmektedir. Öte yandan, Waqas Tariq vd. (2014), enflasyon oranının, banka karlılığının pozitif olarak etkileyen önemli bir faktör olduğunu ortaya koymuşlardır. Ancak bizim bulgularımız, Waqas Tariq vd. (2014) tarafından açıklanan sonuçla çelişmektedir.

Kukla Değişken (KUD), Türkiye İslami bankalarının Kukla değişkeni ve Aktif Karlılığı (ROA) arasındaki ilişki katsayısı negatiftir ve istatistiki önem taşımaktadır. Aynı zamanda Kukla değişken ve Özsermaye Karlılığı (ROE) arasında negatif ve istatistiki olarak önem arz etmeyen bir ilişki bulunmaktadır. Elde edilen sonuçlara göre; Kukla değişkenin Malezya İslami bankaların karlılığı üzerinde bir etkisi olmadığı görülmüştür.

Bu bulguya dayanarak, 2008 ekonomik krizinin Türkiye'deki İslami bankaların karlılığını etkilediği sonucuna varabiliriz. Ancak bizim sonuçlarımıza göre, bu ekonomik krizler Malezya İslami bankalarını etkilememiştir.

Tablo 3.9 Oluşturulan Hipotezlerin Özeti

Hipotezler	**Türkiye'deki İslami bankalar**		**Malezya'daki İslami bankalar**	
	Model 1 (ROA)	**Model 2 (ROE)**	**Model 1 (ROA)**	**Model 2 (ROE)**
H1.1: Sermaye yeterliliği bankaların kârlılığını açıklamada önemlidir.	Kabul	Red	Red	Red
H1.2: Yönetim kalitesi bankaların kârlılığını açıklamada önemlidir.	Red	Kabul	Kabul	Red
H1.3: Kazanç kalitesi bankaların kârlılığını açıklamada önemlidir.	Red	Red	Red	Kabul
H1.4: Likidite bankaların kârlılığını açıklamada önemlidir.	Red	Red	Kabul	Red
H1.5: Banka büyüklüğü bankaların kârlılığını açıklamada önemlidir.	Kabul	Kabul	Kabul	Kabul
H1.6: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla bankaların kârlılığını açıklamada önemlidir.	Kabul	Red	Kabul	Red
H1.7: Enflasyon oranı bankaların karlılığını açıklamada önemlidir.	Kabul	Red	Kabul	Red

SONUÇ

Çoklu regresyon analizi yöntemiyle bankaya özgü özellikler ve makroekonomik göstergeler ile Türkiye'deki ve Malezya'daki İslami bankaların performansları arasındaki ilişkiye incelenmese çalışmıştır. Bu araştırmadaki tanımlayıcı istatistiklere göre, Türkiye'deki İslami bankalar; Özsermaye Karlılığı ve Yönetim Kalitesi bakımından daha iyi performans göstermekteyken, Malezya İslami bankalar; Sermaye Yeterliliği, Gelir Kalitesi ve Aktif Karlılık bakımından daha iyi performans göstermektedir.

Bu çalışmada, hem Türkiye, hem de Malezya'daki İslami bankaların performanslarına etki etmesi beklenen değişkenler olarak: Sermaye Yeterliliği, Yönetim Kalitesi, Kazanç Kalitesi, Likit Oranı, Banka Büyüklüğü, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla, ve Enflasyon Oranı değerlendirilmiştir.

Regresyon analizinde; Banka Büyüklüğü, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla ve Enflasyon gibi karlılık belirleyici faktörler, hem Malezya, hem de Türkiye'deki İslami bankaların Aktif Karlılığı üzerinde önemli bir etkisi olduğu tespit edildi.

Sermaye yeterliliği ve Kukla değişken gibi bağımsız değişkenlerin, Türkiye'deki İslami bankaların aktıf karlılıkları üzerinde istatistiki olarak önemli olduğu görüldü. Ancak, aynı faktörler Malezya'daki İslami bankaların aktif karlılığı açısından istatistiki olarak anlamsız bulundu.

Aynı zamanda; Kalite Yönetimi ve Likit Oranı, Malezya'daki İslami bankaların Aktıf Karlılığı için istatistiki önem arz ederken, Türkiye'deki İslami bankaların aktıf karlılığı için istatistiki bir önem arz etmemektedir. Fakat Kazanç Kalitesi faktörüne baktığımızda, her iki bankaların (Türk İslami bankalar ve Malezya İslami bankalar) Aktif Karlılığı üzerinde bir etkisi olmadığını görüyoruz.

Elde edilen sonuçlara göre Türkiye'de ve Malezya'da faaliyette bulunan İslami bankalara aşağıda belirtilen öneriler sunulabilir:

Yüksek özsermaye oranının, daha yüksek güvence sunması ve bu bankalara üstünlük sağlaması nedeniyle, odaklanması önerler; Türkiye'deki İslami bankalara, özsermaye seviyelerini yükseltmeye odaklanmalıdır. Bu üstünlük daha yüksek karlılık ve daha iyi performansın önünü açacaktır.

Ayrıca, Banka büyüklüğünün artması, onlara ölçek ekonomisinin tüm avantajlarını sunduğundan, Türkiye'deki İslami bankalar banka büyüklüğüne odaklanmalıdır. Türkiye'deki İslami bankaların banka büyüklüğünü arttırırsa, karlılığın artacağını ifade etmektedir ve tersi durumun da geçerli olduğu anlamına gelmektedir.

Malezya'daki İslami bankalara ise, Kredi-Mevduat Oranı değişkenini asgari seviyeye çekmesi önerilmektedir. Kredi-Mevduat Oranın artması, banka karlılığını düşürecektir.

Bulgularımıza göre, Malezya'daki İslami bankaların Banka büyüklüğü artırırsa, Malezya'daki İslami bankaların Aktif Karlılığını bir büyüme katkısı olmamaktadır ve tam tersini de doğrudur. Negatif ölçek ekonomisi olarak adlandırılan durumda faaliyet gösterdikleri için, bankalarının büyüklüklerinin artması, bankanın Aktif Karlılığını düşmesine neden olmaktadır.

KAYNAKÇA

Acar, O., (2012). Müşaraka Kavramı. http://www.okanacar.com/2012/07/musaraka-nedir.html

Ahmed, M. İ., Masood, T. and Khan, M. S. (2010), Problems and Prospects of Islamic Banking: a case Study of Takaful: 6, http://mpra.ub.uni muenchen.de/22232/1/MPRA_paper_22232.pdf.

Alpan, E., ve Pillia, P., (2008), 50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye'de Bankacılık Sistemi 1958-2007: 14.

Ansari, Sanaullah - Rehman, Atiqa (2010), "Financial Performance of Islamic and Conventional Banks in Pakistan: A Comparative Study", 8th International Conference on Islamic Economics and Finance, http://conference.qfis.edu.qa/app/media/287.

Ardor, H. (2012). Türkiye'de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi. İstanbul: 20.

Arabacı, H., (2015). Türk Katılım Bankacılığında Fon Kullandırma Yöntemleri: 25.

Asikhia Olalekan and Sokefun Adeyinka (2013), Capital Adequacy And Banks' Profitability: An Empirical Evidence From Nigeria.

Asutay, M., (2011). İslam Moral Ekonomisi ve İslami Bankacılığın Açmazları. Dünya Bülteni: 2.

Aydın, N., Delikanlı, I., ve Erdal, L., (2012). Bankacılık ve Sigortacılığa Giriş. Eskişehir: 64.

Aykaç, G., Dağlaroğlu, T., Öztürk, F., ve Eruygur, O., (2012), Türkiye'de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi: 26.

Ayrıçay, Y., Ada, Ş. ve Kaya, A., (2013). Katılım Bankacılığının Gelişiminin Önündeki Engeller Bir Araştırması: 121.

Bayındır, Ş., (2014), "İslami Finansta Para ve Sermaye Piyasası İşlemleri (Tarihsel Gelişimi ve Mevcut Durumu): Konferens sunumu / İstanbul Üniversitesi; Istanbulda.

Bayındır, S., (2015), Asya ve Afrika Kültürün Dünyaya Bir Armağanı: 25.

Bozkaya, M., Karapınar, A., ve Bayırlı, R., (2013). Bankalarda Kredi Yönetimi. http://ds.anadolu.edu.tr/eKitap/BSI201U.pdf, (erişim tarihi: 02.2015): 32

Bayrakdaroğlu, A., (2013). Bankacılık & Sigortacılık: 19.

Bilir, A., (2010). Katılım Bankalarında Müşteri Memnuniyetinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: 11

Bilge, F., (2015). Dünyada ve Türkiye'de Faizsiz Bankacılık Uygulamaları ve 2008 Sürecinde Faizsiz Bankaların ve Konvansiyonel Bankaların Performansı Üzerinde Bir Analiz: 11.

Brunilda, D., ve Elvana, M., (2015). Factors İnfluencing The Bank Profitability- Empirical Evidence From Albania.

Büyükakın, F., ve Önyılmaz, O., (2012), Faizsiz Finansman Bonosu Sukuk ve Türkiye Uygulamaları: 5

Buğan, M., (2015). Katılım Bankaları ile Konvansiyonel Bankaların Etkinliklerinin VZA ve Malquist TFV Endeksi ile Karşılaştırılması. Gaziantep Üniversitesi. Gaziantep.

Canbaz, M. F. ve Demir, Z., (2013). Katılım Bankacılığın Türk Bankacılık Sistemindeki Yeri, çalışma şekli, Enstrumanları ve Performans Analizi: 3.

Cengiz, V., (2013). Finansal Piyasalarda Bilgi Problemlerinin Çözümünde Bankaların Rölü. The Journal Of Knowledge Economy & Knowledge Management: 154.

Coşkun, M., Özcan, A., ve Çiftçi, C., (2012). Türkiye'de Bankacılık Sektörü Piyasası Yapısı, Firma Davranışları ve rekabet Analizi. Türkiye Bankalar Birliği. İstanbul: 20.

Coşan, S. (2016), "Kurumsal ve Ticari Bankacılık Açısından Katılım Bankalarının Etkinliğinin Ölçülmesi Ölçülmesi: Türkiye Örneği İslami Finans", Celal Bayram Üniversitesi, Manisa: 36-37.

Çeker, O., (1990). İslam Hukukunda Siparişler. Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. Konya: 373-374.

Çivi, H., (1985). Türkiye'de Bankacılık Teori, Uygulama ve Sonuçlar. Fon Matbası, Ankara: 26-41.

Çabukel, R., Adigüzel, Y., ve Yılmaz, A., (2012). Bankacılık ve Sigortacılığı Giriş: 57

Çürük, S. A. (2013). İslami Finansın Türkiye'deki Gelişimi, Mevcut Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Selçuk Üniversitesi. Konya: 63

Darçın, A. C., (2007). Özel Finans Kurumlarının Katılım Bankarına Dönüşümünün Sepebleri ve Sonuçları: 9-10

Doğan A. (2011). Türkiye'de Bankacılık Sektöründe Şube Etkinliği. Ankara.

Doğan, S., (2008). Katılım Bankaları ve Ekonomiye Etkiler: Türkiye Örneği. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi. Kahramanmaraş: 14

Erçel, G., (1998). Finansal İstikrarı ve Para Politikası. http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/9f43d2b6-6f6e-49fa-8b12-dfd1d1e12846/finansal.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=9f43d2b6-6f6e-49fa-8b12-dfd1d1e12846

Eskici, G., (2007). Türkiye'de Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım Bankaları'nın Müşteri Özellikleri.

Emeç, Ö., (2014). Katılım Bankacılığının Tarihi ve Geleceği: 9.

Erdoğan, D., (2011). Katılım Bankacılığı ve Türk Ekonomisine Katkıları: 32.

Göker, Z., (2009). Küresel Kamusal Bir Mal: Finansal İstikrar. Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (17): 13.

Günal, M., (2012). Para Banka ve Finansal Sistemi. 4 Baskı. Berikan Yayın Evi. Ankara: 76.

Hanif, Muhammad – Tariq, Mahvish – Tahir, Arshiya – Momeneen, Wajeeh-ul (2012), "Comparative Performance Study of Conventional and Islamic Banking in Pakistan", International Research Journal of Finance and Economics, (83): 62-72.

Haroon ve Jabbar (2014). Determinants of Banks Profitability. file:///C:/Users/Abdullahi%20NUR/Downloads/N01614109113%20(2).pdf: 110

İİFM- İnternational İslamic Financial Market (2014)," A comprehensive Study Of The Global Sukuk Market: Sukuk Report ", dördüncü baski: 11

İştar, E., (2009), Katılım Bankacılığı Tarihi: 49.

Jaffar, M. ve Manarvi, I., (2011), Performance comparison of Islamic and Conventional banks in Pakistan, Global Journal of Management And Business Research, 11(1).

Kader, J. M. ve Asarpota, A. K. (2007), Comparative Financial Performance of Islamic vis-à-vis Conventional Banks in the UAE, Paper presented at 2006-2007 Annual Student Research Symposium & First Chancellor's Undergraduate Research Award at UAE University.

Keskin, E., (2008). 50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye'de Bankacılık Sistemi: 1958-2007.

Kılıç, L., (2004). Finans Sistemi ve Bankacılık: 7

Loghod, Hadeel Abu (2010), "Do Islamic Banks Perform Better than Conventional Banks? Evidence from Gulf Cooperation Council countries", Working Paper Series, http://www.arab-api.org/jodep/products/delivery/wps1011.pdf, (erişim tarihi: 01.09.2015).

Lım Meı Gee et al., (2015). Bank-Specific And Macroeconomic Determinants Of Bank's Profitability: A Study Of Commercial Banks In Malaysia'

Muda, Shaharuddin ve Embaya (2013). Comparative Analysis Of Profitability Determinants Of Domestic and Foreign İslamic Banks.

MWİFMP (2015) "Global Sukuk Report": 3

Ölçen, O., (2014), Tekaful Sigortacılık Sistemi: 178.

Önal, Y. B., Yeni Bir Finansman Araçı Olarak " Sukuk- kira Sertifikası: 17

Özeroğlu, A. I. (2014). "Sukuk ve Türkiye'de Sukukun Uygulanabilirliğinin Değerlendirmesi: Tarih Okulu Dergisi: 762-763.

Özulucan, A. ve Deran, A. (2009). Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması: 89

Pınar, A. ve Erdal, B., (2005). Para Banka Mali Kuruluşlar ve Uluslararası Mali Sistem Teori ve Uygulama, Antalya: 172-173.

Sakarya, B., ve Kaya, Y., (2013). Katılım Bankaları Mevduat Bankalarından Farklı Mı Çalışıyor.

Samad, A., (2004), Performance of Interest-free Islamic banks vis-à-vis Interest-based Conventional Banks of Bahrain, IIUM Journal of Economics and Management, 12(2): 1-15.

Sermaye Piyasa Kurulu (2012). Yatırım Yaparken Nelere Dikkat Etmeliyim. T.C. Başbakanlık Sermaye Piyasası Kurulu. Ankara: 10

SERPAM (2013). İslami Finans: İslam Kavramı, Ürünler, Dünyada ve Türkiye'de Gelişimi ve Geleceği: 3

Siraj, K. K. ve Pillai, P. S. (2012), Comparative Study on Performance of Islamic Banks and Conventional Banks in GCC region, Journal of Applied Finance & Banking, 2(3): 123-161.

Takan, M., (2001). Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim. 1. Baskı, Nobel Yaygın Dağıtım: 60-61.

Tokel, Ö. E., (2004), Kredi Risk Modelleri Kullanılarak Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi, http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/247/538.pdf?show (erişim tarihi: 02.2015): 32.

Tokatıoğlu, İ. ve Öztürk, F., (1980). Yıllar Arasındaki Dönemde Türkiye'de Uygulanan Para ve Maliye Politikalarının Etkinliği: 157.

Tok, A., (2009).İslami Finans Sistemi Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirmeler. Sermaye Piyasası Kurulu Hukuk İşleri Dairesi. Ankara: 21.

Tuncel, C. O., (2013). Asimetrik Bilgi Problemi Çerçevesinde Bankaçılık Krizlerinin Nedenleri Üzerine Bir İnceleme:Mikro Ekonomik Yaklaşım, 4(1): 84, http://www.berjournal.com/wp-content/plugins/downloads-manager/upload/BERJ%204%281%2913%20Article%205%20pp.77-102.pdf

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, (2014). Ödeme Sistemleri -Türkiye'de Ödeme Sistemleri. TCMB. Ankara.

Türkmenoğlu, R., (2007). Katılım Bankacılığı ve Türkiye'deki Finansal Yapıyı. Kırrıkale Üniversitesi. Kırıkkale: 25.

Usman, A. ve Khan, M. K. (2012), Evaluating the Financial Performance of Islamic and Conventional Banks of Pakistan: A Comparative Analysis, International Journal of Business and Social Science, 3: 253-257.

Üstün, Y., (2014). Sigorta Tekafül ve Kooperatif Sigortacılığı: 7.

Viverita, V. (2011), "Performance Analysis of Indonesian Islamic and Conventional Banks", Retrieved from hhtp://ssrn.com/abstract=1868938, (erişim tarihi 08.09.2015).

Vieira, R., (2010). The Relationship between Liquidity and Profitability . UMEA Unıversitest: 31.

Waqas Tariq et al (2014). Determinants of Commercial Banks Profitability: Empirical Evidence from Pakistan

Yazıcı, M., (2013). Bankacılığa Giriş. 2. Baskı, İstanbul: 41-42.

Yağcılar, G., (2011). Türk Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısının Analizi. Ankara: 6.

Yıldırım, O., (2004). Türkiye'de Bankacılık Sektörü: Tarihsel Gelişim, Temel Sorunlar, Mali Riskler ve Yeniden Yapılandırma: 2.

Yıldırım, I., (2014). Tekafül (İslami) Sigortacılık Sisteminin Dünya'daki Gelişimi ve Türkiye'de Uygulanabilirliği. Hitit Üniversitesi.

Yılmaz, E., (2014), Yeni Bir Finansal Araç Olarak Sukuk: Çeşitleri, Türkiye Uygulaması ve Vergilendirilmesi: 88.

İnternet Kaynakları

http://tr.wikipedia.org/wiki/Merkez_bankas%C4%B1. (erişim tarihi: 17.07.2015).

http://www.ekodialog.com/finansal. (erişim tarihi: 19.07.2015).

http://firmaistihbarat.blogcu.com/istihbarat/8615282. (erişim tarihi: 21.07.2015).

http://www.muhasebedersleri.com/banka-islemleri/banka.html. (erişim tarihi: 23.07.2015).

http://tr.wikipedia.org/wiki/Banka#Banka_t.C3.BCrleri. (erişim tarihi: 25.07.2015).

http://ticaribankalar.nedir.com/. (erişim tarihi: 28.07.2015).

http://www.bireyselyatirimci.com/katilim-bankaciligi-nedir/. (erişim tarihi: 29.07.2015).

http://www.ekodialog.com/osmanli_ekonomisi/osmanli-devletinde-bankacilik-sistemi.html. (erişim tarihi: 03.08.2015).

http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0slam_ekonomisi. (erişim tarihi: 05.08.2015).

http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0slami_bankac%C4%B1l%C4%B1k (erişim tarihi: 05.08.2015).

http://www.akademiktisat.net/calisma/banka_finans/faizsiz_bankacilik_mfeken.htm. (erişim tarihi: 07.08.2015).

http://www.bilgiyuvasi4.info/bankaciligin-tarihi-gelisimi-gelisim-surecihakkinda-bilgi.html (erişim tarihi: 09.08.2015).

http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1791253-katilim-bankasi-sayisi-bese-yukseldi. (erişim tarihi: 20.08.2016).

www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcuma17.doc. (erişim tarihi: 24.08.2015).

http://www.cgscenter.org/doc/SUKUK%20NEDIR.pdf. (erişim tarihi: 03.09.2015) .

http://sukuk.nedir.com/ (erişim tarihi: 03.09.2015).

http://www.cgscenter.org/doc/SUKUK%20NEDIR.pdf. (erişim tarihi: 04.09.2015).

http://www.reitix.com/Makaleler/islami-Tahvil-(Sukuk)-Muhasebesi/ID=141. (erişim tarihi: 06.09.2015).

http://www.tekafulsigorta.com/2010/04/tekaful-nedir.html. (erişim tarihi: 08.09.2015).

http://www.kuveytturk.com.tr/sigorta_sss.aspx. (erişim tarihi: 08.09.2015).

http://tekaful.net/?page_id=78 .(erişim tarihi: 07.09.2015).

http://www.slideshare.net/Meharashfaq/takaful-presentation-by-muhammad-ashfaq (erişim tarihi: 05.08.2015).

http://slideplayer.biz.tr/slide/9241411/ . (erişim tarihi: 08.08.2015).

http://slideplayer.biz.tr/slide/9241411/ . (erişim tarihi: 10.08.2015).

http://www.slideshare.net/saazb/islamic-finance-presentation-822746. (erişim tarihi: 15.08.2015).

http://slideplayer.biz.tr/slide/9241411/. (erişim tarihi: 15.08.2015).

http://www.slideshare.net/princesssania7/insurance-andtakafuldrmianakram. (erişim tarihi: 18.08.2015).

http://www.slideshare.net/Meharashfaq/takaful-presentation-by-muhammad-ashfaq. (erişim tarihi: 18.08.2015).

http://www.albaraka.co.za/productsandservices/Investment/Profit_Calculation_and_Distribution.aspx (erişim tarihi: 31.08.2016).

https://www.gfmag.com/global-data/economic-data/countries-highest-gdp-growth (erişim tarihi: 31.08.2016).

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı : Abdullahi Mohamed NUR

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise **:** Baidoa Model Shool, Baidoa/SOMALIA, 2006

Lisans Diploması : Mogadishu University, Faculty of Economics & Management Sience, Business Administration, Mogadishu/SOMALIA, 2011

Yüksek Lisans Diploması : Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enistitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Antalya, 2016

Tez Konusu : İslami Bankacılığın (Katılım Bankacılığının) Gelişimi ve Performans Açısından Değerlemesi: Türkiye ve Malezya Örneği

Yabancı Diller : Arapça, Türkçe, İngilizce ve Somalice

İş Deneyim

Çalıştığı Kurumlar : Mogadishu University, Research Assistance and Librarian, (2011-2012)

E-Posta : abdullahinur25@gmail.com